DENİZ
FIRTINALI YILLAR

Tarkan Tufan

DENİZ GEZMİŞ
Fırtınalı Yıllar

TARKAN TUFAN

NOKTAKİTAP

DENİZ GEZMİŞ FIRTINALI YILLAR
Tarkan Tufan

Genel Yayın Yönetmeni: Oya Uğur
Editör: Ahmet Seyrek
Bilgisayar Uygulama: Befrin K. Musa
Kapak Tasarımı: Volkan Topkaya
Film-Grafik: Seval Grafik
Baskı-Cilt: Melisa Matbaası
Çifte Havuzlar Yolu Acar Sitesi No: 4
Davutpaşa/İstanbul Tel: 0 212 674 97 23 Sertifika No: 12088

2. Baskı Eylül 2012

ISBN : 978-9944-174-02-2

NOKTA KİTAP
Perpa Alışveriş Merkezi 11. Kat B Blok No: 1559 Okmeydanı-İstanbul
Tel: 0 212 221 73 96 - 97 Fax: 0 212 220 07 96
www.noktakitap.com.tr. / e-mail: info@noktakitap.com.tr

DENİZ GEZMİŞ
Fırtınalı Yıllar

TARKAN TUFAN

NOKTAKİTAP

DÜNYADA 68 HAREKETİ'Nİ HAZIRLAYAN SEBEPLER

1968 yılı, tüm dünyada dengelerin alt-üst olduğu, siyasal ve ekonomik açmazların yarattığı tepkimenin sokaklara yansıdığı bir milattır. Prag sokaklarında özgürlük için tankların önüne yatan üniversitelilerden, Sorbonne Üniversitesi'ni işgal eden işçi-öğrenci ittifakına kadar milyonlarca insan baskıya ve onun çeşitli biçimlerine karşı tüm varlıklarını ortaya koyuyordu.

Sanayi ülkelerinin İkinci Paylaşım Savaşı'nın ardından iki kutuplu ve baskıcı sistemlere mahkûm edilen dünya halkları, ekonomik ve sosyal buhranların yanı sıra maruz kaldıkları baskı, kovuşturma ve yeni paylaşım savaşlarının yarattığı yok edici etkiyi kırabilmek için sokakları özgürleştirmeye yelken açmıştı. Her ne kadar hoş bir ütopya gibi görünse de bu hayalin bedeli hayli ağırdı.

Fransa'nın yıllar boyunca özgürlükçü hareketleri kan ve barutla bastırdığı Kuzey ve Orta Afrika ülkeleri; ABD'nin Maoist Çin'in etkisini kırabilmek amacıyla işgal ettiği Kamboçya ve Vietnam; İngiltere'nin daha fazla güç ve kazanç amacıyla sömürüye maruz bıraktığı Ortadoğu, Arap Yarımadası, Afrika ve Güney Amerika ülkeleri; İspanyol, Portekiz, Belçika ve Hollanda'nın sömürüsüne maruz kalan onlarca halk ve ülke, bu gidişe dur deme zamanının geldiğine inanıyordu.

Benzer biçimde Doğu Bloku ülkeleri de artık statükocu bürokrasinin kök saldığı Sovyet yapısının aman vermeyen baskısından kurtulmanın çarelerini arıyordu. Yani, özgürlük konusu tüm dünyanın gündemindeydi. Küba'da Ernesto Che Guevara ve Fidel Kastro önderliğinde gerçekleşen Sosyalist

devrim, Arap ülkelerinde iktidarı eline geçiren Baas Partisi seksiyonları, Arnavutluk, Yugoslavya, birçok Asya ve Afrika ülkesi, Orta ve Güney Amerika çeşitli politik grupların devrimlerine ve ayaklanmalara tanık oluyordu.

Dünyanın bu bulanık hali elbette Türkiye'yi de etkiliyor, Marshall yardımları projesiyle Sovyetler Birliği ve Komünizm düşmanlığı propagandaları, faili meçhul cinayetler, toplu katliamlar, tutuklamalar ve bu faaliyetlere karşı çıkan halk kesimleri arasında amansız bir mücadele devam ediyordu.

İsmet İnönü'nün iktidarı Adalet Partisi'ne devrettiği yıllarda başlayan Amerikan yanlısı propaganda ve devlet kadrolarındaki Amerikancılaştırma faaliyetleri tam hız devam ediyor, özgürlük ve eşitlik talepleri kesin bir şekilde baskı ve şiddetle yanıtlanıyordu. Tarihe '6-7 Eylül Olayları' adıyla geçen ve İstanbul'un Rum nüfusuna karşı organize edilen katliam ve linç provokasyonları, halkın içine ekilmiş olan kin ve nefret tohumlarının en yalın ve ırkçılığa ilişkin göstergelerini oluşturmaktaydı.

ABD eliyle ve yerel hükümetlerin işbirliğiyle gerçekleştirilen bu ırkçıklaştırma ve kapitalistleştirme operasyonları, dönemin medyasının ve bürokratlarının da geniş bir desteğini almış, hatta kimi gazeteciler ve yazarlar Amerikan Büyükelçiliği tarafından maaşa bağlanmış durumdaydı.

Dönemi daha iyi anlayabilmek için işin tarihsel kısmının iyice analiz edilmesi gerekmektedir. Bugün bir kahraman ya da vatan haini olarak anılan birçok insan, tüm dünyayı sarsan bu küresel krizler çağında tarih sahnesine inmişlerdir. Dönemin en çok göze çarpan özelliği, kısa bir zaman zarfında tüm dünyaya yayılıveren anti-emperyalist ve anti-kapitalist tepkimedir. Bu tepkimenin ana dinamiklerini savaş karşıtları, sınıf hareketleri ve özgürlükçü hareketler oluşturmaktaydı.

Büyük sanayi tekelleri, petrol şirketleri, maden şirketleri ve silah tüccarları tarafından desteklenen ve finanse edilen bu savaş ve mücadelelerin sonucu, kasalara giren daha fazla para ve ezilen, köleleştirilen veya yok edilen onlarca ülke ve halk olmuştur. Örneğin, Orta Afrika cumhuriyetlerinden birisinde faaliyet gösteren Fransız şirketleri, bir dönem iktidar sahibi olan askeri cuntayı desteklerken, bir süre sonra "Marksist" olduğunu iddia eden isyancı güçleri desteklemiş, bu güçlere

silah yardımı yaparak iktidara taşımış ve daha önceki petrol anlaşmalarını yenileyerek kâr marjını artırmıştı.

Dönem dönem değişiklikler gösteren bu gizli anlaşmalar ve oyunlarla tüm dünya kan gölüne çevrilmişti. İktidar sahiplerinin ve uluslararası tekellerin bu kanlı oyunları elbette bir tepkiyi de beraberinde getirecekti. "Kaldırım Taşlarının Altında Kumsal Var!" ve "Güzellik Sokaktadır!" sloganlarıyla sokakları ve kamu binalarını işgale yönelen binlerce insan, tüm dünyayı kontrolü altına alan bu çılgınlığa bir dur demek için alanları doldurmaktaydı.

68 tepkimesi, genel bağlamda kapitalizmin İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bir bütün olarak dünya ölçeğinde yarattığı sosyal ve ekonomik çelişkilerin dışavurumuydu. Dünya ölçeğinde milyonlarca işçi ve öğrenci bu toplumsal tepkimenin içinde yer aldı ve yaşanan süreç birçok ülkenin siyasal, toplumsal ve kültürel hayatında önemli değişikliklere sebep oldu.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEMDE ABD’NİN HÂKİMİYET ÇABALARI

İkinci büyük paylaşım savaşının askeri cephede kazanılmış olması tek başına yeterli görünmemekteydi. ABD’nin şimdiki amacı, politik ve ekonomik dengeleri kendi lehine çevireceği planlarını yürürlüğe sokmaktı. Savaş boyunca Sovyetlerle oluşan zoraki işbirliği sona ermiş, köşe başlarını kapmak için amansız bir mücadele başlamıştı.

Gizli servisler aracılığıyla yürütülen operasyonlar çağı başlamıştı. Dünyanın geri kalmış bölgelerinde Sovyet propaganda ve halk hareketleri iktidarları sarsmaya başlamışken, ABD’nin hareket alanı daralmaktaydı. İşte bu daralmanın önüne geçebilecek gizli planlar tek tek gün yüzüne çıkmaya başladı. Dünyanın yeni durumu da İkinci Büyük Savaş’tan geri kalmıyordu: Tüm kıtalarda iç savaşlar, ayaklanmalar, katliamlar ve yoksulluk salgın gibi yayılmaktaydı.

Truman’ın Komünizm Karşıtı Doktrini

1947 yılında ABD Başkanı Harry Truman tarafından Sovyet tehdidine karşı hazırlanmış ve ‘Truman Doktrini’ adıyla anılan politik plandır. Truman Doktrini, ABD’nin uluslararası politikalarının değiştiğini ve Sovyet düşmanlığının bu yeni politikada temel nokta olduğunu ilan etmiştir. Bu doktrin ile ABD iktidarı “komünizm tehdidi”ne maruz kalan devletlere mali ve askeri yardım yapacağını açıklamıştır.

Başkan Truman, 12 Mart 1947 tarihinde ABD kongresinde bu doktrini açıkladı. Başkan Truman’a göre Amerika, komünizme karşı silahlı mücadele veren ve dış ülkelerin baskısı altında bulunan devletlere parasal ve askeri yardım yapmalıydı. Bu amaçla Kongre’den 400 milyon dolar kul-

lanma izni istedi. Kongre'nin 22 Mayıs'ta bu isteğini kabul etmesi üzerine, Türkiye'ye 100 milyon, Yunanistan'a ise 300 milyon dolar yardım yapıldı.

Truman Doktrini'ni hızlandıran başlıca neden, Sovyetler'in güneye doğru yayılmasıdır. Yunanistan'da komünist gerillalarla zayıf merkezi hükümet arasında başlayan iç savaş, Truman Doktrini'nin ilan edilmesini hızlandırmıştır. Ayrıca Sovyetler'in Türkiye'den toprak ve Boğazlar'da ortak savunma antlaşması istemesi ve bu amaçla Türkiye'ye baskı yapması, diğer hızlandırıcı nedenlerdir.

Almanya'nın çöküşü, II. Dünya Savaşı boyunca bastırılmış düşmanlıkları tekrar su yüzüne çıkardı. Almanya'ya karşı Sovyetlerle ittifak kurmuş olan Amerika ve İngiltere, Bolşevik Devrimi'nin ilk günlerinden beri komünizme düşmanlardı. Hatta başta İngiltere olmak üzere İtilaf Devletleri, Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra Bolşeviklerle mücadele eden Çarlık yanlısı Rusları desteklemiş ve bu amaçla Vladivostok, Murmansk ve Archangelsk limanlarına asker çıkarmışlardı.

ABD'nin Nagasaki ve Osaka'ya attığı atom bombaları Japonya'nın teslimiyetine yol açarken, aynı zamanda Amerika'nın askeri üstünlüğünü de gözler önüne serdi. Bu iki saldırıyı Sovyetler'e yönelmiş bir tehdit olarak algılayan Stalin, Batı ile arasında kendisine bağlı uydu devletler kurarak bir "tampon bölge" oluşturmak istiyordu. Bu ilke Sovyetler'in savaş sonrasında Doğu Avrupa politikasının temelini oluşturmuştur. Bu amaçla Sovyetler'in kendi ideolojisini yaymaya çalışması ve Doğu Avrupa'da komünist uydu-devletler kurmaya başlaması, Amerika'da büyük bir paniğe neden olmuştu. Bu yüzden 1947'den itibaren ABD dış politikasının temel öğesi komünizmle mücadele olmuştur.

Truman Doktrini'nin en önemli sonucu, Yunan İç Savaşı'nın seyrini değiştirip, merkezi hükümetin komünistleri yenmesini sağlamış olmasıdır. Böylece Soğuk Savaş'taki ilk silahlı mücadelelerden birinden Batı Bloku savaşı kazanarak çıkmış oluyordu.

Truman Doktrini, kendisinin ardından gelecek olan Marshall Planı'na öncülük etmiş ve doktrinin başarısı Marshall Planı'na da uygulama alanı açmıştır. Doktrin, yeryüzünün iki kutba ayrıldığını ve SSCB-ABD mücadelesinin başladığını ilan etmiştir. Buna ek olarak, Amerika, II. Dünya Savaşı nedeniyle ekonomisi bitme noktasına gelmiş olan İngiltere'nin

bölgeden çekilmesiyle oluşan boşluğu dolduruyor, böylece Sovyetler'in güneye doğru yayılmasını engellemiş oluyordu.

ABD, dünya ölçeğindeki alışılmış dış politikasını değiştiriyor ve I. Dünya Savaşı sonundaki dışa kapalı tavrının aksine, küresel siyaset içerisinde aktif bir rol üstlenme ye başlıyordu. Bu siyasetin genel çizgileriyse İngiltere'nin eski kolonyalist-sömürgeci politikasının revize edilmiş bir yansımasından başka bir şey değildi. Dünyaya özgürlük propagandası yaparken bir yandan da sosyal mücadeleleri engellemek amaçlı gizli örgütler kuruyor; para piyasalarında tartışılmaz bir kontrol sağlanarak, Sovyet bloğu dışında kalan ülkeleri ekonomik açıdan kontrol altına almaya çalışıyor; paranın yetmediği yerde paramiliter güçler oluşturarak iç savaşlar ve darbeler organize ediyordu.

İşte Amerika'nın Truman Doktrini ile dünyaya vaat ettiği şey buydu: Baskı, toplu katliamlar, yoksulluk ve iç savaşlar...

Bu dönemin ikinci yayılma planıysa Truman Doktrini'nin takipçisi niteliğindeki Marshall Planı'ydı. Bu planı özel kılan şeyse ABD'nin Türkiye'yi sınır karakolu yapma planlarını içeren ilk plan olmasıdır.

Marshall Planı

George Catlett Marshall'ın İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa ülkelerinin ekonomisinin yeniden kurulması için hazırladığı yardım planıdır. Plan dünyaya "fakirlik, umutsuzluk, kaos ve açlığa karşı yardım planı" olarak sunulsa da bunun Sovyet etkisini kırmak için hazırlanmış politik bir manevra olduğu herkesçe malumdur. Planı uygulamaya sokan Amerika'nın hedeflerini şöyle sıralamak mümkündür: Ekonomik ve sosyal bazda büyük bir kriz yaşayan Avrupa'ya yardım ederek kapitalist ekonominin yeniden işlerliğe kavuşmasını sağlamak; Amerikan mallarının ihracatını kolaylaştırmak ve Sovyet yanlısı güçlerin Avrupa'ya yayılmasını engellemek.

Marshall planı, 1948 yılında başkan Truman tarafından imzalanan bir kanunla kabul edildi. Program dört yıllık bir süreyi kapsamaktaydı. Program çerçevesinde yapılan yardımlara da "Marshall Yardımları" denmektedir. ABD, yardımları karşılığında Avrupa ülkelerinden ekonomik

ve mali bağımsızlıklarını artıracak yönde çaba göstermelerini, bu amaçla gerekli iç önlemleri almalarını ve aralarında yakın bir işbirliği gerçekleştirmelerini istiyordu. Böylece Avrupa ülkelerinin ABD'ye bağımlılıkları da azaltılmış olacaktı. Avrupa onarım programının uygulandığı dört yıllık süre içerisinde ABD, Avrupa'ya 11.4 milyar dolar yardım yaptı, bunun % 90'ı doğrudan hibe şeklindeydi. En fazla yardım alan ülkeler İngiltere (% 24), Fransa (% 20), Federal Almanya (% 11) ve İtalya (% 10) idi.

12 Temmuz'da İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, İrlanda, Yunanistan, Türkiye, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka ve İsveç'in katılmasıyla toplanan 16'lar Konferansı, 22 Eylül'de Amerika'ya sunulmak üzere bir Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı hazırladı. Bu program üzerine Amerika, 3 Nisan 1948'de Dış Yardım Kanunu'nu çıkardı. Amerika, bu kanuna dayanarak daha ilk yılında 16'lara 6 milyar dolarlık bir ekonomik yardım yaptı. Bu yardımlar daha sonraki yıllarda da devam edecekti.

ABD'nin yardım teklifi götürdüğü Avrupa ülkelerinden 16'sı yardımı kabul etmiş; SSCB ve güdümündeki Doğu Avrupa ülkeleri yardımı kabul etmemiştir. Dönemin SSCB Komünist Parti Genel Sekreteri Stalin planı bir kandırmaca olarak değerlendirmiş ve tartışmaya bile gerek görmeksizin plana katılmayı reddetmiştir. ABD plan çerçevesinde 20 milyar dolarlık bir yardım hazırlamış, bu paranın paylaşımını organize etmek için de Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü kurulmuştur. ABD'nin politik hedeflerine giden yolu açan Marshall Planı, ABD'nin öngördüğü politik hedeflerine de ulaşmıştır: Avrupa savaş sonrası neredeyse yok olan ekonomik dengelerine yeniden ulaşmış, piyasa ekonomisi Avrupa'daki tabanını güçlendirmiş ve komünizm akımı Doğu Avrupa sınırları içerisinde kalmıştır.

Yardım planı çerçevesinde Türkiye'ye de 1948-1952 yılları arasında 351 milyon 700 bin Amerikan Doları "yardım" yapılmıştır. Özellikle Menderes döneminde gözlenen Amerikan yanlısı politikaların meyvesi de böylece alınmış oluyor, gitgide gerilen dünya politikası içerisinde, düşman kardeşler Türk ve Yunan devletleri belki de yıllardır ilk kez bir konuda hemfikir olarak, Amerika'nın koruyucu kanatları arasına giriyorlardı.

O yıllarda, yoğun biçimde körüklenen komünizm düşmanlığı ve gericileştirme çabaları neredeyse resmi kurumlar aracılığıyla yürütülüyor, ülkenin farklı yerlerinde komünist avları düzenleniyor; azınlıklar ve toplumsal adalet isteyen halk kesimleri baskı ve kovuşturmalar aracılığıyla susturulmaya çalışıyordu. Ülkede kapitalizm ve emperyalizm karşıtlığını dillendiren her insan ve kuruluş çeşitli saldırıların ve karalama kampanyalarının hedefi haline getirilerek “vatan haini” ilan ediliyordu. İşte bu cadı avına belki de en belirgin başlangıcı veren Marshall Planı olmuştur. İki büyük dünya savaşı ve bir bağımsızlık savaşından yoksulluk, harap olmuş bir ülke ve yoğun bir tarım nüfusuyla çıkmış olan Türk devleti, kaçınılmaz olarak galiplerin yanındaki yerini almıştır.

Hiç şüphesiz, 20. yüzyılın ortasından bugünlere kadar geçen süre, Amerika Birleşik Devletleri’nin neredeyse her alandaki hâkimiyeti altında geçmiştir. Hatta birçok kişi içinde bulunduğumuz dönemi “Amerikan Yüzyılı” adıyla tanımlamıştır. Her ne kadar SSCB 20. yüzyılın ilk yarısında ABD’ye karşı bir denge unsuru olduysa da 1980’lerin sonundan itibaren ABD hegemonyası neredeyse tüm dünya üzerinde kurulmuştur.

21. yüzyıla geldiğimizdeyse, Avrupa Birliği sadece ekonomik bir “birlik” olmaktan çıkmış; birleşik bir devlet yapısı altında bir federal devlet olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir.

Günümüzde ABD’nin karşısına yeni bir güç olarak çıkan Avrupa Birliği’nin temelleri de II. Dünya Savaşı ertesinde yine ABD tarafından hazırlanan Marshall Planı tarafından atılmıştı. Marshall Planı’nın meşhur sloganı olan ve bugünkü AB üyesi ülkeleri hedef alan “Şartlar olursa olsun birlikte hareket etmeliyiz” sloganıyla Avrupa ülkelerine, özellikle Sovyet Bloku’na karşı birlik olma çağrısı yapan ABD, bu birliğin bir gün kendi hegemonyasına rakip çıkacağını pek mümkün görmemişti.

II. Dünya Savaşı’nın ardından Avrupa sanayisi ve ekonomisi tam anlamıyla bir yıkıma uğramıştı. ABD savaşa müdâhil olmuş olsa bile savaşın daha ziyade Avrupa kıtası üzerinde yaşanması nedeniyle, Amerika insani kayıplar dışında kendi topraklarında maddi kayıp ya da yıkım yaşamamıştı. Öte yandan savaş ekonomisi, Amerikan endüstrisinin çarklarını savaş boyunca döndürmüş ve savaş sonrasına da işler durumda olan bir ekonomi bırakmıştı. Avrupa ise ekonomik faktörlerinin neredeyse

hepsini amansız savaş esnasında yitirmişti. Yıllar boyunca amansız bir saldırganlıkla süren savaş milyonlarca insanın yok olmasına neden olmuş, savaşın ardından ortaya çıkan ekonomik sorunlar, toplum içerisinde bıkkınlık yaratmıştı. Bu toplumsal bunalım, Avrupa'yı Sovyetler'in komünizm propagandası karşısında zayıf bırakmaktaydı. Bu, kapitalizmi yeniden inşa etme çabasındaki ABD için çok büyük bir tehlikeydi.

Öte yandan, ABD endüstrisi savaş sırasında ulaştığı ve dünya çapında rakipsiz duruma gelen üretim gücünün desteğiyle dış piyasalara, özellikle de Avrupa'ya mal satma planları yapmaktaydı. Avrupalılarsa Amerikan mallarını satın almak istese bile bunun karşılığında verecek yeterli paraya sahip değildi.

Hem Avrupa'nın bu yoksun hali nedeniyle Avrupa'da komünizmin yayılmasından çekinen, hem de Avrupa'ya takviye niyetiyle bağışlanacak olan bu dolarların kendi kasasına geri döneceğini hesap eden ABD, 1947'de düzenlenen bir toplantıda Marshall Planı'nın temellerini atmış, Çekoslovakya'nın 1948 Şubat'ında Sovyetler'e beklenmedik bir şekilde kaybedilişinden iki ay sonra plan resmi olarak yürürlüğe girmişti. Bu arada Yunanistan ve Türkiye'ye, acil yardım adı altında, planın resmiyete dökülmesini beklemeden, Truman Doktrini uyarınca komünizmle mücadele amacıyla 1947 Ocak'ında para yardımları başlatılmıştı bile. Türkiye'ye sağlanan bu yardımlar elbette karşılıksız değildi. ABD'nin Türk-Yunan ikilisinden beklentisi birkaç katmanlı bir paradigmayı içermekteydi. Ortodoks inancı nedeniyle tarihte her zaman Rus Çarlığı'nın yanında yer alan; yaşanan Nazi işgaline karşı ve ardından patlak veren iç savaşta destansı bir mücadele vererek sol güçlerin yardımıyla bağımsızlığını kazanan Yunanistan, bu kez karşısında yükselen Sovyetçi akıma karşı bir set görevini üstlenerek radikal bir değişime yelken açıyordu.

Türkiye içinse, sınır komşusu olduğu ve tarihsel düşmanlığın dostlukla harmanlandığı bu uzun komşuluk ilişkisi, Kurtuluş Savaşı dönemi yaşanan anti-emperyalist yakınlaşmanın ardından bambaşka bir seyir kazanmıştı. İnönü hükümetleri sonrası iktidara gelen ve serbest piyasa ekonomisinin Türkiye ayağını oluşturma misyonunu üstlenen liberal hükümet, Türkiye'ye biçilen sınır korumalığı görevini seve seve üstlenmiş, ülkede komünizm karşıtı dalga hızla yayılmaya başlamıştı. Marshall Planı'nın asıl öngördüğü

müdahalelerin başında da zaten bu tip kampanyalar yer almaktaydı. Aşağıdaki listede Marshall Planı dâhilinde her ülkeye ne kadar yardım yapıldığı gösterilmektedir. Anlaşılacağı gibi, Marshall Planı çerçevesinde en büyük yardımı ABD'nin en sadık müttefiki İngiltere almıştır.

ÜLKE	YARDIM MİKTARI (ABD Doları bazında)
İngiltere ,	297 (milyon Dolar)
Fransa	2,296
Almanya	1,448
İtalya	1,204
Hollanda	1,128
Belçika-Lüksemburg	777
Avusturya	488
Danimarka	385
Norveç	372
Yunanistan	366
İsveç	347
İsviçre	250
Türkiye	137
İrlanda	133
Portekiz	70
İzlanda	43

Marshall Planı sadece komünizmin yayılmasına karşı bir güvenlik çabası değildir. Aslen Marshall Planı, Bretton Woods Toplantıları'nda ortaya konulan ve ABD'nin hem politik hem de ekonomik hegemonyasını kabul ettirmeye çalışan yeni ekonomik düzenin, diğer adıyla "neo-libera-lizm" çağının önemli bir aşamasıydı. II. Dünya Savaşı sonrası ABD savaştan o kadar güçlü çıkmıştı ki, dünyadaki toplam kömür üretiminin yarısı, petrol üretiminin üçte ikisi ve elektrik üretiminin yarısından fazlasını tek başına yapıyordu. Aynı zamanda, büyük miktarda uçak, otomobil, gemi ve benzeri araç gereçlerin üretim kapasitesine sahipti.

Öte yandan, Amerikan kapitalizmi ne kadar güçlü olursa olsun, müttefikleri ve mallarını satacağı pazarlar olmadan üretimin pek bir anlamı olmazdı. Üstelik hem savaş sonrası geri dönen askerlerin işgücünün piyasaya yeniden katılması sonucu oluşacak dengesizlik, hem de savaş ekonomisinin bitmesi, 1929 ekonomik bunalımında olduğu gibi, ani talep

azalmasına neden olacaktı. ABD, sahip olduğu büyük üretim gücü için eşdeğer büyüklükte yeni pazarlar yaratmak zorundaydı. Oysa savaş sırasında tamamen harap olan Avrupa ülkeleri Amerikan mallarını finanse edemiyor ve Amerika'ya karşı verdiği büyük ticari açıkları sonucunda ABD'den yapmış olduğu ithalat sekteye uğruyor ve istenilen düzeye ulaşmıyordu.

Bretton Woods Toplantıları sonucuna göre IMF, Avrupalı ülkelerin ABD'ye yaptığı ödemeler dengesi açığını finanse edecekti. Her ne kadar IMF bu açığı finanse etmeye çalışsa da bu çabalar yeterli olamadı. Mevcut durum Amerikan Doları'nın dünya çapında hem rezerv para birimi,hem de dış ticarette kabul gören bir para birimi olma sürecini yavaşlatıyordu.

Bu durumda, Marshall Planı yürürlüğe konmuş, Avrupa'da yaşanan dolar kıtlığına bu sayede bir son verilmişti. Marshall Planı çerçevesinde Avrupa ekonomisine ilk etapta enjekte edilen para miktarı yaklaşık 13 milyar dolardı. 1947 yılında bu miktar Amerika'nın GSYİH'nin yaklaşık % 5.4'üne tekabül ediyordu. Bugün bu oran yaklaşık olarak 632 milyar dolara denk gelmektedir.

Planın Sonuçları

ABD'nin Avrupa'yı ayağa kaldırma eksenli çabalarını içeren Marshall Planı 1951 yılında sona ermiştir. Yardımları uzatma çabası olsa da Kore Savaşı'nın ABD bütçesine getirdiği maliyet bu çabaları sonuçsuz bırakmıştır. Öte yandan, Marshall Planı netice itibariyle kendi çerçevesi içerisinde başarıya ulaşmıştır. Marshall Planı'nın sonuçlarını şöyle sıralamak mümkündür:

Avrupa ekonomisi tarih boyunca görülmemiş ölçekte bir büyüme göstermiş, 1948-1952 yılları arasında üretimde % 35 artış kaydedilmiştir. Savaştan bitkin çıkan Avrupa'da görülen kıtlık ve yoksulluk ortadan kalkmış, hayat standardı bu yardımları takip eden 30 yıl içerisinde önemli ölçüde yükselmiştir.

Avrupa ülkelerindeki toplumsal gerginlik neredeyse tamamen azaltılmış, ABD'nin öngördüğü politik değişim ve yönelim yaratılmıştır. Bunun sonucunda "komünizm tehlikesi" de engellenmiştir. Gerçekten de savaş

esnasında ve savaş sonrası ortaya çıkan komünist partiler, Marshall Planı gereğince yürütülen propaganda faaliyetleri neticesinde popülarite kaybına uğramıştır.

ABD açısından en önemli kazanımlardan birisi şuydu; Bretton Woods Toplantıları'nda ortaya konan plan işlerlik kazanmış, ABD Doları dünyanın büyük kesiminde uluslararası ticarette resmi para birimi olarak kabul görmüştü.

Planın diğer bir sonucu da Avrupa Birliği düşüncesinin temellerinin atılmasıydı. Bu tip bir birlik, serbest ticareti ve dolayısıyla neo-liberalizmi desteklediği için ABD her koşulda Avrupa Birliği fikrini desteklemiştir.

Marshall Planı'nın uygulanmasıyla, 1950 ve 1970 yılları arasında Avrupa umulandan çok daha büyük bir kalkınma göstermiş; 1945-50 arası egemen güç haline gelen ABD'den ithalat yapmaya bile gücü olmayan Avrupa devletleri, 1960'ların ortasından itibaren ABD'ye karşı ticaret fazlası vermeye başlamışlardı.

Plan çerçevesinde sanayileşmenin önünü açmayı hedefleyen Amerika, yardımları sadece parasal bazda değil, aynı zamanda teknoloji ve sanayileşme alt yapısı üzerinden yürütüyordu. Avrupa'nın az gelişmiş ülkelerindeki tarımsal nüfusun azaltılması ve bu nüfusun kentlerdeki endüstriyel sahalara kaydırılması da planın parçalarından birisiydi. Bu sayede örneğin Türkiye ve Yunanistan bu yeni hayat tarzına ve ekonomik yapıya entegre edilecek, ABD'nin öngördüğü yeni tip kapitalizmin ve pazarların oluşturulması bu sayede sağlanacaktı. Kentlerde yoğunlaşan nüfusun endüstriyel ihtiyaçları da elbette Amerikan şirketleri tarafından karşılanacak, böylece savaş sonrası darboğaza giren Amerikan ekonomisi rahat bir soluk alacaktı.

Amerika'nın kurmaya çalıştığı bu yeni sosyoekonomik sistemin karşısına dikilen en büyük engelse şüphesiz Sovyetler Birliği ve onun Sosyalist yörüngesine giren ülkelerdi. ABD'nin oluşturmaya çalıştığı yeni pazarlar ve üretim sistemi her yerde beklenen ilgi ve sempatiyle karşılanmıyordu. Akdeniz'i Marshall Planı ve alt planları sayesinde Sovyet tehdidinden kurtarmayı başaran ABD merkezli kapitalist blok, artık ele geçirdiği bölgelerin jandarmalığına soyunmaya başlamıştı. Kuzey Atlantik Savunma Paktı da (NATO) bu çerçevede oluşturulmuş bir örgüttür. Karşısındaki

Varşova Paktı nedeniyle Sovyetler'in yıkılışına dek uyku yüzü göremeyen Batılı müttefikler, az gelişmiş ülkeleri kendi çıkar savaşlarında öne sürerek bir çeşit lejyoner gücü oluşturmayı hedefliyordu.

ABD'nin dünya dengelerinin yeniden yapılandırılmasına ilişkin bu planıyla ilgili olarak TBMM tarafından kabul edilen kanun maddeleri aşağıda sunulmuştur.

"MARSHALL PLANI (AVRUPA KALKINMASI PROGRAMI) ÇERÇEVESİ DÂHİLİNDE ELDE EDİLECEK YARDIMLARIN BÜTÇE VE HAZİNE HESAPLARINA İNTİKAL ŞEKLİNE İLİŞİK KANUN

Kanun Numarası: 5582

Kabul Tarihi: 01/03/1950

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 04/03/1950

Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 7448

Madde 1- (Değişik madde: 10/03/1954 - 6371/1 md.)

5252 sayılı kanunla onanan Avrupa Ekonomik İş Birliği Sözleşmesi ve 5253 sayılı kanunla onanan Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında Ekonomik İş Birliği Anlaşması ve bu anlaşmalar çerçevesi dâhilinde 5436 sayılı kanunla verilen yetkiye dayanılarak akdedilmiş ve akdedilecek diğer anlaşmalar gereğince dolar olarak Türkiye'ye yapılacak yardımların, karşılığı Türk liraları Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında açılacak karşılık hesaplarına yatırılmayacak olan kısımları bütçe ve Hazine hesaplarına aşağıdaki şekilde intikal ettirilir:

Muvazenei Umumiyeye dâhil dairelerin karşılıksız olarak kullandıkları yardımlar her mali yıl nihayetinde bütçeye gelir ve alakalı daire bütçelerine tahsisat ve gider kaydolunur.

Mülhak ve hususi bütçeli idarelerin karşılıksız olarak kullandıkları yardımlar her mali yıl nihayetinde Genel Bütçeye bir taraftan gelir, diğer taraftan bu idarelere yardım olmak üzere tahsisat ve gider ve kendi bütçelerine de gelir ve gider kaydolunur.

Devlet Ekonomi Kurumlarının karşılıksız olarak kullandıkları yardımlar her mali yıl nihayetinde Genel Bütçeye bir taraftan gelir, diğer taraftan bu kurumların sermayelerine ilave edilmek üzere tahsisat ve gider kaydolunur.

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün karşılıksız olarak kullandığı yardımlar her mali yıl nihayetinde Genel Bütçeye gelir ve İşletmeler Vekâleti Bütçesine Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüne yardım olmak üzere tahsisat ve gider kaydolunur.

Madde 2- (Değişik madde: 10/03/1954 - 6371/2 md.)

Birinci maddede yazılı anlaşmalar gereğince karşılığı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına yatırılması gereken yardımların, aynı maddenin (A), (B), (C) ve (D) fıkralarında yazılı daire ve kurumlarca kullanılabilmesi için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına yatırılması gereken Türk lirası karşılıkları ilgili daire ve kurumlarca temin olunur.

Muvazanei Umumiyeye dâhil dairelerle mülhak bütçeli idarelerin bütçelerinde mezkur karşılıkların ödenebileceği bir tertip mevcut olmaması veya mevcut olup da yeter miktarda tahsisat bulunmaması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatil devresine isabet etmesi veya işin müstaceliyeti dolayısiyle tahsisat temin edilememesi halinde, bu karşılıkları temin maksadiyle bütçelerdeki tahsisatlar arasında aktarmalar yapmaya, karşılığı dairelerince gösterilmek şartiyle munzam veya fevkalade tahsisat ilave etmeye İcra Vekilleri Heyeti mezundur.

Bu suretle İcra Vekilleri Heyeti karariyle bütçe kanunlarına bağlı masraf cetvellerinde yapılacak değişiklik bir ay zarfında Türkiye Büyük Millet Meclisine arzolunur.

Madde 3- Birinci maddede bahsi geçen anlaşmalar gereğince Amerika Birleşik Devletlerinden temin edilecek kredilerle gerek özel teşebbüler, gerek Zirai Donatım Kurumu tarafından getirilerek çiftçiye satılacak tarım alet ve makinelerinin ve tamir işlerinde kullanılan diğer maddelerin bedelleri tahsil edildikçe Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına tevdi edilir. Bu suretle tevdi edilen mebaliğ her mali yıl sonunda gelir bütçesine gelir ve Maliye Bakanlığı bütçesine ödenek kaydedilerek Türkiye Cumhuriyeti Zira-at Bankası sermayesine ilave edilir.

Madde 4- Birinci maddede mezkur anlaşmalar çerçevesi dâhilinde temin edilen yardımlarla bedeli mukabilinde satılmak üzere Devlet daireleri ve

kurumları tarafından ithal edilen mallar için Amerikan İktisadi İşbirliği İdaresince ödenen dolarların Türk lirası mukabilleri bu malların Türkiye'ye girmesini takip eden 15 gün içinde ithalatçı daire ve kurumlar tarafından Hazine hesabı carisine yatırılır.

Madde 5- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası sattığı tiraj hakları mukabilinde tahsil ettiği Türk liralarını Hazine emrine amade tutar.

Madde 6- Birinci maddede zikri geçen anlaşmalar gereğince akdedilecek Ödeme ve Takas Anlaşmalarının icab ettireceği ödemeler Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında 17/06/1948 tarihinde akdedilen ve 5256 sayılı kanunla onanan sözleşmeye göre yapılır ve Hazinenin bu suretle doğacak borcu müteakip yıl bütçelerine konulacak ödeneklerle tediye olunur.

Madde 7- Birinci maddede zikredilen anlaşmalar gereğince temin edilen yardımlardan borç olarak tahakkuk eden miktarlar Devlet borcu kaydedilir. Bu borcun taksit ve faizleri her yıl Devlet Borçları bütçesine konulacak ödeneklerle ödenir.

Madde 8- 5282 sayılı kanunun 2,3 ve 4 üncü maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 9- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 10- Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

KANUNA İŞLENEMEYEN GEÇİCİ MADDELER:
10/03/1954 TARİH VE 6371 SAYILI KANUNUN
GEÇİCİ MADDELERİ:

Geçici Madde 1- Birinci maddenin (A), (B), (C) ve (D) fıkralarında yazılı daire ve kurumlarca kullanılmış olan yardımların bu kanunun mer'iyeti tarihine kadar Hazinece temin edilmiş bulunan Türk lirası karşılıklarından mütevellit avanslar, aşağıda yazılı şekilde tasfiye olunur:

Birinci maddenin (A) ve (B) fıkralarında yazılı daireler için verilmiş olan avanslar, her yıl mezkur dairelerin bütçelerine konulacak tahsisattan Hazineye iade edilir.

Mülga Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü için verilmiş olan avanslar, her yıl Umumi Bütçeye konulacak tahsisattan Hazineye iade edilir. Bu miktarlar 5842 sayılı kanun gereğince Denizcilik

Bankasına intikal etmiş bulunan avanslara mahsup ve aynı kanunun geçici 1 inci maddesi hükmüne tevfikan tesbit edilecek Hazine hissesine ilave edilir.

Birinci maddenin (C) fıkrasında yazılı kurumlar için verilmiş olan avanslar, Umumi bütçeye konulacak tahsisattan Hazineye iade ve aynı zamanda ilgili kurumların sermayelerine ilave edilir.

Hazinece Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüne verilmiş olan avanslar İşletmeler Vekâleti Bütçesine konulacak yardım tahsisatından Hazinece istirdadedilir.

Geçici Madde 2 - Bu kanunun mer'iyete girmesinden önce 5582 sayılı kanunun 2 nci maddesi gereğince Hazinece verilmiş avanslarla temin edilen mal ve hizmet bedellerinden henüz bütçe ve Hazine hesaplarına intikal ettirilmemiş bulunanların mezkur hesaplara intikal ettirilmesine eski hükümler dairesinde devam edilir."

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SOĞUK SAVAŞ

Tarihe "Soğuk Savaş" adıyla geçen bu dönem, dünyada yaklaşık yarım yüzyıl boyunca süren ekonomik ve politik yerel mücadelelerin, aslen üstü örtülü bir düşük yoğunluklu savaşın nitelendirilmesidir. Bu dönemin başlangıcı Alman Nazi iktidarının İkinci Dünya Savaşı'nı kaybettiği 1945 yılından başlayarak neredeyse 2000'li yıllara dek sürmüştür.

Dünya üzerinde kontrol sağlamak isteyen iki güç odağı, yani Kapitalist dünyanın silah ve propaganda gücünü oluşturan ABD ve Sosyalist dünyanın kurucusu ve hamisi olan SSCB, yaklaşık elli yıllık bu dönem boyunca türlü silah araştırmalarından psikolojik savaş yöntemlerine varıncaya dek her çeşit savaş imkânına sahip olmak için elindeki tüm gücü seferber etmiştir.

Yıkılışıyla tüm dünyada bir özgürlük sanrısı yaratan Berlin Duvarı da bu dönemin akıllara kazınan sembollerinden birisidir. Bir tarafta üçüncü dünyanın savunusu yapmaya soyunan SSCB iktidarı, diğer yanda da bu ülkelere "özgürlük" vaat eden ABD, tüm dünyayı bir satranç tahtasına çevirmiş; birçok ülkede askeri darbeler, suikastlar, iç savaşlar ve ayaklanmalar organize etmiştir.

Dönemin diğer akılda kalan olayları ise doğal tepkisini sokağa çıkarak gösteren ve yine bu fillerin altında ezilmemek için varını yoğunu ortaya koyan özgürlük yanlısı halk kitleleri olmuştur. İşte Deniz Gezmiş ve yoldaşları da bu halk kitleleri içerisinde var olmuş, bağımsızlık uğruna darağacına dek giden yolu kendi ayakları ve bilinci ile kat etmiştir.

Özellikle 1950'li ve 60'lı yıllarda yoğun Amerikan propagandasının yaşandığı Türkiye de bir taraftan SSCB'nin, diğer taraftan da ABD'nin baskısına daha fazla dayanamayarak, iktidardaki liberal partilerin de

etkisiyle NATO ve dolayısıyla ABD güdümüne girmiştir. Aynı yıllarda Fran-sa'daki özgürlükçü hareketler dünya üzerinde kurulmaya çalışılan ABD eksenli hegemonyaya karşı De Gaulle hükümetine karşı bir özgürlük hareketi başlatmış ve tüm dünyada bağımsızlık ve özgürlük hareketlerinin öncülüğüne soyunmuş durumdaydı.

TÜRKİYE'NİN NATO'YA GİRİŞİ

NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

NATO, resmi ağızlarca böyle ifade edilmese de II. Dünya Savaşı'nın ardından "Rusları dışarıda, Almanya'yı alaşağı edilmiş halde ve ABD'yi içeride" tutmak için kurulmuş bir askeri ittifaktır. İttifakın kuruluş amacı yalnızca SSCB'ye karşı bir güvenlik aygıtı oluşturmak değil, aynı zamanda Avrupa'nın güvenliği için ABD'nin aktif bir katkıda bulunmasını sağlamak, Almanya'nın yeniden yapılandırılmasını bölge için herhangi tehdit oluşturmaksızın gerçekleştirmektir. Zira bilindiği üzere o yıllarda ABD Kongresi ve kamuoyu, ülkenin Avrupalı devletler arasındaki ilişkilere ve sorunlara dâhil olmasını istememekteydi.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden dört yıl sonra, 9 Nisan 1949 günü Washington Antlaşması ile kurulan NATO, bir ortak savunma örgütü olarak bilinmektedir. Kuruluş antlaşmasının özellikle 3., 4., ve 5. maddeleri önemlidir. Bu maddelerle üye ülkeler, ortak savunma için yeteneklerini geliştirmeye, herhangi bir üyenin toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlık ve güvenliği tehlikede olduğunda bir araya gelmeyi ve herhangi birine saldırılırsa bu saldırıyı tüm üye ülkelere karşı yapılmış gibi kabul etmeyi taahhüt etmişlerdir.

NATO'nun kuruluşuyla bir çeşit izolasyon duvarıyla yüz yüze gelen SSCB ve Doğu Bloğu ülkeleri çok geçmeden kendi savunma anlaşmalarını yapmışlar ve Soğuk Savaş'ın neden olduğu politik ve askeri kutuplaşma iyiden iyiye su yüzüne çıkmıştır. Varşova Paktı adıyla anılan bu anlaşma, 1955'ten 1991'e kadar varlığını sürdürmüş ve Avrupa'nın Sosyalist ülkelerini bir arada tutmuştur.

Türkiye Seçimini NATO’dan Yana Yapıyor

Türkiye, Adnan Menderes’in başbakanlığı sırasında, o güne kadar ABD ve SSCB arasında tutunduğu tarafsız tavırdan vazgeçerek ABD yanlısı politikalar gütmeye başlamış, bunun sonucunda da 1952 yılında NATO’ya katılmıştır. Türkiye’nin gene Adnan Menderes hükümeti zamanında Kore Savaşı’nda ABD ve Güney Kore’nin yanında çarpışmak üzere asker göndererek yaklaşık 1000 şehit vermesi, NATO üyeliği uğruna gerçekleştirilen bir hamle olarak değerlendirilmektedir. Norveç, Danimarka gibi Kuzey Avrupa ülkeleri Türkiye’nin üye olmasına uzun müddet karşı çıkmışlardır. Her ne kadar karşı sesler mevcut olsa da Sovyetlerin artan nükleer kapasitesi ve Ortadoğu’daki etkinliklerine Kore Savaşı da eklenince, ABD diğer NATO üyesi ülkeleri zorlayarak Türkiye’nin üyeliğini gündeme getirmiştir.

ABD’nin Türkiye’yi NATO üyesi yapma projesi, farklı çıkarlar içermekteydi. Her şeyden önce, Sovyetler Birliği ve onun etrafında bir araya gelen demokratik/Sosyalist politikayı benimseyen iktidarları kuşatma yolundaki stratejisi için, Türkiye’nin coğrafi konumu oldukça elverişliydi. Diğer yandan, enerji ve su kaynakları, stratejik konumu ve jeopolitik önemi nedeniyle, yıllardır farklı emperyal güçlerin ilgi odağında bulunan Ortadoğu’ya yerleşerek, buralarda yeni nüfuz alanları oluşturmayı ve yeni sömürgecilik ilişkilerini yaygınlaştırmayı amaçlıyordu.

Bu süreç zarfında karşılıklı çıkarlara bağlı olarak, ABD-Türkiye ilişkileri geliştirilmiştir. Ekonomik, askeri ve siyasi alanda, ilki 1947 yılında yapılan ve çok gizli olan ikili anlaşmalar yapıldı. Bu dönemde, ABD askeri personeli, “eğitmen” sıfatıyla Türkiye’ye yerleşmeye başladı. Türkkaya Ataöv’ün, ‘Amerika, NATO ve Türkiye’ adlı kitabında altını çizdiği gibi;

“... daha NATO üyeliği gerçekleştirilmeden, Türkiye’deki Amerikan Askeri Heyeti, 1256 personelden oluşuyordu.” (Haluk Gerger, “Türk Dış Politikasının Ekonomi Politiği”, Belge Yayınları, s. 70).

ABD’nin, Truman Doktrini’ne bağlı olarak gerçekleştirilen bu ikili anlaşmalar ve “Marshall-Truman yardımları paravanı altında, Amerikan emperyalizmi, ülkeye iyice girmiş” (Mahir Çayan, “Toplu Yazılar”, Özgürlük Yayınları, s. 337) ve Türkiye, ABD politikalarına bağımlılık

yolunda hızla ilerlemeye başlamıştı. NATO'nun kurulmasından hemen sonra, ABD Başkanı H. Truman, 11 Mayıs 1949'da Cumhurbaşkanı İnönü'ye bir mesaj göndererek; "İlk olarak Türkiye ve Yunanistan için söylenmiş olan prensipler, bu Pakt ve diğer hürriyet sever milletlere de verilecektir" sözleriyle, Türkiye'nin NATO'ya girmesi için telkinde bulunuyordu. Bunun üzerine, Türkiye hükümeti tarafından NATO'ya giriş başvurusu yapıldı.

Türkiye, 25 Temmuz'da Güney Kore'nin yanında yer almak için Kore'ye asker gönderme kararı almış, 5 gün sonra da NATO'ya giriş başvurusunda bulunmuştu. NATO'ya girmenin Kore'ye asker göndermekle daha kolaylaşacağı düşüncesi bazı çevrelerde sık sık telaffuz edilmekteydi. Kore Savaşı'ndaki amansız çatışmalar neticesinde 721 ölü, 2147 yaralı, 234 esir ve 175 kayıp Birleşmiş Milletler gücünün ABD'nin ardından en ağır zayiatı olmuş ve Türkiye NATO'ya girebilmek için çok büyük bir bedel ödemişti.

Bu ağır faturanın arka planındaysa dünya politikasında yaşanan büyük ölçekli mücadeleler ve sürekli değişim gösteren politik dengeler yatmaktaydı. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişmeler Türkiye'nin Batı ittifakı içinde yer alma tercihinin çok daha somut bir biçimde ortaya çıkmasına neden oldu.

1945 Sovyet notalarının da etkisiyle SSCB'nin bir tehdit olarak algılaması sonucunda, Türk egemen eliti NATO üyeliğini cumhuriyetin ilanından beri benimsenen Batıcı dış politikanın doğal bir sonucu olarak görmüştür. Yani, II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye burjuvazisi ve yönetici kesimi içerisinde kök salan liberal eğilimler nedeniyle, NATO üyeliğin bu ideolojik değişimin doğal bir uzantısı olarak görülmüştür. Türkiye'nin sosyoekonomik gelişimine paralel bir biçimde oluşan ulusal burjuvazi her alanda Batı ile bütünleşmeyi hedeflediğinden, NATO üyeliğini sonuna dek desteklemiştir.

Politik eğilimlerin kapitalizmden yana ağır basması neticesinde, 11 Mayıs 1950 tarihinde Menderes hükümeti NATO üyeliği için başvurmuş, bundan bir cevap alınamayınca 1 Ağustos 1950'de ikinci bir başvuru yapmıştır. Bu başvuru Eylül ayında toplanan NATO Bakanlar Konseyi tarafından reddedilmiştir.

15 Mayıs 1951'de ABD Batılı müttefiklerine Türkiye ve Yunanistan'ı NATO'ya almayı önerdi. Bu davranışın sebeplerine dair şunları sıralamak mümkündür: SSCB'nin nükleer kapasitesi sayesinde çok kısa bir süre içerisinde ABD'yi kitlesel kıyım ve yıkıma götürebileceği bir saldırı beklentisi; Türkiye'den askeri üs ve askeri güç beklentileri; uluslararası arenada boy gösteren komünizmin giderek güç kazanması; SSCB'nin Ortadoğu'da etkinleşmesinin engellenmesi amacıyla Türkiye'yi tampon ülke olarak kullanma düşüncesi; SSCB'nin Yugoslavya'yı koruması altına alması; Kapitalist devletlerin Balkanlar üzerinde etkisini arttırmak ve Ortadoğu'daki petrol kaynaklarının kontrolü için Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya alınması gerekliydi.

Ayrıca Türk ordusunun Kore'de gösterdiği cesaret ve ABD askerlerini Kuzey Kore ordusu tarafından yok edilmekten kurtarışı da ABD kamuoyunda Türkiye'ye karşı bir sempati yaratmıştı. 20-24 Eylül 1951 tarihleri arasında Ottowa'da toplanan NATO'ya dâhil 12 devletin temsilcileri, Türkiye'nin üye olmasını tavsiye eden kararı, ittifakla onaylamışlardı. Ardından ilgili devletlerin parlamentoları da alınan bu kararı onaylayacak ve Türkiye NATO üyesi olacaktı. O dönemin başbakanı Adnan Menderes, Türkiye'nin üyeliğini büyük bir memnuniyetle karşıladığını belirtecek ve şu açıklamayı yapacaktı: "Bu müspet gelişme, hükümetimizin takip etmekte olduğu ve milli bir politika olarak umumi efkârımız ve kuvvetle desteklemektedir. Sonuca barışçı ve azimli siyasetin tabii bir neticesi olarak bakmak doğru olur." Muhalefetin görüşünü ise İsmet İnönü şöyle belirtiyordu: "Bundan sonra dünya sulhu bakımından vazifelerimiz de artmış bulunuyor. Eşit haklarla, milletimizin kendisine teveccüh edecek vazifeyi en iyi şekilde ifa edeceğine şüphe yoktur."

SSCB, Türkiye'nin NATO'ya girişini "ülkelerin çembere alınması" şeklinde yorumlamış ve bir protesto notası göndermişti. Notada şu ithamlara yer verilmişti: "NATO, savunma değil, saldırma amaçlı bir teşkilattır. Atlantik Okyanusu ile hiçbir bağlantısı olmayan Türkiye'nin NATO'ya katılmaya daveti, emperyalist devletlerin Sovyet Rusya sınırlarına tecavüzkâr amaçlarla askeri cephenin kurulması için Türk topraklarını kullanmak istemesinden başka bir anlama gelmez." 3 Kasım 1951 tarihini taşıyan Rusya'nın notasına Türkiye 12 Kasım'da cevap veriyordu:

“Saldırganlık iddiası Türk politikasının dürüstlüğüne bir hakarettir. Sovyet Rusya hükümeti, kendi durumunu ve tutumunu samimiyetle incelerse, Türkiye’nin kendi güvenliğini temin konusunda kaygıya düşecek gerçek sebeplerin bulunduğunu kabul edecektir. Türkiye’nin milli savunmasını ve toprak bütünlüğünü tehdit eden isteklerle karşı karşıya bulunduğu unutulmamalıdır.”

Türkiye’nin NATO’ya katılmasına ilişkin karar 17 Şubat 1952 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir. Bu karar uyarınca NATO Türkiye’nin güvenliğini garanti altına alan bir kararı açıklamıştı:

1- Taraflardan birinin Avrupa ve Kuzey Amerika’daki ülkesine yahut Fransa’nın Cezayir vilayetlerine, Türkiye ülkesine yahut Kuzey Atlantik Paktı ülkesine, ayrıca kuzeyde yer alan ve taraflardan her birinin hakkına tabi bulanan adalar.

2-Taraflardan herhangi birinin iş ve ülkelerde veya bölgeler üzerinde yahut Avrupa’nın antlaşma yürürlüğe girdiği tarihte taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin konaklamış olduğu diğer herhangi bir bölgesinde veya Akdeniz’de veya Kuzey Atlantik bölgesindeki kuvvetlerine, gemilerine veya uçaklarına yapılan bir silahlı tecavüz,

3-Taraflardan birine veya birkaçına yapılmış bir silahlı tecavüz addedilip 5’inci maddenin uygulanmasını gerektirecektir.

Türkiye’nin NATO’ya girişiyle birlikte, ülkede kurulacak olan NATO tesislerinde görev yapacak on binlerce Amerikalı sivil ve askeri personel Türkiye’ye geldi. Bu konuda Türkiye çeşitli antlaşmalar yaptı. Bir bölümü NATO genel çerçevesi, bir diğer kısmıysa Türkiye-ABD arasındaki ikili anlaşmalardı. 1954 yılında, ABD ve Türkiye arasında imzalanan “Askeri Kolaylıklar Anlaşması” ve diğer anlaşmalara bağlı olarak, Türkiye’nin ve Mezopotamya’nın Kuzey’indeki birçok bölgede, askeri üsler ve tesisler açıldı ve hukuki ayrıcalıklara sahip on binlerce ABD’li askerisi-vil personel, Anadolu coğrafyasına yerleştirildi. Yine, 2. Paylaşım Savaşı’nda kullanılan ve ağırlığını konvansiyonel silahların oluşturduğu karşılıksız askeri yardımlar ve açılan kredilerle alınan uçaklar, helikopterler, değişik sınıflardaki askeri gemiler, denizaltılar vb. yeni silahlarla ABD’ye bağımlı bir askeri gelişim sağlandı.

Bunun sonucunda, “Amerikan emperyalizminin ekonomisinden-politikasına, kültüründen sanatına kadar damgasını vurduğu ve bizzat oligarşi içinde yer aldığı” (Mahir Çayan, a.g.e., s. 338) Türkiye, ABD’ye bağımlı hale geldi ve artık “Küçük Amerika” adıyla anılmaya başladı. Anadolu topraklarına yerleştirilen NATO’nun kontrolündeki radarlar, askeri tesisler ve uçuş üslerinin birçok görevi ve işlevi vardı. NATO’ya ait askeri üs ve tesisler, sadece SSCB için değil, aynı zamanda tüm bölge için de bir kontrol mekanizması oluşturmaktaydı.

1955 yılında İran, Irak, Pakistan ve İngiltere ile Bağdat Paktı’nda yer alan ve 1956 yılında, İngiltere, Fransa ve İsrail’in “Süveyş Bunalımı’nı gerekçe göstererek Mısır’ a yaptığı askeri saldırıları destekleyen Türkiye, Batılı ülkelerin bölgede güvenilir bağlaşığı olma yolunda hızla ilerlemekteydi. 1956 yılında, Suriye’nin SSCB ile ilişkilerini geliştirmesi ve bu ülkeden askeri yardım almasını kendi varlığına yönelik tehdit olarak değerlendiren Türkiye’nin Suriye sınırına askeri yığınak yapması ve buralarda askeri manevralar düzenlemesi, Batılı müttefikleriyle ortak politikaları gütmekte olduğunun bir göstergesi olarak algılanıyordu.

ABD’nin, Ocak 1957’de ilan ettiği Eisenhower Doktrini’ne karşı çıkan Suriye’ye ve 1958 başında, Mısır ile Suriye’nin “Birleşik Arap Cumhuriyetleri”ni kurmasına karşı açık tavır alan Türkiye, ABD ve NATO adına tutunduğu tavrın sonucunda, askeri ve politik bakımdan yeni bir dönemece girmiş oluyordu. 5 Mart 1959’da ABD ile yeni bir askeri anlaşma imzalanıyor ve dolaylı saldırı tehdidi gerekçe gösterilerek, ABD’nin nükleer başlık taşıyan Jüpiter Füzeleri İzmir-Çiğli ve Adana-İncirlik askeri üslerine yerleştiriliyordu. Böylece Türkiye, askeri olarak gelişim kaydetmiş oluyordu.

Özellikle 1960’larda artan Amerikan karşıtlığı çerçevesinde çok büyük eleştirilere neden olan bu antlaşmalar, Türkiye’deki NATO yapılanmasının hukuksal ve siyasal zeminini oluşturdu. Bunlar ancak 1969 yılında temel bir metin içinde toplanarak ortak savunma işbirliği antlaşması (OSİA) haline getirildi.

Öte yandan NATO’nun etkinliği dış güvenlik ile sınırlı kalmamıştır. 1950’li yıllarda İtalya’dan başlayarak NATO ülkelerinde gizli Özel Harekât daireleri kurulmuştur. Gladio adıyla anılan bu paramiliter ve gizli birimler,

farklı ülkelerdeki devrimci sol hareketler başta olmak üzere, her tür muhalefet hareketine karşı yok edici bir önlem olarak oluşturulmuştur. Bu birimler aynı zamanda “Derin Devlet” kavramının da ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır. Pek çok ülkede daha sonra bu birimler ortaya çıkarılarak sorumluları yargılandıysa da Türkiye dâhil çoğu ülke bu süreci henüz yaşamamıştır. NATO, Soğuk Savaş sonrası Gladio kurumlarının dağıtıldığını iddia etse de bu birimlerin şu anki durumu hakkında kesin bir bilgiye erişmek şimdilik mümkün değildir.

TÜRKİYE SAVAŞIN EŞİĞİNDEN DÖNÜYOR

60'lı yılların Türkiye'si, sınır komşusu olan Sovyetlerle en ciddi yüzleşmesini Kore Savaşı'na katılmasının ardından NATO'ya girmesiyle yaşamıştır. Batılı müttefiklerin bu kuşatma çabaları karşısında Varşova Paktı'nı oluşturarak dengeyi yeniden sağlayan Sovyet Rusya, artık sınırlarına gelip dayanan NATO konusunda Türkiye ile oldukça ciddi bir gerilimin içine girmiş oluyordu.

Moskova'nın desteğini de alarak yoluna devam etmekte olan Komünist hareketlerse Amerika'nın günden güne artan baskısı ve yerli hükümetin desteklediği sağcı grupların ve devlet mekanizmalarının takip ve doğrudan ve dolaylı müdahaleleri sonucunda kısmen sokağa dökülmek durumunda kalmıştı. Artık yoksul sınıf ve iktidar odakları arasındaki mücadelenin koşulları değişmeye, sokaklar ısınmaya başlıyordu. Batı'da yükselmeye başlayan grev ve protesto dalgaları henüz aynı yoğunlukta Türkiye'ye ulaşmasa da toplumsal huzursuzluklar günden güne artmaktaydı.

Daha sonraki yıllarda bir Türkiye klasiği haline gelecek olan mezhep kökenli katliam ve saldırıların da ilk işaretleri görülmeye başlamıştı. İşte bu dönemin en akılda kalan olaylarından birisi, Türkiye ile Rusya'yı sıcak çatışmanın eşiğine getiren ABD casus uçakları olan ve U-2 adını taşıyan uçaklarla ilgili krizdir.

U-2 Krizi, 1960 yılı Mayıs ayında Sovyet hava sahası içerisinde bir Amerikan U-2 casus uçağının düşürülmesi nedeniyle başlayan ve SSCB-ABD ilişkilerinde oldukça büyük bir bunalıma yol açarak Soğuk Savaşı şiddetlendiren olaya denir. ABD'nin Türkiye dâhil bazı NATO ülkelerinden kalkan uçaklarının faaliyetlerinin yarattığı bir olaydır ve yalnız Doğu ve Batı Blokları açısından değil Türkiye açısından da uzun soluklu ve önemli sonuçlar yaratmıştır.

Casusluk Tarihinde Bir Skandal

U-2 casusluk olayı, Amerikan yöneticilerinin Sovyetler Birliği'nin 1949 yılında ABD'nin nükleer tekelini ortadan kaldırmasından sonra ortaya çıkan derin güvensizliğin doğrudan bir sonucudur. ABD'nin kesin bir zaferle bitiremediği Kore Savaşı Batılı müttefikler için önemli bir endişe kaynağı olmuş; Sovyetler'in nükleer alandaki ve uzun menzilli bombardıman uçakları geliştirmedeki taviz vermez tavrı Amerikalı yöneticilerin güvensizliğini artırmıştır. ABD, tarihinde ilk kez ülke topraklarının kıta dışı bir devletin vurucu gücü içine girdiğine şahit olmuştur.

Bu durumun yarattığı endişe ortamında ABD Stratejik Hava Komutanlığı'nın karşılık verme kapasitesi, bir Sovyet "sürpriz saldırısına" karşı en etkili silahı oluşturmaktaydı. Ancak bunun etkili olabilmesi için düşmanın sürpriz saldırı yönünde yaptığı hazırlıkların önceden bilinmesi gerekiyordu. Benzer ölçüde önemli bir diğer nokta da verilecek yanıtın hangi düşman hedeflerine yöneltileceğiydi.

Bu nedenlerle, özellikle 1957 yılından sonra, ABD'nin yürüttüğü haber alma faaliyetleri hız kazanmış ve Sovyet topraklarının ayrıntılı ve dakik haritalarının çıkartılmasına başlanmıştır. Bunun da sonucu olarak, hava fotoğrafçılığı, Sovyet askeri faaliyetlerinin gözlenip dinlenmesi (uçak ve radarla) ABD'nin stratejik planlamasında büyük önem kazanmıştır. U-2 uçuşlarının nedeni ABD'nin savunması için gerekli olan bu bilgileri toplamaktı.

Lockheed uçak şirketi Amerikan hükümetine Sovyet savaş uçaklarının ve uçaksavar ateş menzilinin çok üstünde radara yakalanmadan uçabilecek bir uçak yaptı. U-2 olarak adlandırılan bu uçak bir füze gibi havalanabilmekte, 10 saniye içinde 300 metre yükselmekte, 30 bin metre yükseklikte uçabilmekte, güçsüz olarak 300 mil (495 km) süzülebilmekte ve yakıt almaksızın yedi buçuk saat (3.000 mil-yaklaşık 5.000 km) uçabilmekteydi. U-2'ler çok yüksekten net fotoğraf çekebilen güçlü kameralarla donatılmıştı.

U-2 uçuşları, ABD başkanının yetkisi altında gerçekleştirilmiştir. Uçuşun harekât ve yönetimiyse, Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü'nün (CIA) sorumluluğu altındaydı. Dönemin CIA Başkanı, Savunma ve Dışişleri

Bakanlarının onaylarını aldıktan sonra, Başkan Eisenhower’ a bir dizi uçuş programı önermiş ve uçuşlar 1956 yılında İngiltere, Almanya, Türkiye ve Japonya’dan başlamıştı.

Düşürülen U-2

U-2 olayı, 3 Mayıs 1960’ta Nikita Khrushchev’in Sovyet hava sahasında bir Amerikan casus uçağının 1 Mayıs 1960’ta düşürüldüğünü açıklamasıyla, ciddi bir krizin de ilk adımı oldu. ABD, uçağın casus uçak olmadığını, açık hava sağanaklarını inceleyen bir meteoroloji uçağı olduğunu açıkladı.

Khrushchev, 5 Mayıs 1960’ta verdiği ikinci demeçte, ABD ve SSCB arasında zirve toplantısı yapılacağı sırada, Sovyetler Birliği’ne karşı girişilen bu düşmanca hareketin söz konusu zirve toplantısını baltalamak amacını güttüğünü söylemiş ve Amerikan uçaklarına üslerinde faaliyet izni veren devletlere de uyarıda bulunacağını belirtmiştir. Ayrıca, herhangi bir saldırıya karşı Sovyetler Birliği’nin güdümlü füzelerle karşılık vereceğini ve bu saldırıda kullanılan üslerin de yerle bir edileceğini ifade etmiştir: Krushchev’in sözleri Türkiye’ye doğrudan bir tehdit niteliği taşımaktadır.

Bir süre SSCB U-2 uçağının pilotunun sağ olduğunu gizli tuttu. Bu durumun açıklanması üzerine ABD uçağın Sovyetler Birliği hakkında bilgi toplayan bir casus uçak olduğunu kabullenmek zorunda kaldı. Düşen uçağın pilotu Amerikalı Gary Powers’ın Moskova’da yapılan soruşturması sırasında yaptığı açıklamalar şu noktaları kapsamaktaydı:

1- Pilot CIA ile imzaladığı özel sözleşme uyarınca ABD’nin özel bir hava birliğinde çalışmaktaydı ve görevi Sovyetler’deki telsiz istasyonları, radar üsleri ve füzeler hakkında havadan bilgi toplamaktı.

2- Pilotun bağlı olduğu birlik 1956 tarihinden beri Türkiye’deki İncirlik Üssü’nde üslenmiş olup her yıl bir dizi haber alma uçuşlarına çıkmaktaydı.

3- Pilot, düşürüldüğü gün, görevinin Pakistan’dan Norveç’e doğru uçup bilgi toplamak olduğunu söylemişti.

Bu olaylar üzerine Türk hükümetince yapılan tek açıklamada, uçağın Peşaver’ den Norveç’e uçtuğu öğrenildiğine göre, Türkiye’nin bu olaydan sorumlu tutulamayacağı iddia edilmişti.

ABD Başkanı Eisenhower, ABD’nin prestijine gölge düşüren ve soğuk savaşı hızlandıran bu olaydan sonra 25 Mayıs 1960’ta yaptığı bir açıklamada, U-2 uçuşlarının durdurulmasını emrettiğini söylemiştir. Ayrıca, bu uçuşların yararlı olmaktan çıktığını da belirterek “Kaldı ki, uçaktan başka yeni teknikler geliştirilmektedir” demiştir. Konuya dair başka bir ilginç ayrıntı, Başkan Kennedy’nin de bu uçuşların uluslararası hukuka uygun olmadığını belirtmesi ve Sovyet hava sahasına giren Amerikan uçaklarının uçuşlarına son vermesidir. Kennedy’nin uçuşlara son vermesi, U-2 Olayına karşın Başkan Eisenhower döneminde uçuşların devam ettiğini de ortaya koymaktadır.

U-2 olayı küçük bir sorun olmaktan çıkıp, belki de Soğuk Savaş’ın tırmanmasındaki en kilit olaylardan birisi haline gelmiştir. Krizin ardından Soğuk Savaş hız kazanmış, ABD ve SSCB arasındaki gerginlik tırmanmıştır. Ayrıca daha sonra yaşanacak olan Ekim Füzeleri bunalımına da zemin hazırlanmıştır. Amerika, casusluk faaliyetlerinin artık o kadar da kolay yürümeyeceğini fark ettiği için uydu çalışmalarına hız vermiştir. Türkiye ise ABD’nin kendi toprakları üzerindeki üsleri yine kendisini tehlikeye atacak şekilde kullanabileceğini görmüştü; ancak bu yaklaşım hakkında ABD ile yapılan temaslar asla bir sonuca ulaşmamıştır.

TOPLUMSAL VE POLİTİK KRİZLER SOKAKLARI ISITIYOR

Fransız gençliğinin harekete geçirdiği halk kitleleri, aynı zamanda sokağa taşan bir “sınıf savaşı”nın izlerini taşıyordu. Düzenlenen mitingler de Fransız Devrimlerine yol gösterici rol oynayan “Eşitlik, Özgürlük, Kardeşlik!” sloganının nostaljik göstergelerine sahip bir ruhu yansıtıyordu. Öte yandan yüzyılın başındaki Bohem hareketlerin mistik ruhunu da içermekte olan bu II. Bohem Devrimi, savaş nedeniyle ortaya çıkan halk tepkisini, iktidar sahiplerine yönlendirmeyi bilmişti.

II. Dünya Savaşı’nda galip tarafta yer alarak SSCB’nin antitezi olarak ortaya çıkan ABD’nin kapitalist yayılmasını sürdürebilmek için başlattığı ikinci saldırı kampanyası, ABD-İngiltere ittifakının iktidarıyla sonuçlanmıştı. Ekonomik ve sanayi erkini rakipsiz biçimde ele geçiren bu blok, Ortadoğu ve Kuzey Afrika’dan başlayarak bölgesel yayılma savaşlarının fitilini 1940’ın sonlarına doğru ateşlemişti bile... Bu ittifakın ve Sovyet Rusya’nın ortak askeri mücadelesi ile alt edilen Nazi işgalinden kurtulan ülkelerse, galipler tarafından fiili bir işgale uğramış durumdaydı.

Yıkıma uğrayan ülkelerin tekrar ayağa kalkması için yaşanması gereken sanayi atılımı işçi nüfusun yoğunluğunu günden güne artırırken, günlük 13-14 saati bulan iş günleri de ayrı bir huzursuzluk kaynağını oluşturmaktaydı. Güney Amerika’da birbiri ardına başlayan ayaklanmalar ya da toplumsal mücadeleler, yayılmacı politikaların önünde önemli engeller olarak dikilmekteydi. Sorunun ortadan kaldırılması yolu olarak bulunan çözümler ise yoğun bir karşı saldırı olarak çalışan sınıfa ve rakip bloka yönelmişti. Dünya çapında yaşanan bölgesel çatışmaların belki de ilk kıvılcımı ABD-

İngiltere destekli bir politik manevrayla kurulan iktidarlar ve devletler çakmıştı.

Ortadoğu'da İngiliz mandası altındaki Filistin bölgesinde yaşanan Arap-Yahudi gerginliği, çeşitli fanatik dinci grupların kurduğu Bnai Brith adlı Yahudi paramiliter örgütçe gerçekleştirilen İngiliz ve Arap karşıtı saldırılarla başlamıştı. Yüzlerce yıl boyunca aynı toprakları paylaşan farklı halklar arasında yaşanan bu gerginlik yayılmacı devletler tarafından kontrol altına alınmaya çalışılıyor, gerekli görülen yerlerde darbeler ve gizli faaliyetler yoluyla "saf dışı" bırakılıyordu.

Asya ülkelerinde başlamış olan bağımsızlık mücadeleleri Batı'daki yansımasını buluyor, günden günde fakirleşen ve artan baskılar altında ezilen insanlar, artık sokaklara çıkmaya ve baskıcı iktidarlara karşı duyulan hoşnutsuzluğu dile getirmeye başlamıştı.

70'lerin başlarında kendisini gösteren dünya ölçekli ekonomik kriz, kapitalizmin İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden bu yana birikmekte olan çelişkilerinin toplumsal patlama noktasına geldiğini gösteriyordu; kapitalizmin ikinci yükseliş dönemi o kadar da rahat sürmüyordu. Ekonomik, toplumsal, politik ve kültürel planda birçok çelişki de ya içten içe yaygınlaşmakta ya da patlak vermekteydi. Ekonomi alanında yürürlükte olan Keynesçi politikalar enflasyonu azdırıyor; hızlı bir büyüme ve dönüşüm süreci yaşayan Almanya ve Japonya gibi kapitalist ülkeler, ABD'nin ekonomik hegemonyasını yavaş yavaş zorlamaya başlıyor, ABD doları üzerine kurulu uluslararası para sistemi zayıflıyor, ekonomistlerin deyimiyle ekonomi "aşırı ısınma"ya başlıyordu.

Öte yandan ücretlerin yükselmesinin yanı sıra, genel tabloya bakıldığında ücretler emek verimliliğindeki devasa artışların gerisinde kalıyordu. Aynı zamanda işçi sınıfı, yeni kuşağın da gelmesiyle birlikte ağır savaş döneminin etkilerinden yavaş yavaş sıyrılıyor, kapitalistlerden almayı başardığı kapsamlı sosyal reformların da etkisiyle giderek daha fazla özgüven kazanıyordu.

"Fransa, Mayıs 68"

3 Mayıs Cuma günü Paris Sorbonne Üniversitesi'nde bir miting çağrısı yapıldı. Amaç bir önceki gün Nanterre Üniversitesi'nin kapatılmasını protesto etmekti. Bu olayı, Vietnam Savaşı'na karşı kampanya yürüten öğrencilerle aşırı sağcı gruplar arasında bir hafta süren çatışmalar izledi. Sorbonne toplantısına sadece 300 kadar öğrenci ilgi göstermişti. Fakat akşamla birlikte St. Michel Bulvarı boyunca, şiddetli bir meydan muharebesi patlak verdi. Bu çatışmanın sonunda 72 polis ve sayısı açıklanmayan çok sayıda genç yaralanmış, 600 kişi tutuklanmış ve böylece tarihe Fransa Mayıs olayları olarak geçen olaylar başlamıştı.

Üniversite yetkilileri, sağcıların öğrenci mitingine saldıracağı söylentisini bahane ederek, polisi içeri çağırdılar. Polis öncelikle Sorbonne'u kuşattı, yapılan görüşmelerin ardından öğrencilerin üniversiteden 25 kişilik gruplar halinde, barışçıl bir şekilde, kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı çıkmasına izin vermeye razı oldu. Kadınlar dışarı bırakıldı ama ilk erkek grubu çıkar çıkmaz tutuklanarak beklemekte olan polis araçlarına binmeye zorlandı. Bir kalabalık toplandı ve öfkeyle ileri doğru yüklenmeye başladı. İlk polis minibüsü St. Michel Bulvarı'na doğru harekete geçmeyi denemişti ki, o dakikada büyüyen bir öğrenci kalabalığı aracın yolunu kesti.

Sonunda polis göz yaşartıcı gaz kullandı ve mayısın ilk sokak çatışması başladı. Gazdan boğulan, öksüren, gözleri yanan insanlar, bulvarın her yanına dağıldı. Ama kitle, biraz sonra polis araçlarını durdurmak için tekrar toparlandı. Şimdi giderek artan sayıda genç protestoya katılıyor, kafelerden, kitapçılardan, fakültelerden ve liselerden kavgaya katılmak için akın akın geliyordu. Polis ve CRS (Fransız Çevik Kuvveti) tekrar tekrar saldırmak ve her seferinde göz yaşartıcı gaz kullanmak zorunda kalıyordu ama her defasında öğrenciler tekrar mücadele ediyordu.

Ertesi gün tüm basın ve medya, öğrencilerin beklenmeyen tepkisiyle ilgili yorumlarla doluydu. Olaylara tam bir şaşkınlık ve kavrayışsızlık egemendi. Hükümet her zamanki gibi küçük bir grup ajitatörü sorumlu tutarken, günler ve haftalar geçtikçe bir şey giderek daha açık hale geliyordu; öfke ve gerginlik duygusu sadece liselere ve üniversitelere değil, fabrikaları ve işyerlerini de kapsayacak şekilde tüm Fransız toplumuna sızmıştı ve patlamak üzereydi.

Hafta sonuna gelindiğinde, okul yatakhanelerinde, lise ve fakültelerde, tüm tutuklu öğrencilerin serbest bırakılmasını ve Sorbonne'un yeniden açılmasını talep eden "savunma komiteleri" ve "eylem komiteleri" oluşturulmuştu. Hükümetin bir bakanı, alay edercesine, "küçük bir grup" tarafından organize edilen kargaşadan söz ediyordu.

6 Mayıs Pazartesi sabahı Denfert-Rocherau bölgesinde 20.000'in üzerinde bir kalabalık toplandı. Kortej, "Biz küçük bir grubuz", "Baskıya hayır" ve "Yoldaşlarımıza özgürlük" diye bağırarak sakin bir şekilde Sorbonne'a doğru ilerlerken yol CRS tarafından kesilmişti. Yürüyüşçüler Rue St. Jacques'a dönünce büyük bir polis kordonuyla karşılaştılar. Polis derhal coplarına sarıldı ve saldırdı. Kortejin ana gövdesi hâlâ ana cadde üzerindeydi ve ilerlemeye devam ediyordu, bu yüzden kortejin ön kısmının gidecek hiçbir yeri yoktu ve polis coplarıyla saldırıya geçti.

Ana bulvarda yeniden toplanan halk, metal çubukları ve kaldırım taşlarını söküp polis hattına doğru fırlatarak polisleri geri çekilmeye zorladı. Polis buna, göz yaşartıcı bombalar ve daha fazla saldırıyla karşılık verdi.

Genç İşçiler

Ertesi gün iki kat fazla gösterici vardı ve bunlar sadece öğrencilerden oluşmuyordu. Binlerce genç işçi, öğrenci, öğretmen ve okutman da oradaydı. Örgütleyiciler daha fazla çatışmayı engellemek için, Arc de Triomphe'un altında Enternasyonal'i söylemek üzere, kitleyi Sen Nehri'nin karşısına, Champs-Elyses'in yukarısına aldılar. Şiddetten kaçınılmıştı ama sağcılar fazlasıyla çileden çıkmıştı.

Ertesi gün, yetkililerin "uzlaşmak" ve Nanterre ile Sorbonne'u yeniden açmak üzere olduklarına dair bir söylenti dolaştı. Perşembe sabahı duyuru yapıldı ama öğrenciler derslere geri dönmeye başladıklarında polisin ve CRS'nin hâlâ okulda olduğunu gördüler. Eğitim bakanı "sorumsuz unsurların" üniversiteyi işgal etmek üzere olduğunu iddia ederek, okulların açılmasını reddetmişti. Tartışma artık sokaklarda hüküm sürüyordu; şimdi ne yapmalıydı?

Cuma akşamı Sol Kıyı'da yine muazzam bir kalabalık toplandı. Bir kez daha nehrin diğer tarafına yürüyüş denendi. Bu sefer tüm köprüler CRS

tarafından tutulmuştu ve kalabalık Latin Mahallesi'ne kıvrıldı. St. Michel Bulvarı'nın girişinde ve çıkışında ve Sorbonne'un etrafındaki diğer sokaklarda kendiliğinden barikatlar kuruldu. Gece yarısını geçerken Sorbonne'a şu taleplerle bir heyet gönderildi: Polis mahalleden geri çekilsin, Sorbonne yeniden açılsın ve tutuklular bırakılsın.

Kalabalık beklerken, çoğunda orta sınıf ve zenginlerin oturduğu bulvar boyunca sıralanan apartmanlardan kalabalığa yiyecek ve içecek taşınıyordu. Bu, kamuoyunun son birkaç gün içinde ne denli yol aldığını gösteriyordu.

Kısa bir süre sonra, tutukluların serbest bırakılması konusunda hiçbir garanti verilemeyeceğine dair bir duyuru yapıldı. Polisin sokakları temizlemeye girişmesi artık sadece an meselesiydi.

Saat sabaha karşı 02:15 civarında polis harekete geçti. Savaştan bu yana Fransa'da böylesine bir şiddet görülmemişti. İki tarafta da yüzlerce yaralı vardı ve mucize eseri ölü yoktu. Milyonlar olayları radyolardan canlı yayında dinledi ve ertesi gün televizyonlarda geriye kalan tahribatı gördü: Yakılmış arabalar, barikat kalıntıları, kaldırım taşları, kırık camlar ve her yere saçılmış göz yaşartıcı gaz kutuları.

Hükümet çok ileri gitmişti. Sendikalar pazartesi günü için bir günlük genel grev ve kitlesel protesto gösterisi çağrısında bulundular. Ülkenin dört bir yanında grevler ve gösteriler hazırlanıyordu ve hükümet artık geri çekilmek zorundaydı. Başbakan tutukluların serbest bırakılacağını ve Sorbonne'un açılacağını bizzat ilân etti. Ama bu açıklamalar hareketi durdurmaya yetmedi.

Pazartesi günü bir milyondan fazla insan Paris'e doğru yürüyüşe geçti ve polis uzaktan izledi. Sendika liderleri memnundu: Seslerini duyurmuşlardı, hükümet geri çekilmişti ve "normal" hayata dönülebilecekti. Ama bu olmadı.

Yeniden açılan Sorbonne işgal edilmiş ve öğrenciler bir "kurucu meclis" oluşturmuşlardı. Ülkenin dört bir yanından pek çok işçinin bir günlük eylemle tatmin olmadığı, yeni yeni grevlerin planlandığı, fabrikaların işgal edildiği haberleri geliyordu. Ayın 16'sında 50 fabrika işgal edilmiş, 17'sinde 200.000 işçi greve çıkmıştı. 18'inde, hareketin büyüklüğünü gören sendika liderleri, onu ücret artışları ve daha iyi çalışma koşulları için bir kampanyaya dönüştürerek kontrolleri altına almak üzere harekete geçtiler.

Aynı günün akşamı grevci sayısı 2 milyonu bulmuştu ve beş gün içerisinde grevci sayısı 10 milyona yükselecekti. Fransa'da tüm hayat durma noktasına gelmişti, hükümetin ve temsil ettiği sınıfın egemenliği artık viraneye dönmüştü.

Sud Havacılık fabrikasındaki çoğu genç olan işçiler, yönetimle uzun süren tartışmalar yürüterek her salı sabahı 15 dakikalık iş bırakma eylemi yapmaktaydı.

24 saatlik genel grevin ardından, 14 Mayıs salı günü işler çok değişecekti. İşçiler eylemlerini fabrikanın tüm bölümlerine yayma kararı aldılar. Yirmi kadar yöneticiyi ofislerine kilitlediler, bir eylem komitesi oluşturdular ve eylemi büyütme kararı aldılar.

Ertesi gün grevler ve işgaller göz kamaştırıcı bir hızla Renault'ya, limanlara ve hastanelere yayıldı. Ayın 16'sında 60.000 Renault işçisi eyleme çıkmış, altı ana fabrika işgal edilmişti. Citroen grevdeydi, Le Havre ve Marsilya'daki ana limanlar kapatılmıştı. İşçiler her yerde eyleme geçiyordu. Baraj fışkırmış ve gerçekten de patlamıştı.

Ayın 18'inde 2 milyon işçi grevdeydi ve hareketi kendi kontrolü altında gören sendika bürokrasisi bu durumdan "yararlanmaya" çalışıyordu. Daha iyi ücret ve çalışma koşulları talebiyle bir genel grev çağrısı yaptılar. Kitlelerin yanıtı, hoşnutsuzluğun genişliğini ve derinliğini doğruluyordu; bir sonraki çarşamba günü 10 milyon işçi greve çıkmıştı.

Ancak işçi ve öğrenci kitleleri için grev sadece ücretlere ve çalışma koşullarına ilişkin bir şey değildi; aynı zamanda iktidara da ilişkindi. Hükümetin ve Cumhurbaşkanı De Gaulle'ün istifa etmesi talepleriyle başlayan grev, sadece ekonomik taleplerle sınırlı olmayıp, fazlasıyla politikti. Grevi ekonomik taleplerle sınırlandırmaya çalışan sendika liderleri, aslında hareketin oldukça aşikâr olan ölçeğini ve genişliğini inkâr ederek, hareketi rayından çıkarmaya çalışıyordu. 1968 toplumsal bir hareketti, bir devrimdi.

İş durmuştu, fabrikalar işgal edilmişti, televizyon kapanmıştı, tartışma alevlenmişti. İnsanlar birkaç saat ya da gün içinde, tüm hayatları boyunca yaşadıklarından daha büyük bir değişime uğramışlardı. Düne kadar kendilerini muhafazakâr gören insanlar şimdi devrimden bahsediyordu.

24 Mayıs’ta De Gaulle televizyonda ulusa seslendi. Bunun bir fiyasko olduğunu kendisi bile itiraf etti. O, eski dünyadan sorumlu bir ihtiyardı. Aynı gün öğrenci lideri Daniel Cohn-Bendit’in bir yurtdışı gezisinin ardından ülkeye yeniden girişi engellendi. Paris, genç işçilerin ve öğrencilerin protestoları ve barikatlarıyla geçen bir gece daha yaşadı. O gece yirmi altı yaşında bir adam el bombası şarapneliyle hayatını kaybetti; olayların başından beri yaşanan ilk ölümdü bu. Protestoların doruğunda, kalabalık Paris borsa binasını alt üst edip ateşe verdi.

O andan itibaren devrim gerçekten her yanı sardı. Büyük gösteriler artık gündelik bir hal almıştı ve grev komiteleri idari işlevleri gittikçe daha fazla üstleniyor, alternatif bir hükümet sisteminin embriyonunu oluşturmak üzere birleşiyordu. İkili iktidar söz konusuydu. Sendika liderleri hükümetle görüşmelere girişti. İki gün iki gece boyunca İçişleri Bakanlığı’nda tartışma yürüttüler.

Sunday Times Gazetesi’ne göre “Herhangi bir amatör bile böylesi bir durumda muazzam ödünleri müzakere konusu haline getirebilirdi.” Egemen sınıf yıkımla yüz yüzeydi; işçi liderleri ise hâlâ “ustaca” müzakere edilmiş ödün listeleriyle gülümseyerek ortaya çıkıyorlardı: Yıl içerisinde ücretlerin % 7 yükseltilmesi, asgari ücretin üçte bir oranında arttırılması, grevci işçilerin grevde geçirdikleri süre karşılığında normal ücretlerinin yarısının ödenmesi.

CGT lideri Georges Seguy gerine gerine Billancourt’daki dev Renault fabrikasına gitti. Ama gider gitmez sıkıştırıldı ve yuhalandı. Tüm Renault fabrikalarında anlaşma bir satış olarak görülüp reddedildi ve işçiler daha uzun bir mücadeleye atıldılar.

Hükümetle anlaşmaya varmak sendika liderlerinin iki yılını almıştı. Bir ay öncesine kadar hayal bile edemeyecekleri bir anlaşma elde etmişlerdi. Ama işçiler bunu reddetti. O kadar ileriye gitmişken böyle “küçük” bir şey için geri çekilmeyeceklerdi.

Renault’daki sloganlardan biri “halk hükümeti”ydi. Sendikal haklar konusundaki lakırdılardan ve yüksek ücretlerden çok daha fazlasını istiyorlardı. Liderlik, özellikle de FKP için başka ne işaret gerekiyordu? Hayatlarını ne uğruna savaşmak üzere ortaya koymuşlardı? Sadece bir parmaklarını kıpırdatsalar De Gaulle’ü ve ardındaki kapitalist sınıfı savurup

atabilirlerdi. Ama bu belirleyici anda başarısızlığa uğramışlardı; liderlik önderlik etmek dışında her şeyi yapmıştı ve hareket kaçınılmaz olarak bocalamaya terk edilmişti.

De Gaulle, Batı Almanya'da konuşlanan Fransız birliklerinin komutanı General Massu ile askeri müdahale konusunda gizli görüşmeler yapmak üzere ülkeden ayrılmıştı. Televizyonda ulusa seslenmek için geri döndü. "Ülkenin komünist diktatörlük tehdidi altında" olduğunu belirtti. Ardından meclisin feshedildiğini ve haziranda genel seçimlere gidileceğini ilan etti. Normal çalışma düzeni başlamalıydı; aksi takdirde "olağanüstü hal" ilan edilecekti ve "uygun sertlikte" harekete geçilecekti.

Aynı akşam yaklaşık bir milyon Fransız gerici artık sokakları işgal edebilecek gücü bulabiliyordu. Askeri birlikler Paris'in yakınına konuşlandırılmış, tanklar yolları kuşatmıştı. Sendika liderlerinin ve Fransız Komünist Partisi önderliğinin eylemsizliği nedeniyle devrimci "moment" geri çekilmeye başlıyordu.

İşçi sınıfının böylesine güçlü bir hareketinin başındaki komünistler iktidarı kolaylıkla alabilirlerdi, almalıydılar. De Gaulle inisiyatifi ele geçirmeye yeltendiğinde hiçbir karşılık vermediler. "De Gaulle, devletin dimdik ayakta olduğunu ilan ettiğinde komünistler neredeyse rahatlamış görünüyorlardı." (The Economist, 1 Haziran 1968).

"Fırsat"

FKP, seçimi "halkın söz sahibi olma fırsatı" olarak memnuniyetle karşılayıp seçim kampanyasına başladı. Onların Fransız işçilerinin o ana kadar yaptıkları şey hakkında ne düşündüklerine ilişkin sadece tahmin yürütebiliriz. İşçileri mümkün olan en iyi anlaşmaları müzakere etmeye ve işlerinin başına dönmeye çağırdılar.

İşçilere bazı ekonomik tavizler verildikten sonra, izleyen günlerde kamu sektöründe çalışma yavaş yavaş yeniden başladı ve polis sistematik olarak işgalcileri tüm resmi binalarından çıkarmaya koyuldu. Sendika liderleri düzene dönülmesinden memnuniyet duyarken taban direniyordu. FKP, De Gaulle'ün seçim meydan okumasını seve seve kabul etti ve "aşırı" tutumlarla ilişkilendirilmek istemedi.

7 Haziran’dan sonra hâlâ direnenler yalnız kaldılar ve bu yüzden yine en sert baskılara maruz bırakıldılar. Flins’deki Renault işgalini son erdirmek için girişilen bir çatışmada Seine nehrinde bir öğrenci boğuldu ve Sochaux’daki Peugeot fabrikasında iki işçi vurularak öldürüldü.

Ayın 12’sinde hükümet çeşitli öğrenci örgütlerini ve bazı “sol” grupları yasakladı. Ulusal Öğrenci Birliği tüm sokak etkinliklerinde “bundan böyle çatışmalardan kaçınma” çağrısında bulundu. Hareket ivmesini neredeyse yükseldiği hızla yitiriyordu. Ardından ayın 16’sında Sorbonne büyük bir polis saldırısıyla nihai olarak geri alındı. Latin Mahallesi’nde birkaç çatışma oldu ama barikatlar yoktu. Hareket nihayet sona ermişti.

Mücadele etmeye gönülsüz olan Komünist Parti’ye meydan okuyan Gaullcüler, Haziran sonunda seçimlerde dikkate değer bir zafer elde ettiler. Kapitalist düzen yeniden tesis olmuştu.

Kimileri için grev gökten zembille inmişti. Ücretler yılda ortalama % 5 yükseliyordu. Beklentiler artıyordu. 10 yıl içerisinde, araba sahibi olanların sayısı ikiye; buzdolabı sahibi olanların sayısı üçe; televizyon sahibi olanların sayısı ise beşe katlanmıştı.

Ne var ki devrimi doğuran şey ille de ezici yoksulluk ve ekonomik çöküş değildir. Fransa hızla “modernleşiyordu.” İşçiler ve öğrenciler bundan faydalanıyorlardı ama aynı zamanda ızdırap da çekiyorlardı.

The Economist Renault’daki üretim hattını bir “cehennem manzarası” diye tanımlıyordu. İşçiler “les cadences”tan [kadanslar] bahsediyorlardı: Üretim hattının şiddetli ritmi, baskı, gerilim, yorucu iş, düşük yaşam seviyesi...

İşçiler greve gittiklerinde, sorun ekmek meselesinin çok daha ötesindeydi. Sorun, tüm birikmiş olan toplumsal rahatsızlıklardı. Var olan yönetim kültürüydü. Tüm hızlandırmaların ve zorbalığın intikamını almaktı. Hareket bu yüzden böyle hızlı bir biçimde devrime doğru gelişebilmişti.” (Iain Gunn).

PROPAGANDA ÇAĞI

Tüm dünyaya yayılan toplumsal mücadele anlayışı, beraberinde "kitle kontrolü" çalışmalarını ve yoğun propaganda savaşlarını da getirmişti. Bu savaş metoduna da bilindiği gibi "Soğuk Savaş" adı verilmekteydi. Tekelci kapitalizmin propaganda ve düşük yoğunluklu savaş stratejilerine rağmen birçok bölgede toplumsal adalet ve eşitlik isteyen mücadeleler tüm hızıyla sürmekteydi.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin politik bakımdan belki de en belirgin özelliği, yüz milyonlarla sayılan sömürge halklarının sömürgeci güçler karşısında verdikleri bağımsızlık ve özgürlük mücadelelerin peş peşe kazanılmasıdır. Kapitalizmin hızlı bir yükseliş temelinde güçlenişi, sömürge ve azgelişmiş ülkelerde kapitalist üretim ilişkilerinin giderek daha fazla kökleşmesini beraberinde getirdi. Bu da bir yandan emperyalizmin buraları sömürge statüsünde tutmaksızın da iktisadi açıdan bağımlılaştırmasını mümkün kıldı; diğer yandan da ulusalcı bilinci etkili bir biçimde tetikledi.

Neticede dünya genelinde yaygınlaşan sömürgecilik karşıtı anlayış ve hareket, hem bunları bastırma çabasındaki emperyalist güçlerin saldırgan yüzünü açığa çıkardı hem de emperyalist metropollerin savaş sonrası yeni kuşaklarına ilham verdi. Özellikle Cezayir, Küba ve Vietnam'daki devrimci ulusal kurtuluş mücadelelerinin başarıları, Soğuk Savaş ideolojisiyle bombardımana tutulan ve emperyalist güçlerin adeta yenilmezliğine inandırılmaya çalışılan genç kuşakları önemli ölçüde etkiledi. Bu mücadelelerin genelde toplumsalcı bir söyleme sahip olması da bu etkiyi arttırmaktaydı kuşkusuz.

Dünya hâkimiyetine soyunan ABD ve Batı merkezli devletlerin kendi topraklarında da işler istendiği ölçüde iyi gitmiyordu kuşkusuz. Yaşanan tükenmek bilmez savaşların acı faturası hem ekonomik, hem de insan gücü açısından alt sınıfa mensup insanlara yükleniyordu. Endüstriyel üretim alnında gerçekleşen hızlı gelişimin neticesinde kentleri dolduran işsiz ya da ağır işçilik yapan insanlar ve aileleri savaşların en ağır faturasını ödemekteydiler. Toplumsal dengelerin bu güçlü tepkileri yönlendirmesiyle, ABD-İngiltere ittifakına karşı yoğun bir anti-emperyalist tepki ortaya çıkmıştı. ABD'de 1970'li yılların başlarında tüm dünyayı saran savaş karşıtı hareketler de Fransa'da başlayan yeni özgürlük hareketinin ciddi bir takipçisi konumundaydı.

TÜRKİYE’DE HAREKETİN BAŞLANGICI

Dünya çapında yaşanan bu denge savaşlarının belki de en stratejik noktasını Ortadoğu ülkeleri oluşturmaktaydı. Zengin petrol yatakları ve birtakım tarihsel nedenlerle önemli bir coğrafyaya dâhil olan bu halklar da “Soğuk Savaş”ın en sıcak yaşandığı yıllara tanıklık etmekteydi. Bu ülkelere yavaş yavaş yayılmakta olan Arap milliyetçiliği ve politik yakınlaşmalar nedeniyle ittifaklar savaşı yaşanmaktaydı. Çatışmalar kitlesel ölümleri ve göçleri de beraberinde getirmişti. Özellikle de Filistin’de sürmekte olan İsrail karşıtı mücadele anti-emperyalist cephenin en önemli ayaklarından birini oluşturmaktaydı.

Mısır lideri Nasır’ın öncülüğünde başlayan Arap bağımsızlık mücadelesi, İsrail-ABD-İngiltere blokunun askeri gücü karşısında başarıya ulaşamayarak ciddi bir toprak ve insan kaybına neden olmuştu. Arap-İsrail Savaşı’nın ardından güneyi İsrail, kuzeyi Suriye tarafından işgal edilen Lübnan’da iç savaş başlamış, bir arada yaşayan farklı inanışlara sahip halk kitleleri bu kanlı hesaplaşmanın çılgın ortamı içerisinde ölüm kalım mücadeleleri vermekteydi. Milyonlarca Filistinli işgal edilen ülkelerinden kaçarak mülteci kamplarını hınca hınç doldurmuş, özgürlük mücadelelerini buralarda sürmekteydi.

Neredeyse tamamı saldırılar ve çatışmalarla mahşer alanına dönen Ortadoğu, bu ölüm kalım mücadelesinin etkilerini Türkiye’ye de yaymaya başlamıştı. 1950’li yıllarla birlikte başlayan Amerikan yardım programları, Türkiye’nin küresel mücadele içerisinde safını seçtiğini açıkça ortaya koymaktaydı. ABD içerisinde sürmekte olan komünist avının izinde yürütülen faaliyetler nedeniyle, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de komünizm karşıtı söylem iletişim araçlarını sarmıştı; komünizm, eğitimsiz halka bir canavarmışçasına tanıtılmaktaydı.

Dönemin bazı yazarlarının ve gazetecilerinin bir kısmının da desteğiyle devam eden yeni tip sömürgeleştirme operasyonu, ekonomik ve politik hayatı neredeyse tamamen kontrolü altına almıştı. Her türlü toplumsal huzursuzluk kovuşturma ya da şiddetle bastırılıyor; kimi zamanlarda toplumsal huzursuzluklar gizli eller tarafından bizzat organize ediliyordu.

TÜRKİYE’DE DÖNEMİN MUHALEFET CEPHESİ

Türkiye İşçi Partisi

Türkiye İşçi Partisi (TİP) 13 Şubat 1961’de 12 sendikacı tarafından kurulmuştur. Kurucu 12 sendikacının partiyi kurma nedeniyse işçilerin sesi olacak, sorunlarına çözüm sağlayacak bir partiye sahip olması yolundaki inançlarıydı. İki yüz yıldan beri dünyada birçok ülkede aynı gerekçeyle partiler kurulmuş; ancak, ufak ve önemli bir farkla, “işçilerin de bir partisi olsun’’ değil, “işçi sınıfının partisi olsun’’ düşüncesiyle kurulmuştur. Bu fark son derece önemlidir, işçi sınıfının partisi olsun diye kurulan partilerin kurucuları genelde ilerici burjuva aydınlarıdır. Yani burjuva aydınları işçi sınıfı adına, işçi sınıfının iyiliği için parti kurmuşlardı. Bu parti de doğal olarak işçi sınıfına bilinç götürüp onları harekete geçirerek iktidara gelmeyi amaçlamaktadır. Fark edilebileceği gibi TİP, kuruluş amacını farklı belirlemiştir.

1960’taki askeri darbenin ardından hazırlanan 1961 Anayasası’nın kabul edilmesinden sonra sol kesimde yer alan çeşitli merkezler içinde Sosyalist bir parti arayışları başladı. Bu merkezler içinde faal durumda olan işçi kökenli 12 sendikacının önderliğinde, 13 Şubat 1961 tarihinde Türkiye İşçi Partisi kuruldu. Partinin kurucuları, başlıca sendika federasyonu olan Türk-iş’ten geliyorlardı ve başlangıçta kurdukları yeni parti pek az destek çeken, koyu bir işçici ideolojiyi yansıtmaktaydı.

TİP, gerçek açılımını kurucularının genel başkanlığa Mehmet Ali Aybar’ı getirmesiyle yaptı. Aybar, ünlü bir yazar ve hukuk profesörüydü. Aybar’ın liderliğindeki TİP, yeni ve ciddi bir ivme kazanıp, toplumdaki çeşitli muhalefet odaklarını; işçileri, Alevileri, Kürtleri, ilerici entelektüelleri ve öğrencileri yörüngesi altına toplamaya başladı. Parti özellikle uzun bir

mücadele geçmişine sahip olan ve devletçe yasadışı görülen TKP'den ayrı tutulmuştu. Bu durum ise 12 sendikacı tarafından kurulan partinin programının girişinde özellikle vurgulanmıştır. Giriş kısmı, parti programının özeti niteliğindedir: Emekçi halkın yüzlerce yıldır maruz kaldığı yoksulluğunun ancak kendi iktidarında ve bizzat kendisi tarafından yok edilebileceği vurgulanmış, "Bu tarihi görevi, 13 Şubat 1961 günü 12 sendikacı tarafından kurulan ve tarihimizde doğrudan doğruya emekçi halkın kurduğu ilk parti olan Türkiye İşçi Partisi yerine getirecektir" denmiştir. Bu söylem aynı zamanda başka bir amacı da içerisinde barındırmaktadır. TİP'in o zamana kadarki Sosyalist partilerle ve özellikle de yasal olmayan TKP ile hiçbir ilgisinin olmadığının; tamamen kendi inisiyatifleriyle hareket eden 12 sendikacı tarafından kurulduğunun bir kanıtı olarak da kullanılmıştır.

12 Mayıs 1962'de Türkiye Sosyalist Partisi, TİP'e katıldı. Bu katılım, maddi olmaktan ziyade manevi bir güç kazandırdı. 10 Şubat 1963'te Cumhuriyetçi Millet Partisi Ankara Senatörü Niyazi Ağırnaslı TİP'e katıldı. Partinin mecliste bir sandalye kazanmasıyla, Anayasa Mahkemesi'ne yasaların iptali için başvuru hakkı kazanılmış oldu. Antidemokratik yasaların ayıklanmasını önemli bir görev sayan TİP, bu hakkını birçok yasaya ilişkin, kuşkusuz en önemlisi Ceza Yasası'nın 141. ve 142. maddelerine karşı dava açarak kullandı. Daha sonra Senato'ya cumhurbaşkanı kontenjanından üye olan Esat Çağa da partiye katılınca Parlamento'daki TİP'li sayısı ikiye çıktı.

Partinin örgütlenmesini ve ülke düzeyinde tanınması bakımından en elverişli ortamı seçimler sağlamıştır. Seçimler, partinin yoğun bir biçimde salon ve açık hava toplantıları düzenlemesine ve daha da önemlisi radyodan konuşma, halka seslenme olanağı da vermiştir. Özellikle, o dönemde radyo en etkin kitle iletişim aracıydı ve yapılan propaganda konuşmalarını neredeyse bütün ülke dinliyordu. TİP'e ilk konuşma fırsatı 17 Kasım 1963 yılında yapılan yerel seçimler dolayısıyla tanındı. Parti, örgütlendiği illerde seçimlere girdi ve radyodan halka seslenme şansını değerlendirdi. Bu konuşmalarda "işçiler, köylüler, ırgatlar" sıfatlarının kullanılmasıyla sadece emekçi halka hitap edilmesi ve TİP'in yalnızca emekçi kitlelerin partisi olduğunun vurgulanması, kamuoyunda büyük bir etki yarattı. Bu propa-

ganda konuşmalarının sonucunda konuşmacılardan bazıları için adli soruşturmalar açıldı.

TİP, 1963 yerel seçimlerinde 36.000 seçmenin oyunu aldı. Aslında alınan oy miktarından ziyade, amaç partinin halka kendini tanıtmasıydı. Neticede, TİP'in seçim dönemlerinde düzenlediği renkli ve dinamik kampanyalar Sosyalist düşünceleri ezilen kitlelerin somut sorunlarıyla buluşturmayı ve partinin sesini halka duyurmayı başardı.

TİP, 1965 genel seçimlerinde 276.000 oy alarak meclise 15 milletvekili sokmayı başardı. 54 ilde örgütlenerek girilen seçimde alınan oy oranı ülke genelinde % 3'tü. Öte yandan, bu başarı esasen "nispi temsil", "milli bakiye" sisteminin ve radyodan konuşma olanağının iyi kullanılmasının bir sonucuydu. Partinin aldığı oyların dağılımına bakıldığındaysa, parti için her şeyin yolunda gittiği söylenemezdi. Farklı bir açıdan yorumlandığında seçim sonuçları, partinin iddia edildiği üzere bir işçi partisi olmadığını gösteriyordu. Oyların yaklaşık üçte birinin elde edildiği İstanbul'da oylar, işçi kesimlerin oturduğu semtlerden ziyade, orta gelirli kesimin oturduğu bölgelerden alınmıştı. Taşradaysa TİP'in topladığı oyların büyük bir bölümü Kürt ve Alevi nüfustan gelmişti. Bu bakımdan alınan oy oranı, mütevazı bir başarı olmasına rağmen, işçilerin kalıcı bir Sosyalist stratejinin tabanını temsil ettiği savını tartışılır kılmıştı.

TİP'in meclisteki varlığı muhafazakâr milletvekillerince tepkiyle karşılandı ve gerginliğe yol açtı. TİP milletvekilleri birçok defa fiziksel saldırıya uğradı. Yine de muhalefet biçimleri ve kullandıkları terminoloji değişmedi. Hemen her zaman emperyalizm karşıtı bir dil kullanılıyor; ülkenin ABD'ye olan kronik bağımlılığı eleştiriliyordu. TİP'in dile getirdiği eleştiriler, ilk kez kamuoyunda açıkça dile getiriliyordu. Türkiye İşçi Partisi, meclise seçilen az sayıdaki milletvekili vasıtasıyla ortaya koyduğu muhalefetle, Türkiye demokrasi tarihi içinde mütevazı ama önemli bir iz bırakmıştır.

İlk zamanlarda bütün solun desteğini alan parti, 1965 ile 1969 arasında, yani iki seçim arasında bu desteği yitirdi. Bir tarafta TKP geleneğinden gelen eski kadrolar vardı. Aralarındaki ciddi görüş ayrılıklarına rağmen TİP'e karşı ortak muhalefette bu ayrılıklar açıkça dile getirilmedi. TİP'e açık biçimde ilk ciddi eleştiri Yön dergisinden geldi. Derginin 17 Haziran

1966 tarihinde yayınlanan sayısında, derginin kurucusu ve sahibi olan Doğan Avcıoğlu başyazısında TİP'i sol güçleri bölmekle ve bu yüzden de anti-emperyalist mücadeleyi sekteye uğratmakla suçladı. Avcıoğlu'na göre bütün Sosyalistlerin en önemli mesele olarak gördüğü anti-emperyalist ulusalcı mücadele, "henüz Sosyalizme hazır olmayan fakat sağlam Atatürkçü geleneğiyle anti-emperyalist mücadeleye açık olan önemli çevrelerde destek bulmaktadır. Ne var ki TİP, bir yandan anti-emperyalist mücadeleyi bir numaralı mesele sayarken, öte yandan klasik bir proleter-burjuva mücadelesinin sloganlarını ön plana çıkararak dağıtmakta ve zayıflatmaktadır..." Kısa bir süre sonra eski tüfek Sosyalistler de Yön'de yazmaya başladılar. Yön dergisi, TİP'e karşı yürütülen muhalefetin ortak platformu haline geldi.

TİP'in görüşüne göre Türkiye yeterince batılılaşmış bir toplumdu. Azımsanmayacak sayıda bir işçi kitlesi oluşmuştu. Bu kitleyi kendine bağlayabilen bir parti, iktidara gelmeyi sağlayacak oyu alabilirdi. Bu amaçla, siyasal baskı altında yaşayan ve politik bilinçten yoksun proletaryayı politize etmek için yurt ve dünya sorunlarını sınıf açısından ele almak ve ortaya koymak gerekiyordu. Bu eksen üzerine oturtulacak parti propagandası, hedeflediği işçi ve emekçi kitlesini kendine çekebilirdi. Böylece, kuruluşundan beri yasal mücadeleyi benimseyen TİP, Batı'nın sınıf partilerini kendine örnek aldı.

TİP'in karsısındaki kesimse Türkiye'nin batılı değil, doğulu bir toplum olduğunu ileri sürüyordu. Bu kesime göre Türkiye büyük ölçüde feodaldi. Ciddi bir sanayileşmenin oluşmadığı ve kapitalizmin tam olarak kurulamadığı böyle bir ülkede sınıfsal yaklaşım mevcut koşullara uygun değildi. Kısacası sınıfsal yaklaşımın merkezine oturtulan proletarya tam olarak oluşmamıştı. Ülke henüz antiemperyalist, antifeodal bir "milli demokratik devrim" aşamasındaydı. Bu mücadelenin öncülüğünü de "asker-sivil-aydın zümre"nin üstlenmesi gerekiyordu. Bir sınıf partisi ancak bu devrim başarıya ulaştıktan sonra kurulabilirdi.

Bu iki kesim, "Sosyalist" ve "milli demokratik devrim" tezleri saflarında net olarak ayrıştılar. Aslında, iki tarafın savunduğu da bilindik anlamda bir "devrim" değildi. TİP'in savunduğu parlamenter geçiş, muhalefetin savunduğu ise darbeydi. İkinci tez, Türkiye solunun Kemalizm'le geleneksel

ilişkisini ortaya koyuyordu. Cumhuriyeti kuran Kemalistler, gerek Komintern, gerekse Türkiyeli komünistler tarafından, en baştan beri ilerici-aydın bir güç olarak kabul edilmişti. Buna karşılık, çok partili düzene geçişten sonra iktidara gelen DP-AP çizgisi “karşı devrimci” sayılıyordu. Öte yandan, geleneksel temalara bağlı olan çıkış noktası, Sosyalizmin Türkiye’deki tartışma çerçevesi içinde, belki birçok ülkeden daha fazla anlam parçalanması ve karmaşasına açık olmasına temel hazırlıyordu. Gerçekten de TİP ve Yön çevreleri arasında alevlenen tartışmalara bakıldığında, klasik Sosyalizme pek uymayan, burjuvaziye ilerici bir vasıf atfeden ortak anlayışın varlığı bile karşılıklı suçlamaların şiddetini değiştirmiyordu. Özellikle, TİP’in parlamentarist çizgisi Yön çevresinin tepkisini çekiyordu.

Türkiye İşçi Partisi içindeki aydınların bir kısmı belirli bir Marksist anlayışa sahip, bir kısmı ise Marksist olmayan sol düşünceye sahiptiler. Zaman geçtikçe ve tartışmalar ilerledikçe, ikinci kesim partiden uzaklaştı. Parti içindeki diğer bir grupsa üniversite öğrencisi genç militanlardı. Parti içinde ağırlığı olan diğer önemli bir kesim de doğu kökenli üyelerdi. TİP, Sosyalist bir parti olarak, ülkenin çeşitli ve birbirinden farklı muhalefet potansiyellerinin büyük bir kısmını çatısı altında toplayan bir parti, yasal bir platform olarak kuruldu ve kapanana kadar da böyle bir işlevi sürdürdü.

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ÖĞRENCİ HAREKETLERİ

60’lı yılların hemen başında Menderes hükümetinin askeri bir darbe sonucu iktidardan indirilmesinin ardından toplumsal, politik ve kültürel bağlamda oldukça farklı koşulların ortaya çıktığı ülkede, yeni sürecin etkileri en net biçimde üniversite gençliği üzerinde görüldü. DP iktidarı döneminde dünyayla ilişkileri minimum seviyeye inen Türk kültür hayatı, başlayan yeni dönemle birlikte, Avrupa’dan ve ABD’den olduğu kadar, Sosyalist ülkelerden gelen düşünce akımlarıyla yeni bir içeriğe kavuşmaya ve zenginleşmeye başladı. 61 Anayasası’nın yüksek öğrenim konusunda sağlamış olduğu özgürlükler ve özerklikle birlikte, her türden düşüncenin araştırılıp tartışıldığı; öğrencilerin politikayla bire bir ilgilendiği bir özgürlükler ortamı sağlanmış oldu. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi’ne dek gidecek rahatsızlıklarda önemli bir unsur olan TMTF, MTTB, TMGT ve benzeri öğrenci örgütlenmelerin yanında,Sosyalist öğrencilerin girişimleriyle kurulan üniversite fikir kulüpleri, muhalif öğrenci hareketini de 1965 yılında merkezi bir çatı altında birleştirdi.

Bu örgütlenmelerin belki de en tanımış ve etkililerinden Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF), çok büyük çoğunluğu TİP üyesi ya da sempatizanı olan Sosyalist gençler tarafından kuruldu. FKF, kısa bir zaman zarfında nitel ve nicel bir sıçrama göstererek, gençlik hareketini politik yaşama katan ve öncülüğünü üstlenen bir güç haline geldi.

Türkiye’de bu gelişmeler yaşanırken, aynı yıllarda ABD ve Avrupa kıtasındaki muhalefet ve gençlik örgütleri de Amerika öncülüğünde

yürütülmekte olan yeni tip emperyalizm operasyonuna ve yol açtığı savaş ve yıkıma karşı tepkilerini sokağa taşımaya başlamıştı.

Sovyet Rusya komünizm düşüncesi çerçevesinde etki alanını genişletmek isterken, ABD ise tam tersi bir hareket içinde yer alarak Sovyetler'in bu planlarını engelleyici bir politika izlemekte, aynı zamanda NATO vasıtasıyla politik sınırları da kontrol etmeye çalışmaktaydı. Özellikle I. ve II. Dünya Savaşı boyunca Avrupa merkezli yaşanan çatışmalar, zamanla coğrafya değiştirerek dünyanın her yerine yayılmaya başlamıştı. İşte bu yeni çatışma alanlarından birisi de Uzak Asya bölgesiydi. Çin'de Mao öncülüğünde yaşanan devrim neticesinde komünist bir yapının iktidara gelmesi, daha sonra da Kore Savaşı'nın yaşanması bunun en güzel örnekleridir.

Uzak Asya olarak adlandırdığımız bu bölgedeki son büyük mücadeleyse Vietnam'da yaşanmıştır. Fakat bu savaş diğerlerinden farklı nitelikler taşımaktadır. İlginç biçimde kesin bir sonuca ulaşmayan bu savaş, tarihte belki de bir ilke sahne olmuştur. Dönemin en büyük gücünün,doğru dürüst bir sanayi gücüne bile sahip olmayan bir devletin ordusu karşısında bu kadar zor duruma düşmesi, o güne dek belki de hiç görülmemişti. Bunun yanı sıra yaşanan daha birçok ilk vardı; gerilla savaşı taktiği, ilk kez kimyasal silah kullanılması... Ama en önemlisi dünya üzerinde bir savaşa gösterilen en büyük tepki, yine bu dönemde ortaya çıkmıştı.

ABD'nin II. Dünya Savaşı sırasında geliştirdiği ve sonrasında da durmaksızın yatırım yaptığı üstün savaş araç gereçleri sayesinde kendinden emin adımlarla yürümeye başladığı hegemonya mücadelesinde, Vietnam'da oldukça ağır bir sınav vermekle meşguldü.

68 Hareketinin Dünyadaki Dinamikleri

Gençliğin ve emekçi kitlelerin 68 başkaldırısının, tüm dünyada kapitalizmin adaletsiz ve eşitliksizlik yaratan toplumsal sistemini yıkıp yeni bir toplum yaratma özlemini yeniden canlandırdığı, doruları ve yanlışlarıyla sonrasındaki tüm siyasal, toplumsal gelişmeler üzerinde önemli etkiler yarattığı açıktır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından muazzam bir büyüme seyri izleyen uluslararası kapitalizm, 1960'ların ikinci yarısına girerken ekonomik durgunluk, üretim ve pazar bunalımı ile yüz yüze geldi. İşsizlik, savaş sonrası ilk kez yükselişe geçti.

60'lar, geçmişe göre, sanayileşmenin içeriği, yatırımların dağılımı bakımından farklı özellikler taşıdı. Bu yıllarda, önce ağırlıklı olarak montaja dayanan dayanıklı tüketim malları sanayi, zamanla çevresinde beslediği alt üretim kollarıyla birlikte gelişimini sürdürdü. Öte yandan ürünler kalite bakımından gelişmiş ülkelerin ürünlerinden geri kalmaya devam ettiği için ihraç edilme şansları çok azdı. Burjuvazi de bu durumdan ötürü büyük ve hareketli bir iç pazar ihtiyacı duymaktaydı. Kapitalist gelişmeye bağlı olarak, grev haklarını da içeren toplu pazarlık sistemi ve sendikalaşma, belirli sınırlara kadar kapitalistler için de artık kabul edilebilir bir gerçeklik olmuştu. Egemen sınıfların görece demokratik anayasa maddeleri aslında bu gerçekliğe denk düşüyordu. Ancak bu koşullar altında dahi, işçi sınıfı kazanımlarını mücadelelerle elde edecekti.

Aynı yıllarda Türkiye'de Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ardından kendine çizdiği rotayla yönelimini kapitalist dünyaya daha fazla eklemlenmek doğrultusunda değiştiren egemen sınıflar, kapitalist ekonomiyi aşama aşama geliştirmiş ve 60'lı yıllara gelene kadar Türkiye'de modern işçi sınıfının gelişmesinin koşullarını da yaratmışlardı. Sanayi sektörünün milli gelir içindeki payı sürekli artmıştı: 1927'de % 14,4'ken 1962'de % 22,5'e ulaşmıştı. Sanayinin gelişmesi işçi sınıfının da gelişmesine yol açıyordu. 1927'de sanayi sektöründe çalışan işçi sayısı 450.000'ken 1962'de 1.300.000'e ulaşmıştı.

Dünya geneline bakıldığındaysa, 60'ların başında ABD'de siyahların ırkçılık karşıtı sivil haklar mücadelesi, aynı dönemde Fransa'nın Cezayir' de yürüttüğü katliamlara karşı büyüyen tepki, 1965'te ABD'nin Vietnam işgalinin ardından gelişen savaş karşıtı hareket, özellikle öğrenci gençliği, içinde yaşadıkları 'refah toplumu'nun nasıl bir ahlak dışı zemin üzerine kurulduğunu sorgulamaya yöneltti.

Kişiye özgürlük alanı tanımayan; yaşlı, geri kalmış ve temsilci kurumlarıyla bireyi karar süreçlerinin dışına iten,daha fazla tüketmek dışında herhangi bir seçenek sunmayan sistem, Batı toplumlarının özellikle

eğitim görmüş genç kuşaklarında başka türlü bir hayat ve dünyanın mümkün olabileceği düşüncesini en uç noktasına kadar kışkırttı.

1968 hareketi, bugün her ne kadar Fransa'yla özdeşleştirilse de neredeyse bütün yerkürede sarsıntısı şu ya da bu ölçüde hissedilmiş dünya tarihinde yer edinen bir başkaldırıydı. Üstelik, yaygın kanının aksine sadece bir öğrenci hareketi değil, kapitalizmin merkezlerinde işçi hareketlerine dönüşmüş bir başkaldırıydı. 22 Mayıs 1968 günü Fransa'da 8 milyon işçi grevdeydi. Nitekim hazirandaki son büyük yüzleşme, De Gaulle ile sendikaların bütün uzlaşmacı politikalarına rağmen grevleri ve direnişi sürdürmekten yana olan emekçiler ve devrimci talepleri topluma yayma misyonunu üstlenen gençlik hareketi arasında yaşandı. İtalya'da, Agnelli imparatorluğunu bile dize getirerek öğrenci hareketini gölgede bırakan işçi eylemleri, 1971'e kadar sürdü.

60'lı yılların başlarından itibaren su yüzüne çıkmaya başlayan işçi sınıfının hoşnutsuzluğu ve bunu izleyen grevlerle ısınmaya başlayan toplumsal muhalefet, gençliğin düzene karşı radikalleşen hoşnutsuzluğunu harekete geçirerek yükselmiş ve kapitalist sistemi sarsmıştır. Bu yüzden, fabrika işgalleri, önemli grevler ve direnişler ile dolu, işçi sınıfı ve gençliğin kapitalist sisteme karşı devrimci bir tepkisini ifade eden bu dönemin eylemliliğini salt bir gençlik hareketi olarak değerlendirmek doğru değildir. Gençlik hareketi, 60'lı yıllar boyunca ve sonrasında, ancak sınıf mücadelesinin yükselmesiyle bağlantılı koşullarda radikalleşme imkânı bulabilmiştir.

Eski eğitim anlayışında üniversiteler, genel anlamda sistemin önemli mevkilerinde görevlendirilmek üzere eleman yetiştiren, toplumdan çok uzak ve genel olarak hayli tutucu kurumlardı. Fakat kapitalist üretimin yeni ihtiyaçları üniversitenin işlevlerinin genişleyip çeşitlenmesini dayatmış ve onun belirli ölçülerde de olsa halka yaklaşmasına yol açmıştı. "Üniversite ve sanayinin iş birliği" söylemi de bu döneme aittir. Tutucu kalıpları çerçevesinde hareket eden kurumlar olan üniversiteler, özellikle Fransa'da buna ayak uydurmakta zorlandılar. Öğrenci sayısının hızla artması ve kültürel açıdan öngörülen elitisizmin uygulanabilirlikten çıkması, çağa ayak uydurmakta zorlanan üniversite kadrolarını sıkıntıya sokmuştu. Üniversiteyi fikirlerin özgürce tartışıldığı ve aktarıldığı ideal bir kültürel ortam olarak

sunan yönetim anlayışıysa özgürlük aşkıyla yanıp tutuşan gençliği baskı altında tutmaya çalışırken, ilerici iddialarıyla çelişik bir görüntü sergilemekteydi. Özgür düşüncenin var olduğu iddia edilen son kalenin yönetim kadroları da statükodan yana tavır almıştı.

Diğer taraftan 60'lara gelindiği ölçüde gençler artık İkinci Dünya Savaşı'nın zor günlerini yaşamamış, aksine kapitalizmin canlı yükseliş döneminin ürünü olan bir kuşağı oluşturuyordu. Eski kuşakların sahip olduğu tevekkül ve temkinliliğin aksine, genç kuşak talepkâr olmaya çok daha eğilimliydi. Eğitim sisteminin cenderesi öğrencilerin giderek daha fazla tepkisini çekmeye başlamış ve eğitim sistemine ilişkin talepler giderek geniş bir kitlede yankı bulmaya başlamıştı.

Fransa'da 68 sürecinin tetiklenmesinde başrolü oynayan ve isyan sürecinin ilk başladığı Nanterre Üniversitesi bu durumun en iyi örneklerinden biridir. Üniversite modern eğitim anlayışına göre yapılandırılmıştı ve başkent Paris'te işçi nüfusun yaşadığı bir kenar mahallede kurulmuştu. Üniversite dikkat çekici biçimde kendisini mahalleden yüksek duvarlarla izole etmekteydi. Bu durum insanlara var olan çelişkiyi somut biçimde yansıtıyordu.

68 Mayıs'ı adıyla anılan bu dönem, sadece gençlik isyanlarından, sokak çatışmalarından, üniversitelerin işgalinden ibaret değildir. Bu dönemde, işçi sınıfı başta olmak üzere, toplumun geniş kesimleri ayağa kalkmış ve pek çok ülkede devrim/karşı-devrim saflarında gruplaşmalar iyice su yüzüne çıkmıştı. Burjuva kesiminin ideologlarının isyanın üzerini örtmek için yüzeysel ve simgesel olanı ortaya sürme çabası neticesinde iddia ettikleri gibi öğrenci hareketleri de sadece cinsel özgürlük ya da bireysel özgürlük peşinde değildi. Dünyayı değiştirmenin mümkün olduğu düşüncesi tüm dünyayı kaplarken, politik kulvarda hızla yol alan öğrenci hareketi, burjuva kurumları ve bürokratik sol anlayışları kendisine tavır almaya itiyordu.

Tüm bu sebeplerden ötürü toplumsal bilinçte biriken çelişkiler, ileri derecede sanayileşmiş ülkelerde kendisini en başta öğrenci gençliğin muhalefet hareketinde ortaya koymaya başlamıştı. Dönemin kıvılcımını çakan ilk hareketlenmeler yeni kapitalist dünya düzeninin kurucusu ve efendisi konumundaki ABD'de başladı. ABD'deki ilk hareket, Sivil Haklar Hareketi olarak anılan ve siyahlara yönelik yasal ayrımcılığın kaldırılması

için mücadele eden gençlerden filizlendi. Irkçılık karşıtı kampanyalar sırasında güneydeki eyaletlerde Afrika kökenlilere uygulanan ağır baskı ve ayrımcılığa en doğrudan haliyle maruz kalan gençler, gündelik yaşamlarında edindikleri tecrübeler neticesinde kendi üniversitelerindeki baskı ve çelişkileri de daha net görmeye başladılar ve deneyimlerini bu baskı ve eşitsizliklere karşı mücadelelere taşıdılar.

Irkçılık karşıtı hareket 1964 sonbaharında California Berkeley Üniversitesi'nde başladı ve öğrencilerin şiddet içermeyen eylemleri (idari binalarda oturma eylemi) ağır polis saldırısına maruz kalınca, alışılmadık bir hızla yüzlerce ABD üniversitesine yayıldı. Polis vahşeti hem öğrencilere duyulan kamuoyu sempatisini arttırdı, hem de öğrenci hareketinin zamanla daha sert mücadele biçimlerine yönelmesine yol açtı.

Gençliğin başlattığı mücadeleler, aynı yıllarda güçlü bir yükseliş gösteren ırkçılık karşıtı hareketle de paralellik göstermiş ve ABD'nin Vietnam'a müdahalesinin de başlamasıyla birlikte kaçınılmaz biçimde savaş karşıtı bir niteliğe bürünmüştür. İşgal ordusunun Vietnam'da ölüme gönderdiği insan sayısı arttıkça, çoğunluğu yoksul kesimden olan asker aileleri ve gazilerin de katılımıyla hareketin toplum içindeki etkisi de güçlenerek yaygınlaştı.

Amerikalı üniversite öğrencilerinin mücadelesi Fransa'dan Uzak Asya'ya varıncaya dek birçok ülkedeki gençlik hareketinin de dikkatini çekti ve Vietnam'ın yol açtığı tepkiyle birlikte bu sempati giderek güçlendi. ABD'de işçi hareketi geleneği görece zayıf olduğu için, harekete bu cepheden göze çarpan bir katılım olmadığı söylenebilir. Ancak bütün hareket içinde en büyük kitleyi ve gücü oluşturan ve yıllardır Amerikan devletinin asıl büyük saldırısına maruz kalan siyah hareketin tabanı neredeyse tamamen yoksullardan, işsizlerden ve genç işçilerden oluşu-yordu. Avrupa'dan farklı olarak grev vb. mücadele biçimleriyle kendisini ortaya koyan bir sınıf hareketi söz konusu değildi. İşçi hareketi geleneğinin güçlü olduğu Avrupa'da bu bağlantı kaçınılmaz olarak oluştu. Bu geleneğin özellikle güçlü ve politik bir niteliğe sahip olduğu Fransa ve İtalya'da öğrenci hareketi kısa sürede işçi hareketinin fitilini ateşlemiş oldu.

Fransa'da Devrimci Mayıs'a yönelen süreç bahsi geçen olaylar neticesinde ortaya çıkmıştır. Kapitalizmin yol açtığı çelişkileri her ülke elbette kendi koşulları içinde yaşıyordu ve ileri kapitalist ülkeler kuşağı

içinde buna en fazla maruz kalanlar Fransa ve İtalya'ydı. Bunlar bu kuşak içinde görece en zayıf olanlar olduğu gibi örgütlü işçi hareketinin de en güçlü ve gelenek sahibi olduğu ülkelerdi. Fransa'nın zayıflığı sömürge sistemini sürdürmekte zorlanması hususunda oldukça net biçimde kendisini gösteriyordu. 1954'te Hindi Çin'i kaybetmesine yol açan yenilgisi, 1956'da başlayan Cezayir ulusal kurtuluş mücadelesi karşısında başka seçeneği kalmadığı için Fas ve Tunus'a bağımsızlık vermek zorunda kalması ve sonunda Cezayir'in de Fransa'ya karşı yürüttüğü bağımsızlık mücadelesini kazanması, bu durumu oldukça net olarak ortaya koymaktaydı.

Cezayir ulusal kurtuluş mücadelesi Fransa'da ciddi bir rejim sorununa yol açtı ve 1958'de ülkeyi bir askeri darbenin eşiğine getirdi. Sonunda 1958'de IV. Cumhuriyet'e son verilerek yeni bir anayasa eşliğinde yarı-başkanlık sistemine dayalı V. Cumhuriyet'e geçildi ve De Gaulle başkanlığa getirildi. De Gaulle 1969'a kadar iktidarda kaldı ve bu süre zarfında Fransa'da onun şahsında simgelenen baskıcı bir rejim hüküm sürdü. De Gaulle rejimi altında sözde ülkeyi "büyük güç" yapmak ve ABD karşısında "bağımsızlaştırmak" amacıyla, çalışma saatleri Batı Avrupa standartlarının üstüne çıkarılıp tempo arttırılırken, ücretler Batı Avrupa düzeyinin altında tutuldu ve askeri harcamalara da ağırlık verildi. Baskıcı de Gaulle rejiminin etkileri on yıl boyunca üniversitelerde de hissedilmişti. Bu portre 68 öncesi Fransa'sının durumunu çok kaba çizgilerle özetlemektedir.

Bu durum işçi ve öğrenci hareketinde zaman içinde bir tepkiyi mayalayacaktı. Her ne kadar yukarıda öğrenci hareketinin işçi hareketi için bir kıvılcım işlevi gördüğünü söylediysek de, kıvılcımın bir yangına dönüşmesi için tutuşmaya hazır materyalin olması gerekir. İşin gerçeği 68'den önceki iki yıl içinde Fransa'da yöneticilerin fabrikalara kilitlendiği, fabrika işgallerinin ve özel polis kuvvetleriyle çatışmaların yaşandığı grev mücadeleleri ve çatışmalar olmuştu. Bu süre zarfında CGT'nin gösteri grevi niteliğinde bir günlük genel grevleri de olmuştu. Aslında hem bu iki yıl içinde, hem de daha önceki yıllarda gerçekleşen mücadelelerde işçiler bir anlamda 68'in provasını yapmaktaydılar. Ama bu mücadelelerde sendika bürokrasisi de kendi provasını yapıyordu. Sendika bürokrasisi kendi inisiyatifi dışında başlayan ve radikalleşme eğilimi gösteren tüm işçi mücadelelerine belirli bir noktada "sahip çıkıyor" ve sonunda oradaki

enerjiyi bir biçimde düzen içi kanallara akıtıyordu. Hatta bazen işçilerden önce davranıyor ve “gösteri” grevleri, “24 saatlik” genel grevler, “uyarı” grevleri, “nöbetleşe” grevler türünden, çoğu hedef saptıran eylemlerle biriken enerjiyi boşaltıyordu.

Savaş sonrası dönemde gençlikle ilgili çok önemli bir başka değişim de yaşanmıştı. Bu dönemde temelde kapitalist üretimin geçirdiği önemli değişimlerin bir gereği olarak, kısmen de işçi sınıfının yarattığı baskının sonucunda, yüksek öğrenim daha önce görülmemiş ölçüde yaygınlaşmış ve işçi sınıfı çocukları da yaygın biçimde yüksek öğrenim görmeye başlamıştı. Çeşitli veriler 10-15 yıl gibi kısa bir süre içinde, örneğin Avrupa çapında yüksek öğrenim gençliğinin nüfus içindeki oranlarının üç-dört kat arttığını ortaya koymaktadır. Yeni bilimsel teknolojik atılımların kapitalist üretime daha geniş ölçekli uygulanmaya ve üretimin daha fazla karmaşıklaşıp, uzmanlaşmaya başlamasıyla birlikte yüksek vasıflı işgücü ihtiyacı artmıştı. Böylece yüksek öğrenim geçmişteki gibi yüksek bir ayrıcalık olmaktan çıkmaya, nispeten sıradanlaşmaya başlamıştı.

Geçmişte üniversiteler, daha ziyade düzenin yüksek düzeyde görevleri için eleman yetiştiren, dar çerçeveli, toplumdan çok uzak ve genel olarak hayli tutucu kurumlardı. Fakat kapitalist üretimin yeni ihtiyaçları üniversitenin işlevlerinin genişleyip çeşitlenmesini dayatmış ve onun belirli ölçülerde de olsa halka yaklaşmasına yol açmıştı. “Üniversite ve sanayinin işbirliği” söylemi tam da bu döneme aittir. Eskinin dar tutucu kalıpları çerçevesinde hareket eden kurumlar olarak üniversiteler, özellikle Fransa’da buna ayak uydurmakta zorlandılar. Öğrenci sayısındaki muazzam artış ve kompozisyondaki kısmi avamlaşma üniversiteleri zora soktu. Bunun dışında yaşanan çelişkilerden birisi de, üniversitenin bir yandan fikir özgürlüğü ve tartışmayı teşvik edip kışkırtan bir ortam oluşturmasına rağmen, diğer yandan kapitalist sanayinin istekleri doğrultusunda bir başka türden dar kalıplı standartlaştırma ve otomatiğe bağlama eğiliminin ortaya çıkmasıydı.

Öğrenci hareketi kimi zaman öğrenim ve okul düzenine dönük talepler, kimi zamansa Vietnam direnişine destek mahiyetinde, 1967 yılının başlarından itibaren çeşitli eylemlerle kendisini göstermeye başlamıştı. Bu gösteriler daha ziyade anarşist, situationist ve Sosyalist öğrenci örgütlerinin

dayanışması ile gerçekleşiyordu. Sürecin, 1967 başında Nanterre Üniversitesi'nde başladığı söylenebilir. Burada okul içi baskıcı disiplin uygulamalarını protesto amacıyla başlayan ve yurtların işgaline varan eylemler, ardından "eğitimin sanayileştirilmesi" olarak sunulan eğitim reformuna karşı eylemler ve Vietnam konulu gösteriler biçiminde devam etti.

Bu süreçte ABD'deki öğrenci hareketinden gelen haberler de etkili oldu. 1968 Martındaki Vietnam gösterilerinde tutuklanan Nanterreli öğrencilerin serbest bırakılması amacıyla, aynı üniversitenin öğrencileri 22 Mart'ta Fransa'da ilk kez üniversite işgalini gerçekleştirdiler. Bu işgal 29 Mart'ta polis müdahalesiyle sona erdirildi. Ancak nisan ayı boyunca devrimci öğrenci örgütleriyle faşist ve kapitalist gruplar arasında, başta Paris olmak üzere başka kentlerde de çatışmalar yaşandı. Çatışmaların yoğunlaşması üzerine Nanterre Üniversitesi 2 Mayıs'ta süresiz kapatıldı.

3 Mayıs günü Paris polisinin sözde faşist baskını önlemek üzere Sorbonne Üniversitesi'ni işgal edip bazı öğrencileri tutuklaması üzerine gösteriler şiddetini artırdı. Öğrenciler 6 Mayıs'ta Paris'te büyük bir gösteri örgütlediler ve takip eden dört gün boyunca bu gösteriler on binlerce öğrencinin Paris sokaklarında gece gündüz polisle çatışmalar yaptığı, barikatların kurulduğu gösteriler halini aldı. 10 Mayıs'ta gösterici öğrencilerin sayısı 50 bine ulaşmıştı. Bu çatışmalar sırasında Paris halkı öğrencileri polis karşısında korumak için elinden geleni yaptı.

Sonunda sendika temsilcileri bir araya gelerek, öğrencilere yönelik polis şiddetine karşı, aynı zamanda De Gaulle rejiminin de onuncu yıldönümü olan 13 Mayıs'ta bir günlük bir genel grev ve gösteri çağrısı yaptılar. 13 Mayıs günü Paris'te bir milyona yakın kişi gösteri yaptı ve o günün akşamı öğrenciler Sorbonne'u tekrar ele geçirip işgal ettiler. Gösteride sendikaların öne çıkardığı ücret artışı gibi sınırlı ekonomik taleplerden, daha ziyade öğrencilerin ve genç işçilerin attığı "işçi iktidarı" gibi politik sloganlara dek geniş bir yelpazede talepler dile geldi. Ancak yine de gösterinin ağırlık noktası "Güzellik Sokaktadır", "Kumsal Kaldırım Taşlarının Altındadır!","On yıl yeter!" ve "Güle güle De Gaulle" gibi sloganlarla dile getirilen de Gaulle karşıtı ve özgürlükçü taleplerdi.

Sendikalar ve FKP bu eylemin enerji boşaltmak için yeterli olacağını ve meselenin kapanacağını düşünmüşlerdi. Ancak öyle olmadı. 14'ünden

itibaren ünlü Renault fabrikalarını da içerecek şekilde değişik kentlerde fabrika işgalleri başladı. 20'sinde grev fabrika işgalleri eşliğinde yaklaşık 9 milyonluk bir kitleye ulaştı. Dansçılardan futbolculara, tezgâhtarlardan gazetecilere kadar herkes grevdeydi. CGT ve FKP'nin "Bizim bayrağımız hem üç renkli bayrak hem kızıl bayraktır" uyarılarına rağmen, her yerde kızıl bayraklar dalgalanıyordu. Öğrencilerin öncülük ettiği grev komiteleri de birçok işyerinde ortaya çıkmaya başlamıştı. Bu komiteler embriyonik tarzda da olsa pasifize edici bir rol oynama eğilimindeydiler. Ancak sürecin kendi kontrollerinden çıkmakta olduğunu gören FKP kontrolündeki CGT ve diğer sendikalar, kısa bir bocalamadan sonra durumu kontrol altına almak için her zaman yaptıkları gibi harekete "sahip çıkıp", 17-18'inde grevi resmileştirdiler.

Yaşanan süreç esnasında emekçi kesimle organik bağlar kurmuş olan devrimci öğrenciler grevin radikalleşmesinde de bir rol oynamışlardı. Bu nedenle FKP her fırsatta devrimci öğrencilerle işçilerin temasını engellemeye çalıştı. Fabrika kapılarının kilitlenmesinin ve birçok yerde FKP'li sendika temsilcilerinin, işçilerin büyük bölümünü evlerine göndermeye çalışmasının temel nedenlerinden biri buydu. Engelleme uğraşının bir hedefi de grev komitelerinin merkezileşmesi çabalarıydı. Bu neredeyse tümüyle başarılı oldu.

Bu arada günler süren sessizlikten sonra, De Gaulle 24 Mayıs'ta radyodan yaptığı konuşmada görevden çekilmeyeceğini belirtip iç savaş tehdidi savurunca, öğrenci gösterileri yeniden alevlendi ve yine polisle çatışmalar oldu. Bu çatışmalar sonucunda iki kişi öldü ve yaklaşık 500 kişi de yaralandı. Durumu sıkışan hükümet bir uzlaşma çağrısında bulunarak 27'sinde sendikalarla masaya oturdu. Sendikalar birtakım sınırlı ekonomik kazanımlara fit olarak masadan ayrıldılar, ancak bu anlaşma hemen bütün fabrikalardaki oylamalarla reddedildi. Grev komiteleri kendi talepleri kabul edilene kadar greve devam edeceklerini açıkladılar ve grev yeni bir ivme kazanarak o ana kadar ulaşılamayan bazı sektörleri de kazanmaya, hatta polisi bile etkilemeye başladı. Bu arada kırda da 200 bin kadar köylünün katıldığı eylemler yapıldı.

60’lı yılların sonunda, kapitalizmin 2. Emperyalist Paylaşım Savaşı’ndan sonra sağladığı istikrar ve büyüme döneminin kendi sınırlarına dayanması ile birlikte, bu dönem boyunca biriken ve keskinleşen çelişkiler, dünya burjuvazisini özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde yükselen kapitalizm karşıtı mücadeleyle yüz yüze bıraktı. Kapitalist dünya ekonomisinin göreli istikrarı sarsılırken, bu duruma dünyanın değişik bölgelerinde yükselen ulusal kurtuluş mücadeleleri de eşlik ediyordu.

ABD’de Vietnam’daki işgale duyulan tepki, ırkçılığa karşı büyüyen siyah hareket ile birlikte toplumsal muhalefeti yükseltiyordu. Yüz binlerce kişinin katıldığı savaşa ve ırkçılığa karşı gösteriler yapılıyor, üniversite işgalleri yaşanıyor, hatta ABD borsası Wall Street bile 3 gün işgal altında tutuluyordu. İtalya’daysa öğrencilerin okul boykotları ve sokak direnişlerine paralel olarak dalga dalga ilerleyen grevler ülkeyi sarıyordu. Eylemler o kadar ses getiriyordu ki, ABD Başkanı Nixon protestolar karşısında, ziyaret için geldiği ülkeye giremeden geri dönüyordu. Ancak burjuvaziyi asıl telaşlandıran olaylar Fransa’da yaşandı. Mayıs 68’de işçi sınıfı tarihinin o ana kadar gördüğü en büyük genel grev düzenlendi. 20 günden fazla süren bu grevde 10 milyona yakın sayıda işçi hayatı durdurdu. Fransız burjuvazisi iç savaş tehdidinde bulundu.

Kitleselleşen mücadeleler, fabrika, toprak ve üniversite işgalleri ile giderek radikalleşecekti. Bu rüzgârdan elbette Türkiye de etkilenecekti. Dünyada esen rüzgârların da etkisi ile şekillenen Türkiye’deki devrimci mücadele, 60’lı yıllar boyunca ilerleyen işçi sınıfı mücadelesinin zemini üzerinde yükselmişti.

Dünya çapında bir toplumsal kalkışmaya dönüşen 68 hareketi, aslen günden güne saldırganlaşan ve fütursuzlaşan emperyalist, kapitalist düzene bir başkaldırıydı. Bu başkaldırının içinde Sosyalizm de vardı, bağımsızlık da vardı, ulusal hareketler de vardı. Ama temeli emperyalist ve kapitalist düzene başkaldırıydı. Amerika’nın bütün teknolojik saldırılarına rağmen bütün Vietnam halkı ayağa kalktı ve onunla bütün dünya halkları ayağa kalktı ve Vietnam kurtuldu. Dünyanın birçok ülkesinden emperyalist güçler kovuldu. İşte 68’de bu ortak başkaldırıda gençlik çok önemli rol oynadı. Genelde sınıf mücadelelerinde sınıflar ortadadır. Bir tarafta burjuva sınıfı, bir tarafta işçi sınıfı vardır. Ancak 68 kuşağı bu mücadelede en önde yer

aldı. 68 kuşağı çok önemli bir şey yaparak emperyalizmin kirli ve karanlık yüzünü bütün dünya kamuoyuna çok güzel anlattı. Bütün dünyada uyuyan insanlar 68 gençliğinin eylemleriyle bilinçlendiler. Bir yandan okuyorlar diğer yandan nerde bir grev varsa gençlik oradaydı, nerde bir toprak işgali varsa gençlik kırdaydı. Tütüncünün, fındıkçının, pamuk üreticisinin yanındaydı. Kendi özgün sorunlarının yanında toplumun sorunlarıyla ilgiliydi.

Prag Baharı

Prag Baharı, 1968 yılının 5 Ocak gününde başlayan ve Çekoslovakya'nın politik olarak liberalleşmeye çalıştığı bir dönemdir. Alexander Dubcek'in iktidara gelmesi ile başlayıp aynı yılın 20 Ağustos'unda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Varşova Paktı müttefiklerinin (Romanya hariç) ülkeyi işgal etmesiyle sona ermiştir.

1960'ların başından başlayarak Çekoslovak Sosyalist Cumhuriyeti ekonomik olarak darboğaza girmeye başladı. 1968 yılının başında Genel Sekreter Antonin Novotny Çekoslovak Komünist Partisi'nin kontrolünü Alexander Dubcek'e kaptırdı. 22 Mart 1968 günü Novotny koltuğunu Ludvik Svoboda'ya bırakarak emekli oldu.

Nisan ayında Dubcek liberalleşme politikasının ilk adımlarını attı. Bu politika basının özgürleştirilmesi, tüketim maddelerine önem verilmesi, hatta daha demokratik çok partili bir hükümet kurulması gibi değişik ve önemli düzenlemeler içeriyordu. Bu politikanın sonunda federal
bir anayasa yazılarak Çekoslovak Sosyalist Cumhuriyeti'nin eşit iki ulusa bölünmesi tasarlanmıştı.

Haziran sonlarına doğru başlayan Sovyet ve Varşova Paktı'na bağlı müttefik devlet askerlerinin Çekoslovakya'ya girme hareketleri, ağustos ayı boyunca sürdürülen görüşmelerden sonuç alınamayınca, Çekoslovakya'nın 2021 Ağustos günü işgal edilmesiyle son buldu. İşgal sırasında 5.000-7.000 civarında tank ve sayısı 200.000-600. 000 arasında değişen asker Çekoslovakya'ya girdi. Çatışmalar sırasında 72 Çekoslovakyalı öldü ve yüzlercesi yaralandı. İşgalin sonucu olarak yaklaşık 300.000 civarında insan Batı ülkelerine göç etti.

TÜRKİYE'DE ÖĞRENCİ HAREKETİ

Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun kuruluş gayesi, gençlik hareketini askeri darbelerin bahanesi olmaktan çıkartmak, gençliği işçi sınıfıyla birleştirmekti. Özellikle 1968'den sonra, birbirine karşıt hareket, örgüt ve partilerde yer alacak olan o dönemin genç kadroları, TİP çizgisinde ve bu amaç etrafında, FKF çatısı altında tam bir dayanışma içindeydiler.

Toplumun farklı kesimlerindeki hareketin büyümesi ve '61 Anayasası'nın yarattığı burjuva düzen sınırlarındaki 'özgürlük' ortamı, bu döneme kadar sınırları ılımlı muhalefet ekseninin dışına çıkmamış olan gençlik hareketinde bir sıçramaya yol açmıştı. Gençliğin muhalif kesimi bu dönemde git gide ABD hegemonyası altına yayılmaya çalışılan kapitalist sisteme ve yeni tip emperyalizme karşı mücadele sahasına kaydı. Yıllardır alışılmış olan Kemalizm ve ordu savunuculuğunun dışına çıkarak sola ve Sosyalizme yöneldi. Boykotlar, işgaller ve sokak gösterileri ile kendisini ifade etmeye başladı ve emekçi kesimlerle yakınlaştı. Batı Avrupa'da gelişen sınıf ve öğrenci hareketi, Çin'de Mao'nun başlattığı Kültür Devrimi, Castro ve Che'nin mücadelesiyle başarıya ulaşan Küba Devrimi ve ABD emperyalizminin saldırıları karşısında ödün vermeyen Vietnam halkının direnişi, 60'larla beraber gelişecek öğrenci hareketini etkileyen diğer etkenlerden bazılarıdır. Filistin'de ortaya konulan direniş, tüm Ortadoğu'yu olduğu gibi, başta gençlik hareketi olmak üzere, Türkiye'deki toplumsal muhalefete cesaret ve inanç aşılıyordu.

68 kuşağı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gençlik hareketine önemli bir dinamizm kazandırdı. 1965'te FKF ile başlayan, 1969'da Dev-Genç ile büyüyen gençlik hareketi, 1970'lere gelindiğinde kendisini toplumsal birçok soruna cevap üretmeye çalışan siyasal, devrimci örgütlere dönüştürmeye yönelecektir. Dev-Genç'te politik yansımasını bulan muhalefet ancak böyle bir tarihsel temel üzerinde kendisini işçi sınıfının

mücadelesine bağlayabilir ve o ölçüde radikalleşebilirdi. Kırdan kente doğru tükenmeyen göç dalgalarının üzerinde göç eden emekçilerin oğulları ye kızları yaygınlaşan eğitim olanaklarıyla üniversitelere girerlerken; üniversitede işçi sayısını artırmış olmuyorlardı ama düzenle kendi aralarında nesnel olarak var olan çelişkiyi yeniden üretiyorlardı sınıf atlayacak birkaç kişiden biri olmaya ulaşmak yerine; çok daha rasyonel ama o ölçüde de öfke gerektiren bir atılımla sınıfların ortadan kaldırılması gerekliliği kaçınılmaz olarak yerini buluyordu.

Dev-Genç bir özel örgüt, bir ideolojik kuruluş değil, bir toplumsal/siyasal mücadele örgütüydü ve temelini öğrenci gençliğin kendi öz hareketi oluşturuyordu. Ancak FKF'nin bürokratik yapısının içine girip onu parçalayarak var olabilen bu hareket, öğrencilerin devrimci hareketinin ifadesi olabildiği ölçüde siyasal bir önem kazandı. Öğrencilere empoze edilmiş bir dernek değil, öğrencilerin dernek olmaktan çıkarttıkları bir kitle hareketiydi. O yüzden, devrimci hareketinin Sosyalistçe ifadesinin bütün anlatımlarını içermeksizin kendisini var edemezdi.

Dev-Genç Sosyalist mücadelenin bir politik öncüden yoksun olduğu dönemde ezilen kitleler ve aydınlarca bir politik öncü olarak kavrandı. Türkiye tarihinin en karmaşık otorite bunalımlarından birinin ortasında "devrim" perspektifini yaşar kılmaya, devrimin sesi olarak kalmaya çalıştı.

Gençlik 68'e kadar kitlesel temellerde birkaç kez hareketlenmişti. Ancak bu hareketlilikler, özellikle 60'ların başlarına kadar burjuva düzen içi hesaplaşmalarında bir araç olarak kullanılmıştı. 50'lerle birlikte yeni bir gelişme temposu kazanan Türkiye kapitalizmi, böylece sosyal planda emeksermaye kutuplaşmasını da geliştirdi, yaydı ve derinleştirdi. Kırda geleneksel ilişkilerin çözülmesinin ve kentlerde sanayinin gelişmenin bir sonucu olarak sosyal çelişkiler gelişti ve keskinleşti. Bu temel üzerinde kırda köylü hareketlenmeleri ve şehirlerde ise işçi eylemleri baş gösterdi.

Özellikle 1965 yılına kadar düzen içi çatışmalarda bir taraf haline getirilmiş olan gençlik mücadelesi, bu tarihten sonra düzenden köklü bir kopuş süreci içerisine girmiş, devrimci bir temele oturarak bir daha geri dönmemecesine düzen içi bir unsur olmaktan çıkmıştır. 1965-80 dönemine damgasını vuran gençlik hareketi, tam da bu nedenden ötürü düzenin tüm saldırılarının ve baskılarının hedefi olmuştur. Ancak 60'larda atılan adımlar

ve yakılan anti-emperyalist mücadele ateşi, bağrından Türkiye devrimci hareketini çıkararak Türkiye devrim tarihindeki önemli bir kesiti oluşturmuştur.

Gençlik, kendisini toplumsal ilerlemenin öncüsü olarak görmüş, kendi önderlerini çıkarmada da çok zorlanmamıştı. Deniz Gezmiş, Mahir Çayan gibi gençlik hareketinin önderleri mücadeleleriyle muhalif hareketlere çok büyük miraslar ve önemli bir anlayış kazandırmayı başarabilmiş, gelişen toplumsal muhalefeti yakalayıp çok ciddi tarihsel olayların altına imzalarını atabilmişlerdi. Deniz Gezmiş ve Mahir Çayan kimliğinde anılmaya başlayacak olan THKP-C ve THKO gibi örgütler bu tarihsel momentte yine bu önderlerin öncülüğünde siyasal örgütlenmeler olarak inşa edilmişti.

Bağımsız bir gençlik örgütü olarak inşa edilen Dev-Genç bir taraftan kendi mücadelesinin teorik ve pratik önderlerini yaratırken, diğer taraftan özgün pratiğiyle yalnızca gençlik kesimlerinin değil, toplumun en geniş yığınlarının, yoksulların ve emekçilerin sempatisini kazanıyordu. Öğrenci forumları birbirini izliyor, Vietnam kasabı olarak tanınan ABD Büyükelçisi Kommer'in arabası ODTÜ'de ateşe veriliyor, Dolmabahçe'ye yapılan görkemli yürüyüşün ardından ABD askerlerine karşı tepkiler fiziksel hale geliyor, gece kondular, köprüler Dev-Genç'li öğrenciler tarafından inşa ediliyordu.

Dev-Genç yalnızca bir isim değişikliği değildi elbette. "İşçi, köylü, öğrenci gençlik Dev-Genç'te birleştik" sloganı tarihsel seyir içerisinde Dev-Genç'in perspektifinde ki somut değişimi ifade ediyordu. Sonraki dönemde gelişen pratikler de, Dev-Genç'in salt bir "öğrenci hareketi" olmadığını ortaya koymaktadır. Türkiye devrimci hareketi uluslar arası dayanışma bayrağını yükseltmek için Filistin topraklarıyla tanışıyor, gerilla eğitimi alıyor, eğitim sorunlarıyla uğraşıyordu.

Dev-Genç en üst yöneticisinden en yeni sempatizanına kadar her zaman safkan bir öğrenci örgütüydü. Yüksek öğrenimin herkes için parasız olduğu 1960'lı yıllarda Türkiye'de üniversitelerde öğrenim gören gençlerin çok büyük çoğunluğu, ABD'deki bir üniversite öğrencisi gibi, aynı zamanda hem öğrenci, hem işçi de değildi. Öte yandan 19651971 arasında üniversitede öğrenim gören öğrencilerin ancak yüzde 30'unun düşük ücretle geçinen ailelerden geldiğini gösterecekti. Bunların arasında modern sanayi

işçilerinin çocuklarının genel sayıya oranının çok daha düşük olması da dikkat çekicidir.

Türkiyeli öğrenciyi 1969'da isyana götüren şartlar, bu nedenle, geleceğin fikri emek taşıyıcısı olarak, işçiyi kapitalizme karşı isyana götüren genel şartlarla organik olarak bağlıydı. Öğrenciler kendi başkaldırılarını nasıl anlamlandırmış olurlarsa olsunlar, isyanın derinliği, kaynaklarının üretim tarzının derinliklerinde yatıyor olmasındandı. Bunun kaynakları ise Türkiye'nin yerelliğinde, kendi özgül tarihinde bulunabilir. 1950-1980 arasındaki 30 yıllık dönem, Türkiye'de önceki 30 yıl boyunca "yukarıdan aşağıya" doğru geliştirilmiş kapitalizmin, bir kere Türkiye toprağına kök saldıktan, evrensel bir anlayışa ulaştıktan sonra aşağıdan yukarıya doğru tüm üstyapıları yeniden belirlemeye başladığı dönemdi.

1968, dünya tarihinde olduğu gibi Türkiye tarihinde de önemli bir yıl oldu. Liberal Batı Avrupa'da gençliğin başlattığı protesto ve direniş tüm dünyadaki dengeleri yerinden oynatmaya başladı. Olaylar zincirleme olarak hemen hemen tüm ülkelere büyük bir hızla yayılmıştı. Aynı esnada Çekoslovakya'nın Dubçek yönetiminde başlattığı "güler yüzlü Sosyalizm" denemesi Sovyetlerin askeri müdahalesiyle karşılanırken, Sosyalist bloktaki ülkelerin de ilginç karışıklıklar yaşamakta olduğunu göstermekteydi.

Bahsi geçen iki olay, Türkiyeli muhalefet hareketlerinde de etkisi bugünlere dek yayılacak önemli ayrışmalara neden olacaktı. Batı'daki öğrenci hareketi anında yankısını buldu ve Türkiye gençlik hareketleri tarihinin ilk üniversite işgalleri yaşanmaya başladı.

Mayıs 1968'de Fransa'da patlak veren ve Batı Avrupa'yı kasıp kavurmaya başlayan sınıf ve öğrenci hareketi, Türkiye'de o döneme kadar mayalan gençlik hareketine görülmemiş bir motivasyon kazandırdı. 1968 döneminin yolunu açan ilk öğrenci eylemi, 10 Haziran 1968'de Ankara Üniversitesi DTCF'de başlatıldı. Üniversitede reformlar yapılması talebiyle başlayan boykot, hızla Hukuk ve Fen fakültelerine sıçradı. Ardından aynı taleple İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi boykota katıldı. Ancak boykot, hızlı bir şekilde üniversite işgaline dönüşmeye başladı. FKF'nin bir süre çekimser kalmasından sonra desteklediği boykot, kısa sürede tüm İstanbul'a yayıldı. İstanbul Üniversitesi'nin tüm fakülteleri işgal edildi. Öğrenciler tarafından üniversite reformu talebiyle başlatılan bu işgal

hareketi, kısa bir sürede akademik alandaki hiyerarşinin çelişkilerini su yüzüne çıkararak, ast akademik kadronun da işgale destek olmasını sağladı.

Bu hareketliliğin en büyük başarısı devlete bağlı öğrenci derneklerinin aşılarak, tümüyle hareket içinden ve aşağıdan doğru öğrenci hareketinin doğal önderlikleri tarafından örgütlenmesi olmuştur. İşgal, başlamasıyla beraber fakülte işgal komiteleri ile eylem yerellere taşınmış ve bu komitelerin doğal öncülerinin oluşturduğu İşgal Konseyi'nde merkezileşmiştir. Bunun yanında işgal savunma birlikleri oluşturularak işgal güvenliği sağlanmış ve üniversite içerisindeki hoparlörlerden ve radyolardan, işgalin durumu ve talepleriyle ilgili bilgiler sürekli öğrencilere taşınmıştır.

İstanbul Üniversitesi Rektörü Ekrem Şerif Egeli, Abdi İpekçi'nin düzenlediği bir radyo programında, İstanbul'daki işgali yöneten İşgal Komiteleri Konseyi ile görüşmeyi kabul etti ve konseyin rektörlüğe hazırladığı reform taslağını sunması sonucu, başladıktan 3 hafta sonra İstanbul Üniversitesi işgali kaldırılmış oldu. "Büyük İşgal" olarak adlandırılan bu süreç, sonrasında adları çokça duyulacak Deniz Gezmiş gibi kitle önderlerini tarih sahnesine çıkararak sonlanmış ve sonraki sürecin ilk kıvılcımı haline gelmiştir.

Yasal Muhalefet

Parti politikasını işçi sınıfına ilişkin tezler üzerine kuran TİP, bu tür hareketlerin hedeflenen amaçlara uymadığını düşünüyordu. Parti uyarıda bulunarak işgalleri hemen bitirme seçeneğinden yana tavır aldı. İleriki zamanlarda da bağımsız gençlik hareketine karşı mesafesini korudu. Günden güne güçlenmesinin yanı sıra, giderek kendi iç dinamiklerine göre hareket etmeye başlamasına rağmen, önceki kuşağın geleneğini görmezden gelmekten yana değildi. İşte bu dönemde, TİP'in ister istemez üstlenmek zorunda kalınılan sakinleştirici pozisyon; pratik konusunda karşılaşılan çeşitli sorunlar, "Milli Demokratik Devrim" çizgisinin daha fazla ilgi çekmesinin de yolunu açmış oldu.

TİP'e muhalefet eden ve "milli demokratik devrim" tezini savunan kesim üniversitelerde başlayan gençlik hareketleri için farklı bir anlayış ortaya

koymaktaydı. MDD çizgisinin görüşleri ağır bastığı için bu hareketlerin büyük kısmı da bu çizgiden yana tavır almıştı. Federasyon'un görüşlerindeki bu önemli değişiklik, daha soğukkanlı yaklaşan Türkiye İşçi Partisi'nde taban kaybına da yol açmıştı.

Prag'da esmeye başlayan muhalefet rüzgârının Sovyet ordusunun askeri müdahalesiyle karşılık bulması meselesi bu ayrışmada hızlandırıcı etki yapmıştı. Geleneksel kesim, Prag'daki yönetim kadrolarını revizyonist çizgiye kaymakla itham edip müdahaleyi onaylarken, TİP kınadığını açıklamayı tercih etmişti.

İşgal durumunu onaylar durumdaki Mihri Belli'nin, Yön çevresinin gösterdiği bağımsızlık yanlısı, özgürlükçü ve müdahale karşıtı tavrıyla uyumsuzluklar taşımaktaydı. Genel Başkan Aybar' ı istifaya kadar götüren parti içi tartışmalar esnasında partinin diğer önemli isimlerinden Behice Boran, Sadun Aren ve Nihat Sargın Belli'nin yaklaşıma karşı çıktılar. Üst üste yapılan kongreler de hep bu tartışılmasıyla geçti ve Aybar cephesi, sendikacılar ve doğuluların desteğiyle kongreleri kazandı. Ancak, kongre sonuçları bazı bölünmelere yol açtı. Parti hızla zayıflamaya ve taban kaybetmeye başladı; etkisizleşti ve gençlik üzerindeki etkisini tamamen kaybetti. 1968 Haziran'ında 28 ilde yapılan seçimlerde, TİP 220.000 oy aldı ve bu illerdeki oy oranı yüzde 3.3'ten yüzde 5.2'ye yükseldi. Seçim sonuçları, aritmetik bir yükselmeye tekabül etse de sol kamuoyu ve parti kadrolarında hayal kırıklığı yaratıyordu. Kaçınılmaz patlama bir türlü gerçekleşmiyor, parlamentarist çizgiye olan güven git gide eriyordu. Ekim 1969'da yapılan genel seçimlerde TİP'in oy oranı yüzde 2.7'ye geriliyor, 239.000 oy alarak yalnız iki milletvekilini meclise sokabiliyordu.

Deniz Gezmiş'in de üyesi olduğu FKF, 1969 yılında adını Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç) olarak değiştirdi. Federasyon, öğrenci örgütü olmayı aşarak, toplumsal muhalefetin önemli bir parçası haline geldi. Dev-genç önderliği yaşanan anlaşmazlıkların son noktasına gelindiğinde TİP'i pasifist ve reformist bir parti ilan ederek, partiye açıkça cephe aldı. TİP'in iddiasının tersine, parlamento dışı yolları meşru gören ve Sosyalizme parlamentarist geçiş karşısında devrimci bir geçişi savunan MDD anlayışı, üniversite gençliğinin özlemlerini kucaklayabildiği ölçüde bir güç haline geldi.

1965-1969 yılları arasında Sosyalist oylarda beklenen gelişme olmayınca Mehmet Ali Aybar, TİP'in politik anlayışında değişikliklere gidilmesine karar verdi. Partinin önceliğini sınıf mücadelesinden özgürlük mücadelesi eksenine kaydırdı.

TİP'de bu bölünmeler yaşanırken MDD hareketi de eski bütünlüğünü koruyamadı. Türkiye'de feodalitenin belirleyici olup olmadığı tartışması hususunda, hareketin aksine belirleyici olmadığını düşünen bir kesim Doğu Perinçek önderliğinde bu çevreden ayrılarak, "proleter devrimci aydınlık" dergisini çıkarmaya başladı. Bu çevre daha sonra Mao'nun ilkelerini benimseyerek feodalite tezini de bütünüyle kabul etti. MDD içinde yaşanan bölünme Perinçek grubuyla sınırlı kalmadı. Devrimde sınıfların öncülüğü ve Sosyalist devrime geçiş tartışmasından çıkan ayrışmalar, hareketi tümüyle parçaladı.

Emekçilerin ve Aydınların Yaklaşımı

1961 Anayasası'nın parti kurulabilmesi için tanıdığı sürenin son günü kurulan TİP büyük ilgi görmüştür. Türkiye'deki Sosyalist aydınlar da yeni anayasanın getirdiği özgürlükten yararlanarak parti kurmayı düşünüyor ve çeşitli toplantılar yapıyorlardı. TİP'in kuruluşu Sosyalist aydınlar için hem bir sevinç, hem de bir şaşkınlık nedeni olmuştur. Hemen partiyle ilişki kurmak ve partinin tüzük ve programını klasik 'Bolşevik' bakış doğrultusunda hazırlama girişimleri başlamıştı.

TİP kurucuları, kendi içlerinden seçtikleri genel başkanları Avni Erakalın ile çalışmalarını yürütürken, bir yandan da Sosyalist aydınlarla çeşitli temaslarda bulunuyorlardı. Bu temasların sonunda kurucu üyeler parti genel başkanlığına Doç. Dr. Mehmet Ali Aybar[7] ı uygun buldular; Aybar da bu öneriyi sevinçle karşıladı.

Aybar' ın TİP'e genel başkan olmasının ardından kimi Sosyalist aydınlar da partiye katıldılar. Örgütlenme çalışmalarına hız veren Aybar yurt gezilerine başladı, parti gözle görünür bir gelişme gösteriyordu. 1963'te yerel seçimler yapılacaktı. 1961 Anayasası'nın kazandırdığı seçim yasasından TİP de yararlandı ve seçime 9 ilde katıldı. Seçim için yapılan radyo konuşmaları, TİP'i tüm Türkiye'ye tanıttı; zira ilk kez bir siyasi partinin

temsilcileri ‘’Aziz vatandaşlar” ya da ‘’Sayın yurttaşlar” sözüyle lafa başlamıyor, “İşçi, köylü, küçük esnaf, aylıklı, ücretli yurttaş” sözleriyle başlayarak kimin partisi olduklarını, kime karşı olduklarını açıkça belirtiyordu. Radyodan seslenenlerin arasında Niyazi Ağırnaslı, Esat Çağa gibi senatörler, Yaşar Kemal gibi büyük romancıların yanı sıra İbrahim Çetkin, Tahir Öztürk, Rahmi Eşsizhan, Ahmet Top gibi sendikacılar da vardı. Emekçi halk hem konuşmacıların kimliğinden hem de konuşmalardan etkilendi ve parti beklenenin üzerinde oy aldı. TİP ilk kongresini 9-10 Şubat 1964’te İzmir’ de topladı. Parti bilim kurulunca hazırlanıp son şekli Genel Başkan Aybar tarafından verilen program ve tüzük, kongrede de tartışmalara neden oldu.

İlk Yol Ayrımı

Özellikle de tüzüğün 54. maddesi, yani partinin tüm yönetim kademelerinde işçilerin ağırlıkta olmasını hükme bağlayan madde, bazı aydınlar tarafından kabul görmedi. Nitekim kongrede itiraz ettikleri 54. maddeye muhalefetlerini sürdürmeleri nedeniyle bazıları ihraç edildi, bazıları da istifa etti. TİP’te yaşanan ilk bölünmeye yol açan bu muhalefetin sözcüleri, aralarında Prof. İsmet Sungurbey, Doğan Özgüden, Fethi Naci gibi adların da bulunduğu klasik ‘’Marksist/Leninist parti’’ anlayışına bağlı Sosyalist aydınlardı.

Program ve tüzüğüyle kimliğini iyice belirleyen TİP, ülke genelinde örgütlenirken diğer yandan da politik arenada etkili çıkışlarla emekçi halkın haklarını koruyor ve Türkiye’de ilk kez anayasaya sahip çıkan parti unvanını alıyordu. Milletvekili seçimlerine katılabilmek için yasanın aradığı koşulları yerine getiren TİP, 1965 seçimlerinde 15 milletvekiliyle TBMM’ye girdi.

Türkiye tarihinde ilk defa Sosyalist politikaları benimseyen bir parti genel seçimlere katılarak TBMM’ye giriyordu. TBMM kürsüsünü emekçi halk yararına kullanmakta ısrarcı olan TİP, iktidarıyla, muhalefetiyle egemen sınıfların partilerinde rahatsızlığa yol açtı. Öyle ki Başbakan Süley man Demirel, arkadaşlarına ‘’Politik gündemi TİP’in belirlemesine mani olun’’ direktifini vermek zorunda kaldı. ‘’Anayasa eksiksiz tastamam

uygulanmalıdır’’ sloganıyla tüm Türkiye’de çalışma yapan TİP, emekçi halkın dikkatini anayasal haklara çekiyor ve başarılı oluyordu.

TİP’in dağılması noktasında 1968 yılı bir dönüm noktasıdır. Sovyet tanklarını Çekoslovakya’nın başkenti Prag’a girmesini, Aybar, Sovyetler Birliği’nin derhal Çekoslovakya’dan çekilmesi gerektiğini söyleyerek kınadı. TİP başkanı müdahaleye karşı çıkıyor, bağımsızlığı savunuyordu. Aynı yıl Fransa’da öğrenci gençliğin düzene karşı ayaklanması Avrupa ülkelerine yayılırken, Türkiye’de de bu dalgaya MDD’ci gençler kapılıyordu. Üniversite işgalleri, gösteriler giderek şiddet içermeye başlıyor, düzenin karşılarına çıkardığı silahlı sağcı militanlarla çatışmak zorunda kalan gençler, halkın gözünde meşruiyetlerini gittikçe yitiriyorlardı. Bu olumsuzluk TİP’i de etkiliyordu.

1970 yılında, ülkedeki Sosyalist hareketi sarsan bir olay yaşandı. AP iktidarının sendika yasasında yapmayı tasarladığı değişikliği protesto etmek amacıyla başlayarak çok daha radikal ve geniş kapsamlı bir gösteriye dönüşen 15/16 Haziran olaylarında binlerce işçi sokaklara döküldü. Disk’e bağlı sendikaların öncülüğünde başlayan direnişe, Türk-iş e bağlı bazı sendikalar da destek verince, iki gün boyunca İstanbul’da hayat felç oldu. Hükümet sıkıyönetim ilan etti.

Disk yönetiminin “direnişe son verin” çağrısına uyan işçiler fabrikalarına geri döndüler. İşçilerle askeri birlikler ve polisler arasında çıkan çatışmalarda bir polis ve üç işçi hayatını kaybetti. 422 işçi işten çıkartıldı. 162 işçi tutuklandı. 15-16 Haziran olayları, ülke solu içinde yaşanan tartış- maları da fiilen bitirdi. Patlak veren kitlesel ve bağımsız işçi hareketi, işçi sınıfının toplumsal varlığı ve bilinci konusunda yapılan polemiklere de noktayı koyuyordu. Başından beri stratejisini işçiler üzerine kuran TİP bu olaylar sırasında iyice güçsüzleştiği ve bölündüğü için etkisiz kaldı. MDD çizgisini benimseyenler ise her fırsatta dile getirdikleri “Ordu-gençlik el ele” şiarının bu olaylar sırasında işe yaramadığına şahit oluyordu.

Ertesi yıl, 12 Mart günü Genel Kurmay Başkanı ve silahlı kuvvetler komutanları, Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanı’na verdikleri bir muhtırayla sivil hükümeti, ülkeyi “anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine” sürüklemek ve “anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirmemiş” olmakla suçlayarak, eğer hükümet acilen

gereken tedbirleri almazsa silahlı kuvvetlerin “kanunların kendisine vermiş olduğu, Türkiye Cumhuriyeti’ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine alacağını” belirtti. Bu muh- tıranın ardından Süleyman Demirel’in başbakanlığındaki AP hükümeti istifasını verdi.

Yeni hükümet ordunun fikirleri doğrultusunda, eski CHP üyesi Nihat Erim başbakanlığındaki teknokratlar tarafından kurularak yönetime geldi. Kurulan yeni hükümet, sivil bir hükümet görünümünde olsa da aslen yönetim ordunun kontrolüne geçmişti. Böylece, yıllar boyu devam edecek olan yeni bir baskı dönemi başladı. Türkiyeli muhalefet bütün kesimleri ağır bir baskı altına alındı. 12 Mart yönetimi, öncelikli olarak 1961 Anayasası’nı değiştirerek solun üzerinde yükselmeye başladığı hukuksal zemini yok etme tercihini uyguladı.

20 Temmuz 1971 tarihinde TİP, Anayasa Mahkemesi’nce kapatıldı ve parti yöneticileri 12,5-15 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırıldı. Böylelikle, Türkiye Sosyalist hareketinin belirli bir kitleselliği yakalayan ilk yasal partisi olan Türkiye İşçi Partisi de kendi öncülleri gibi adli bir kovuşturmayla, yasal olarak meşruiyetini yitiriyordu. TİP’le beraber Sosyalist hareketin bir dönemi daha kapanıyordu.

Aybar’ın Parti Genel Başkanlığından Ayrılışı

Aybar’ın Çekoslovakya’yı desteklemesi ve gerek gençlik hareketlerinin gittiği yönü eleştirmek, gerekse Çekoslovakya olaylarından yararlanarak ‘’bağımsızlık’’ , ‘’Sosyalistler arası dayanışma” gibi kavramları partinin ilçe ve il kongrelerinde gündeme getirmesi, parti içinde yeni bir muhalefet doğurdu.

1969 seçimlerine TİP, bölünmüş, adeta iki başlı olarak girdi. CHP-AP işbirliğiyle seçim yasası değiştirilerek ‘’Ulusal Artık Sistemi’’ de kaldırıldığı için ancak iki milletvekilliği kazanabildi. Seçim sonuçlarını yenilgi olarak değerlendiren Aybar, genel başkanlıktan istifa etti. Yerine Mehmet Ali Aslan seçildi. Ne var ki, başını Sargın, Aren ve Boran’ın çektiği muhalefet hareketi M. A. Aslan’ın çalışmasına imkân tanımadı, o da istifa etti. Şaban Yıldız Genel Başkan, Behice Boran da Genel Sekreter

seçildi. Yıldız başkanlığındaki TİP, 4. büyük kongreyi topladı. Kongrede, Siyasi Partiler Yasası'nın açık ve kesin hükmüne karşın ‘’Kürt halkı’’ konusunda karar aldı; yaşanan hukuksal sürecin ardından da Anayasa Mahkemesi TİP'i temelli kapattı.

GENÇLİK BAĞIMSIZLIK TALEBİYLE SOKAKLARI DOLDURUYOR

Deniz Gezmişli Yıllar

TİP'in yaşadığı çalkantılar esnasında kendine yeni bir yol ve yönelim edinen gençlik hareketi, hareketin sözcülerini de kendi bünyesinden çıkarmış, özgün bir nitelik taşımaktaydı. Yasal mücadele anlayışında ve pratikte yaşanan tıkanıklıklar nedeniyle sokak mücadelesine günden güne daha fazla dâhil olan hareket, Deniz Gezmiş'in de politik kişiliğinin olgunlaşmasında büyük bir rol oynuyordu.

Heyecanlı ve baş eğmez bir karaktere sahip olan Deniz Gezmiş, Fransız devrimlerinin romantik isyancılarının izlerini taşıyan bir özgürlük mücadelesinin de önemli bir köşe taşını oluşturmaktaydı. Toplumsal devrime olan inancı, onu silik ve sessiz bir insan olmaktan alıkoyuyor, içinde yaşadığı toplumun sorunlarına kalıcı çözümler üretebilmek adına varını yoğunu ortaya koymaktan çekinmiyordu. Her ne kadar kısa bir yaşam sürse de sonu darağacında bitecek olan yaşamına bir ülkenin tarihsel dönüşümünün anahtar olaylarını ve çalışmalarını sığdırmayı başarmıştır.

6. Filo'ya Karşı Dolmabahçe Direnişi

İTÜ Gümüşsuyu binası önünde toplananlara konuşma yapan Deniz Gezmiş, 500'e yakın genci bir anda galeyana getirir ve Dolmabahçe'ye doğru bir koşu başlatır. Amerikalılar dövülerek, denize atılır. Olaylar sırasında 18'i hafif, 2'si ağır 20 ABD askeri yaralanır.

Öğrenci dernekleri 22 Kasım 1967 Perşembe günü "Kıbrıs Mitingi" düzenler. Bu mitingde meydana gelen olayı Nurettin Demirdöven şöyle

anlatmıştır: “1967 sonlarında öğrenci cemiyetleri Kıbrıs üzerine bir miting düzenlemişlerdi. Miting Beyazıt’ta başlayıp Karaköy’den geçip Taksim’de bitecekti. Karaköy’e geldiğimizde, Deniz burada bir Amerikan motoruna asılı bayrağı gördü. Aniden fırlayıp, demir parmaklığı aştı ve bir koşu Amerikan bayrağını yerinden kaparak getirdi. Sonra o bayrağı Taksim’e çıktıktan sonra yaktılar.”

Bayrak yakma olayında Deniz, Uğur Büke ve Âşık İhsani Sırlıoğlu gözaltına alınır, sonra serbest bırakılır. 30 Ocak 1968 Salı günü, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerinden bir grup, Türkiye’nin emperyalizmden ve kapitalizmin tahakkümünden kurtulması için verilen savaşa yardımcı olmak amacıyla, Devrimci Hukuklular Örgütü’nü kurar. Deniz, Devrimci Hukuklular Örgütü (DHÖ) içinde yer alan bir birey olarak sırasıyla Aİ-ESEC olayı, üniversite işgalleri ve 6. Filo’yu protesto olaylarına katılır.

Tıpkı üniversite işgallerinde olduğu gibi, 6. Filo’nun İstanbul’a gelişi de sonuçları önceden kimse tarafından kestirilemeyecek olan anti-emperyalist mücadelenin fitilini ateşleyecekti. 1967’den sonra İstanbul’a her gelişinde çeşitli taciz eylemleri ile karşılanan 6. Filo’ya karşı bu sefer ne yapılacağının tartışılması için İTÜ Taşkışla Kampüsü’nde devrimci öğrenci grupları tarafından bir toplantı yapıldı. Toplantı sonrasında Taksim Meydanı’nda temsilciler dağılmak üzereyken, haziran işgallerinde eli kolubağlı kalan polis büyük bir hınçla öğrenci önderlerine saldırarak gözaltına aldı.

İstanbul’da demirleyen Amerikan 6. Filosu’na karşı protesto eylemi düzenleyen gençler, 15 Temmuz 1968 Pazartesi günü, ilk önce Dolmabahçe’deki Amerikan bayrağını yarıya indirir, daha sonra da yollara filoyu protesto eden yazılar yazarlar. Gençler, daha sonra, gece saat 22.00 sıralarında Amerikalı askerlerin yüzlerine ve üstlerine İstiklal Caddesi’nde boya atar. 16 Temmuz 1968 Salı günü, 6. Filo’yu protesto etmek amacıyla gece İstiklal Caddesi’nde Amerikalı askerlere çatapat ve mürekkep atılır. 17 Temmuz 1968 Çarşamba günü, gece saat 23 sıralarında devrimci öğrenciler, 6. Filo’ya mensup erlere taş ve yağlıboya atar. Daha sonra Taksim Meydanı’na yürüyen öğrenciler, Taksim Atatürk Anıtı’na 6. Filo ilgilileri tarafından konulan çelengi parçalar.

Öğrenciler, eylemlerinin polisler tarafından engellenmesi üzerine koşarak Gümüşsuyu yurt binasına sığınır. Gümüşsuyu yurt binası önünde bulunan Emniyet Amiri Necati Karahasanoğlu, öğrenciler tarafından yakalanarak üniversite bahçesinde rehin alınır. Bunun üzerine olay yerine Albay Hikmet Silahçıoğlu komutasında bir askeri birlik gönderilir. Öğrenciler, kendileriyle görüşen kolluk güçlerine, Emniyet Amiri Necati Karahasanoğlu ile gözaltına alınan iki yaralı öğrencinin takas edilebileceğini söyler. Albay Silahçıoğlu'nun öğrencilere yaptığı çağrıdan sonra takas yapılır.

İTÜ ve çevresi polis işgali altındadır. Gözaltından sonra çeşitli aralıklarla öğrencilerle polis arasında kısa çatışmalar yaşanmaktadır. 17 Temmuz günü İTÜ Rektörlüğü bir açıklama yaparak yurdun kendilerine bağlı olmadığını ilan eder. Bunun üzerine bir saniye daha beklemeksizin Talebe Birliği'nin merkezi durumundaki yurda giren yüzlerce polis, yurdu darmadağın edip önüne çıkan öğrencileri hastanelik edinceye kadar döver. Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Vedat Demircioğlu, Akın Çıtakoğlu ve Hukuk Fakültesi Fikir Kulübü Başkanı Erdoğan Özkısacık, yurdun lokal kısmında bulunmaktadır.

Toplum polislerinin saldırdığını görünce, yatakhanelere çıkmak için merdivenlere doğru yönelirler. Akın Çıtakoğlu, uzun boylu olduğu için merdivenleri üçer-beşer atlayarak yurdun en üst katına çıkar ve bir odaya girerek arkadan kilitler. Biraz sonra gelen polisler, kapının camını kırarak içeri girmeye çalışırken, Akın Çıtakoğlu, odanın penceresinden çatıya çıkar, sonra da çatıdan kendini atarak kurtulur. Vedat Demircioğlu geride kalmıştır. Toplum polislerinin baskını sırasında yurdun penceresinden aşağıya atılan Hukuk Fakültesi ikinci sınıf öğrencisi TİP Eminönü ilçesi üyesi Vedat Demircioğlu ağır yaralanır.

Hastaneye kaldırılan Vedat Demircioğlu'nun pencereden aşağıya atılarak komaya sokulması, devrimci öğrenciler içerisinde derin bir öfke ve nefrete yol açar. Öğrenciler baskın sona erdikten sonra kalabalık gruplar halinde İTÜ önünde toplanmaya başlarlar. Taksim Meydanı'na yapılan yürüyüş sonrasında, devrimci öğrencilerin yürüyüşün Dolmabahçe'ye kadar sürdürülmesi doğrultusunda etkili bir ajitasyon yaparlar. Bu heyecan dolu konuşmalar sonucunda binlerce öğrenci sloganlarla Dolmabahçe'ye akmaya başlar. Militan ve coşkulu öğrenci kitlesinin karşısına çıkmaktan çekinen

polis Dolmabahçe'yi boşaltır. Böylece binlerce öğrenci botlarına binip kaçmaya çalışan ABD askerlerini döverek denize döker.

Vedat Demircioğlu'nun ölüm haberi üzerine öğrenciler valiliğe doğru yürüyüşe geçer. Az bir mesafe kala polis barikatını karşılarında bulan öğrencilerin barikata yüklenmesi sonucu saatlerce süren bir sokak çatışması başlar. Ertesi gün, Vedat Demircioğlu'nun cenazesini alamayan devrimci öğrenciler sembolik bir tabutla yürüyüşe geçer. Binlerce öğrencinin katıldığı yürüyüşe toplum polisinin saldırması sonucunda yine saatlerce süren çatışmalar yaşanır.

Polis, 26 Temmuz Cuma günü ''Deniz Gezmiş ve Harun Karadeniz hakkında gıyabi tutuklama kararı olduğunu, görüldükleri yerde tutuklanacaklarını'' açıklar.

30 Temmuz 1968 Salı günü gözaltına alınan Deniz, Adliye'de yargılandıktan sonra, öğrencileri kanunsuz yürüyüşlere teşvik etmek suçundan tutuklanır. Deniz, tutuklu bulunduğu Sultanahmet Cezaevi'nden 21 Eylül 1968 Cumartesi günü tahliye edilir. Bu esnada bir grup devrimci öğrenci, Devrimci Öğrenci Birliği'ni (DÖB) kurar.

ODTÜ'nün Mücadeleye Katılışı

ABD finansmanı ile ABD sanayi ve teknolojisinin gerektirdiği işgücünü yetiştirmek için kurulmuş olan ODTÜ, özellikle İstanbul'daki anti-emperyalist eylemler ve üniversite reformu talebiyle gerçekleşen işgal ve boykotlar sırasında sessiz kalmıştı. Üniversite reformu eylemleri sürecinde reform taslağının birçok somut isteğine sahip olan ayrıcalıklı ODTÜ öğrencileri bu sürecin dışında kalmışlardı. Ancak bu ODTÜ öğrencilerinin de diğer üniversitelerde yaşanmayan "mütevelli heyeti" ve Amerikan eğitim sistemi gibi sorunları bulunmaktaydı. İşte bu sorunlardan yola çıkarak hiç beklenmeyen bir anda ODTÜ de genel devrimci gençlik hareketinin girdabına girdi.

ODTÜ öğrencileri, 10 Ekim 1968'de sosyal demokratların elinde olan Öğrenci Birliği'ne rağmen örgütledikleri forumda boykot kararı alırlar. Boykot, ODTÜ'ye özgü iki temel taleple başlatılmıştır: ABD eğitim sistemine son, öğrenciler yönetime katılsın! Hızla tüm ODTÜ'ye yayılan

boykotla birlikte ABD’nin kültür kalesi çatlamaya başlamıştı. ABD’nin hamiliğini yürüttüğü kapitalist kültürünün gençlik içerisinde sorunsuzca yayılacağı düşünülen üniversite, devrimci gençlerin darbeleri ile yıkılmış oldu. Boykotun en büyük başarısıysa buydu.

ABD Elçisi Kommer’in Karşılanması

1968’de Vietnam’da görev almış ve katıldığı kirli operasyonlarla tanınmış CIA şefi Robert Kommer’in Türkiye Büyükelçisi olarak atanması, anti-emperyalist çevrelerde bir sarsıntıya yol açtı. Tüm sol basın “Vietnam Kasabı” adıyla anılan Kommer’ e karşı mücadele çağrısı yaparken, Kommer’in İstanbul’a ineceği haberini alan öğrenciler, havaalanına gidip, içinde Kommer’in olduğunu düşündükleri uçağı taşlamaya başladılar. Bu eylem sonucunda aralarında Deniz Gezmiş’in de bulunduğu bir grup devrimci tutuklandı.

“Amerika, NATO, üsler nükleer savaş, Filo Pentagon, Wall Streeit’e hayır, işçiye iş köylüye toprak, gence kitap.” Bu afişler 68-69’un hızlı temposunda hemen bütün büyük kentlerin duvarlarında insanların görmeye alıştığı afişlerdi. Afişler 68 hareketinin ideolojik motiflerini yansıtmaktan geri kalmıyordu. “İşçi gençlik el ele”, “Boğaza köprü değil Hakkari’ye okul”, “Özel okullar devletleştirilmelidir” “Halka dönük eğitim”, “NATO’ya hayır” afişleri bunlardan sadece bir kaçıydı. Afişlerde tersine mantık hareketinden yola çıkarak yerli üretimin önemi ve gerekliliğine vurgu yapılmaya çalışılırken, “devrim için eğitim” afişiyle eğitimin amacı açıklanıyordu. 6. Filo’ya karşı da ilginç tepkiler dile getiriliyordu. “GO HOME” yazılı afişler duvarları kaplamıştı.

Harun Karadeniz’in anılarında aktardığı biçimde “Memleketin gençleri çorba bile içemezken, Beyoğlu’ndaki barlarda eğlenen Amerikan askerlerine duyulan tepkinin afişlere ve duvarlara yansıması”ydı.

Kommer’in İstanbul’a inişiyle başlayan gösteriler, Ankara’ya inişinde de devam etti. İstanbul’daki anti-emperyalist karşılamayı duyan öğrenciler, Ankara’da da benzer bir eylem düzenledi. Havaalanından polis zoruyla çıkartılan öğrenciler, gece boyunca Ankara sokaklarındaki tüm ABD’ye ve

Amerikalılara ait yerlere saldırdılar. Bu eylemler sırasında birçok öğrenci tutuklandı.

Tüm toplumun nefretini kazanmış bulunan ve Vietnamlı devrimcilerin Honço (kasap) olarak adlandırdıkları Kommer, rektörlük tarafından konuşma yapmak üzere ODTÜ'ye davet edildi. ODTÜ öğrencileri, daha birkaç gün önce havaalanında eylemle karşıladıkları Kommer'in üniversitelerine gelecek olmasını anlaşılır bir öfkeyle karşıladılar. Kommer'in üniversiteye geldiğini haber alan öğrenciler, geniş kitleler halinde rektörlüğün önünde toplandı. Üzerinde ABD forsu bulunan Kommer'in arabası ABD ve rektörlük karşıtı sloganlarla ters çevrildi. Ardından devrimci birkaç öğrenci arabayı ateşe verdi. İtfaiyenin arabayı söndürmesini engelleyen ODTÜ öğrencileri, arabanın tümüyle yanmasını sağladılar.

Bu olay devlet cephesinden ABD eğitiminin yaygınlaşması için kurulan bir kurumda meydana gelmiş olmasından dolayı şok etkisi yaratırken, gençlik hareketi açısından ise ABD çıkarlarına karşı kitlesel şiddetin başlangıcını oluşturmuştu. Eylemin ardından rektörlük eğitime ara verilmesi yönünde karar verdi; bu kararsa öğrencilerin tepkisini çekmişti. Karar karşısında bir direniş komitesi oluşturularak, okulu ve yurtları terk etmeme eylemi başlatılmasında karar kılındı.

Bu olaylar yaşanırken öğrenci liderlerinin mahkemeye yaptığı iptal başvurusunun kabul edilmesi üzerine, ODTÜ anti-emperyalist gençlik hareketinin merkez üssü haline geldi ve büyük bir prestij kazandı.

Mevcut fotoğrafın geri kalan kısmı bu kadar aydınlık görünmemekteydi. 23 Eylül 1969'da Taylan Özgür katledildi. Taylan Özgür, ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü üyesiydi ve Sosyalist Fikir Kulübü'nün düzenlediği "köy çalışmaları"na ilk katılan ve başarılı sonuçlar elde eden bir devrimciydi. İnsanların güven duyduğu, fedakâr ve gözü pek bir kişiliğe sahipti. Taylan, 6 Ocak 1969'da Amerikan Elçisi Kommer'in makam arabasını yakan devrimci gençlerden biriydi.

Taylan, öldürülen ilk 68'li değildi. 68'in gençlik hareketi, Taylan'ın öldürülmesinden yaklaşık bir yıl önce, işgal gücü 6. Filo'nun İstanbul'a gelişi sırasında çıkan olaylarda öldürülen Vedat Demirci, gençlik hareketinin ilk kaybıydı.

Taylan ölen ve öldürülen ilk 68'li olmasa da CIA'in, 1952'den itibaren NATO'YA bağlı tüm Avrupa ülkelerinde "gladio", "kontrgerilla" "özel harp dairesi" adı altında kurduğu ve komünistleri yok etmeyi amaçlayan örgütlerin tetikçileri tarafından, planlı ve soğukkanlı bir şekilde öldürdüğü ilk 68'li devrimciydi.

1960'lı Yıllarda İşçi Eylemleri

Bu dönemin ilk işçi eylemleri 1961-63 arasında yaşanmıştır. Bu eylemleri 1961-63 eylemleri şeklinde tanımlamayı gerekli kılan ana özellik, esas amaç olarak anayasada tanımlanan haklar doğrultusunda yasal değişiklikleri hedeflemesidir. Grev hakkının elde edilmesi, anayasanın uygulanması bu eylemlerin ana talebidir. Ayrıca bu dönem eylemlerinde 27 Mayıs'ın estirdiği rüzgârların da harekete geçirdiği bir anti-emperyalist karakter söz konusudur. 27 Mayısçıların DP'yi "ülkeyi dış güçlere satmak"la suçlayan bir propaganda temasını sık sık işlemesi, Kemalizm'in "milli kurtuluşçuluğu"ndan dem vurması, özellikle yabancı sermayeye ait işletmelerdeki işçilerin eylemlerinde yankısını bulmuştur. Bu dönemde askeri inşaatlarda, ATAŞ'ta, Morrison-Knudsen Company'de, Goodyear'de yapılan bir dizi eylemin ana motifi "ülkeyi sömüren yabancı sermaye tahakkümüne" karşıtlıktı.

1963 yılında, 274 ve 275 sayılı yasaların çıkarılmasıyla işçiler grev hakkını elde etmiş oldular. Bu hakkın elde edilmesinin ardından işçi eylemlerinin yoğunluğu artarak sürdü. 1964'ü izleyen yıllarda özellikle de özel kapitalist işletmelerde, geçmişe göre hayli sert sayılabilecek işçi eylemleri yaşandı. Bu durum 1967 ve izleyen yıllarda çok daha büyük bir ivme kazanacaktı. Bu dönemin en önemli işçi eylemleri arasında Kavel (1963), Berec (1964), Zonguldak (1965) ve Paşabahçe (1966) sayılabilir.

Çalışma koşullarının düzeltilmesi, işten atılan işçilerin geri alınması talebiyle başlayan ve beş hafta süren Kavel Kablo direnişinde polisle işçiler arasında çatışma çıkmış ve on işçi yaralanmıştır. Direniş hem Kavel işçilerinin kararlılığı, hem de direnişe sınıf içinden verilen destek nedeniyle, başarıyla sonuçlanmıştır.

1964’te gerçekleşen Berec Transistörlü Radyo ve Pil Fabrikası’ndaki direniş bir buçuk ay sürmüş ve bu direnişte de işçilerle polis arasında sert çatışmalar yaşanmıştır. Berec grevi işçilerin zaferi ile sonuçlandı ve işverenler ücret artırımına gitmek zorunda kaldılar.

1965 Zonguldak direnişi ise bu dönemin gerek kitleselliği, gerek sertliği açısından en önemli eylemidir. Zonguldak direnişi ocaklardaki çalışma koşullarının düzeltilmesi, çalışma saatlerinin kısaltılması (ki o dönemde işçiler 8 yerine 11-16 saat çalışmaya zorlanmaktaydılar) ve işletmenin yükselen karından işçilere pay verilmesi talepleriyle başladı. Direniş hızla bütün bölgeye yayıldı ve 60 bin işçinin çalıştığı Zonguldak’ta bir bölgesel genel grev havası esmeye başladı. Eylemin kazandığı boyuttan ürken devlet, Zonguldak’ı kuşatma altına aldı. Dışarıdan asker ve polis yığdı. İşçiler kuşatmaya rağmen direnmekte kararlılık gösterdiler. Sonuçta işçilerle devlet güçleri arasında çatışma çıktı. İki işçi öldürüldü, on işçi yaralandı. Direniş başarısızlıkla sonuçlandı.

Bu hareketlilik daha sonraki yıllarda da sürdü. Örneğin 1966’da Kula Mensucat’ta benzer özelliklere sahip bir direniş yaşandı. Ama aynı yılın başlarında gerçekleşen ve 85 gün süren Paşabahçe grevi, bu dönem işçi hareketinde ayrı bir önem taşır. Zira Paşabahçe grevi, devlet sendikacılığına tepkinin somutlandığı, simgeleştiği bir eylem olmuştur. İşçi sınıfı hareketi, oldukça zorlu ve sert bir mücadele sürecine girmiş, bu mücadele süreci, sınıfın hiç olmazsa belirli bir kesiminde mevcut burjuva kurumlarını aşan bir eylem düzeyi olarak yansımasını bulmuştu. Bu eylem ve bilinç düzeyi açık ya da örtülü biçimde Türk-İş’te simgeleşen devlet sendikacılığı anlayışına bir tepkiye dönüştü. Paşabahçe eylemi ve bu eylem sırasında Türk-İş bürokratlarının açık ihanetçi tutumu, sınıf içindeki birikimin ayrı bir sendikal yapı olarak örgütlenmesi için bir vesile oldu. Böylece 1966’da Paşabahçe eyleminin ardından açık biçimler kazanan bu süreç 1967’de DİSK’in kurulmasıyla sonuçlandı.

DİSK işçi hareketindeki bağımsızlaşma eğiliminin ürünüydü. Devlet sendikacılığına karşı bir tepkiyi ifade ediyordu. Bu, kuşkusuz bu kadarıyla da işçi hareketinin daha ileri bir düzeye ulaşması anlamına gelmekteydi. Fakat aynı zamanda DİSK bağımsız siyasal sınıf çıkarlarını eksen alan bir örgütlenme değildi. DİSK, Türk-İş’in geleneksel politikasına, hükümetteki

burjuva partilerle “iyi geçinme” anlayışına, ABD sendikacılığıyla iç içeliğe karşı, burjuva partilerden ve “yabancı ülkelerden” bağımsız bir sendikal anlayışı savunuyor, geleneksel burjuva partilere karşı TİP’e daha yakın bir pozisyonda duruyordu. Kaldı ki, TİP’in DİSK’in oluşumunda özel bir rolü vardı.

DİSK, ideolojik planda Kemalizm’in, modern revizyonist tezlerin bir sentezi üzerine oturuyordu. TİP’in çizgisi büyük ölçüde DİSK’te yansımasını bulmuştu. Kemalizm’e ve 27 Mayıs anayasasına bağlılık, kapitalist olmayan yoldan kalkınma anlayışı, bağımsızlık, planlı ekonomi, sosyal adalet, demokratik yoldan işçilerin siyasete katılması ve iktidar olabilmesi, toprak reformu, sendikaların bu çerçeve içerisinde siyaset yapabilmesi vb... Bunlar DİSK’in devrimci ve toplumcu çizgisinin özünü oluşturmaktaydı. DİSK’in ana tüzüğünün üçüncü maddesi devrimci yaklaşımını özetlemekteydi. “DİSK işçi sınıfının ekonomik, siyasal ve kültürel bakımdan kalkınması ve yücelmesi için öncelikle Türkiye’nin her bakımdan tam bağımsız olmasını, hızlı bir kalkınma yoluna gidilmesini zorunlu görür. Bundan ötürü de Türk işçi hareketinin anayasada öngörülen köklü dönüşümlerin gerçekleşmesini sağlayacak bir devrimci öze kavuşmasını şart sayar.” (DİSK’in Kuruluş Bildirgesi ve Anatüzüğü. Daha geniş bilgi için, bkz; Türkiye’de Sendikacılık, Anıl Çeçen, Özgür İnsan yayınları 1973 s. 104-127)

Sendika, mücadelesini sistem içerisinde sürdürmekte karar kılmıştır. İşçi sınıfının önüne 27 Mayıs anayasasının tam uygulanmasının sağlanmasını, bağımsızlığı, kalkınmayı ve bu eksende, kapitalist olmayan ama parlamenter ve demokratik bir yoldan Sosyalizme geçmeyi amaç olarak yerleştirmektedir.

DİSK’in kuruluşunu izleyen 1967’den sonra, özellikle 1968-70 döneminde, işçi sınıfı bir dizi önemli eylem ve direnişe imzasını atacaktır. İşçi hareketi 1968 ve 1970 döneminde nispeten daha politik bir karakter kazanacaktır.

15-16 Haziran Direnişi

İlk kez Derby direnişinde gerçekleşen fabrika işgali, 1968-70 döneminde işçi sınıfının önemli eylem biçimlerinden biri durumuna gelecektir. Kendiliğinden nitelikte militan eylemlerin yükseldiği 1968-70 dönemi işçi hareketinin en üst ve en son durağı ise bölgesel bir genel grev niteliği gösteren 15-16 Haziran eylemleridir.

15-16 Haziran büyük yürüyüşü, işçi ve emekçinin rastgele bir öfkesi değil, kararlı ve bilinçli bir tepkisiydi. DİSK'in kapatılmasına karşı işçi sınıfının yanıtıydı. 15-16 Haziran, işçilerin inandıkları dava uğruna güçlerini birleştirerek mücadele edildiğinde kazanımlar elde ettiğini gösteren önemli bir deneyimdir.

15-16 Haziran'daki ordu barikatlarını darmadağın eden işçi ayaklanması DİSK liderliği tarafından durdurulabildi. Direnişi soldaki krizi artırdı ve bölünmeleri hızlandırdı. TİP ve Dev-Genç'in öne çıkardığı slogan 'Ordu-işçi el ele' oldu. Oysa işçiler orduyla çatışarak sendikalarını savunmak zorunda kalmışlardı. Ordunun ilerici bir güç olduğunu savunan çizgiye karşı solun diğer kanadı da Latin Amerika ve Küba devrimlerinin etkisiyle halk orduları oluşturmak gerektiğini savunuyordu. Deniz, Mahir ve Kaypakkaya bu kanadın liderleriydiler. Türk ordusunun karşısında başka bir ordu kurmaya giriştiler. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu gibi örgütler oluşturarak hem öğrenci hareketinden hem de yükselen işçi hareketinden kendilerini kopardılar.

1970'li yıllar siyasi ve ekonomik belirsizliklerin yaşandığı yıllardır. Dönemin hükümeti, uygulamaya koyacağı ekonomik önlemlerin faturasını işçi ve emekçilere yüklemek niyetindeydi ve karşısında muhalif güçler istemiyordur. 1963'te yasalaşan sendika, toplu sözleşme ve grev yasalarında değişiklikler yapılmasının hazırlıkları el altından tamamlanmıştır. Tasarı, 13 Haziran'da, TBMM oturumunda görüşülmeye başlanır.

Tasarı, işçilerin istedikleri sendikalara serbestçe üye olmalarını ve beğenmedikleri sendikalardan ayrılma haklarını güçleştiren, toplu sözleşme ve grev haklarını büyük ölçüde kısıtlayan hükümler içermekteydi. Sendikaların ülke çapında faaliyet gösterebilmesi için işkolunda sigortalı çalışan işçilerin en az üçte birini örgütlemesi barajı getiriliyordu. Ayrıca konfederasyonların faaliyet gösterebilmesi için ülke çapında sendikalı işçi

sayısının üçte biri üyeye sahip olması barajı konmuştu. Bu oran, DİSK'in üye sayısının bu oranın altında kaldığı tespit edilerek konulmuştu.

DİSK ile birlikte işçi sınıfının kazanımlarının yükselmesinden ve bu hızlı büyümeden dönemin siyasi iktidarı rahatsız oldu. Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk'ün "Çok yakında DİSK'in canına ot tıkayacağız!" açıklamasından da anlaşıldığı gibi amaç DİSK'in büyümesini engellemekti.

DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler; "Değişiklik, DİSK'i kapatmayı hedeflemektedir. Tasarı Anayasa'ya aykırıdır, işçi sınıfımız, DİSK'in kapatılmasına izin vermeyecektir" diyerek emekçilerin tavrını net olarak dile getirdi.

Çıkarılmak istenilen antidemokratik yasaya karşı işçiler, "Anayasa Çiğnenemez!", "DİSK Kapatılamaz" sloganları ile yürüdüler. DİSK'li Türk-İş'li ve örgütsüz işçiler, siyasal düşünce ayrımlarını öne çıkarmadan tepkilerini ortaya koydular.

İki gün boyunca İstanbul sokakları demokratik haklarının bir parçası olan, örgütlenme ve toplu sözleşme haklarını koruyan yüz binlerce emekçinin sesine tanık oldu.

15 Haziran Pazartesi öğle saatlerine doğru binlerce işçi iş bırakarak fabrikalarından çıkmışlar, bir bölümü Topkapı'dan, diğer bir bölümü de Gebze'den yola çıkan Vinlex, Sungurlar, ECA, Otosan, Silvan, Auer, AEG-Eti, Tikbaş, Doğu Galvanez, Arıtaş, Arçelik, Singer, Türk Demir Döküm, Profilo, Rabak, Magirus, Kavel, İşsan işçileri, bir yandan da yolları üzerindeki fabrikalardaki işçileri de davet ederek şehir merkezine doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Daha sonra katılımlarla 115 fabrikadaki 80 bine yakın işçinin katıldığı bu yürüyüş sermaye ve bürokrasi kesiminde büyük bir telaş ve panik uyandırmıştır.

16 Haziran: Eylemler Artarak Sürüyor ve Kadıköy'de 3 İşçi Öldürülüyor

16 Haziran günü işçiler daha büyük katılımlar ile fabrikalarını terk ederek İstanbul'un her iki yakasında da şehir merkezine kadar inmişlerdir. Levent'ten yola çıkan Roche, Tekfen, Philips, Arı işçileri Mecidiyeköy'de diğer işçilerle birleşmişler, Topkapı'dan yürüyen işçiler Cağaloğlu'na

varmışlar, iki işçi kolunun kavuşmasını önlemek için Galata ve Unkapanı Köprüleri açılmış ve vapur seferleri iptal edilmiştir. Anadolu yakasında Otosan işçileri önderliğinde gruplar Üsküdar ve Kadıköy meydanlarına ulaşmışlardı. İşçilerin ellerinde “Sendikalar Kanunu Değişikliğine Hayır”, “Sendika Hakkımız Söke Söke Alırız” gibi sendikalarını savunan pankartların yanında “Kahrolsun Amerikan Emperyalizmi”, “Tam Bağımsız Türkiye” yazılı dövizler de dikkat çekmekteydi. Kuşdili ve Kadıköy Meydanı’nda açılan ateşle 3 işçinin öldürülmesi üzerine, Kadıköy Kaymakamlığı da işçiler tarafından basılmış, kaymakamlıkta yangın çıkmıştı. Hava kararırken işçiler sessizce dağıldılar.

15-16 Haziran’ın toplumsal mücadele tarihindeki en önemli yeri işçilerin bu eyleme başlarındaki sendika başkanlarınca değil, gençlik önderlerince yönlendirilmeleridir. DİSK 15 Haziran sabahı, 17 Mayıs günü için valilikten miting izni almak için uğraşmaktaydı. 16 Haziran günü ise valiliğe çağırılan sendika liderleri gençlik önderi Deniz Gezmiş ile orada karşılaşacaklardır. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, valilik önünde yaptığı ve radyodan da yayınlanan konuşmasında, işçilerin tahriklere kapılmaması yolunda uyarı yapmak zorunda kalmıştır.

16 Mayıs akşamı Kocaeli ve İstanbul’da 1 ay süreli sıkıyönetim ilan edilecek; bazı sendikacı, işçi ve gençlik önderleri tutuklanacak ancak davaları beraatla neticelenecektir. En önemlisi Sendikalar Kanunu’nda değişiklik yapan yasa Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilecek, işçilerin bu eylemdeki haklılığı mahkemelerce de kanıtlanacaktır. Kazanan işçi sınıfı, kaybeden burjuvazidir. Ancak burjuvazi yitirdiği savaşın rövanşını 9 ay sonra 12 Mart 1971 de yapılan askeri müdahale ile alacak, bu müdahalenin sebeplerinden birisi de 15-16 Haziran işçi direnişi olacaktır.

1968-70 işçi eylemlerinin ardında çok çeşitli talepler bulunmakla birlikte, bu eylemlerin en ayırt edici özelliklerinden birisi, işçilerin sendika değiştirerek DİSK’e geçmek istemeleri ya da devletin ve sermayenin DİSK’i etkisizleştirme, işçileri DİSK’ten ayrılmaya zorlama doğrultusundaki baskılarına karşı DİSK’i savunmalarıdır. Nitekim İstanbul ve İzmit bölgesini kapsayan bir bölgesel genel greve dönüşen, çıkan çatışma sonucu devlet güçlerince üç işçinin öldürüldüğü 15-16 Haziran direnişi de DİSK’e yönelik baskılara karşı gerçekleştirilmiştir. 1960-70 dönemi, işçi sınıfının

bir sınıf olarak mücadele sahnesine ilk kez etkili bir tarzda girdiği, girebildiği bir dönemdir. Burada işçi sınıfının sayısal artışı, sınıf içinde proleterleşme düzeyi yüksek bir çekirdeğin oluşmuş bulunması, geçmiş süreçlerin birikimleri, başta sendikal planda olmak üzere, örgütlenme düzeyinin yükselişi vb. başlıca önemli etkenlerdir.

Bu dönemde sınıf mücadelesi yer yer sertmilitan biçimlere de bürünerek sürekli bir yükseliş eğrisi göstermiştir. 1968-70 yıllarında bu yükseliş doruğuna ulaşmıştır. 1964'te 6.600 olan grevci sayısı 1966'da 10.400'e, 1969'da ise 123.190'a ulaşmıştır. Emekçi kesim bu mücadele içerisinde nasıl bir güce sahip olduğunu gösterebilmiş ve çok daha önemlisi kendi gücünün farkına varmaya başlamıştır.

Bu dönemde sınıf mücadelesinin tüm sınıfı kucaklayan, aynı derecede etkileyen ve dönüştüren bir boyut kazandığını söylemek mümkün değildir. Eylemler dönem boyunca hakların nispeten çok daha zor alındığı, ücret ve çalışma koşullarının çok daha kötü olduğu özel kapitalist işletmelerde yoğunlaşmıştır. Kapitalist devlet işletmelerinde çalışan işçiler ise, 1965 Zonguldak eylemi ve '68-'70 dönemindeki kısmi canlanma bir yana bırakılırsa, genellikle eylem sürecinin dışında kalmışlardır. Nitekim sınıf içindeki bu eşitsiz gelişim kendini DİSK-Türk-İş rekabetinde de göstermiştir. DİSK ağırlıkla özel kapitalist işletmelerde bir güç olabilirken, kapitalist devlet işletmelerinde ise Türk-İş'in egemenliği sürmüştür. Ticari devlet kuruluşlarında sınıf mücadelesinin çok daha zayıf olmasının birkaç önemli nedeni vardır. İç pazara dayalı ithal ikameci birikim modelinin mantığına ve imkânlarına bağlı olarak, iç pazarı canlandırmak amacıyla devlet ücret talepleri karşısında daha esnek davranabilmiştir. Sermaye birikimi zayıf ve rekabet içindeki özel kapitalist işletmeler ise bu konuda çok daha katı bir tutum içerisindedirler. Kapitalist devlet aynı zamanda kendi denetimindeki Türk-İş'in varlığı nedeniyle kamu işletmelerinin sendikal örgütlenmeleri karşısında çoğu zaman sert bir tutum almamıştır.

İşçilerin Türk-İş'te örgütlenmesini, sınıfı disipline etmenin ve işçi hareketini denetim altında tutmanın bir aracı olarak görmüştür. Kamu işletmelerindeki istihdam politikasının bir sonucu olarak, bu işletmelerde sürekli hükümet partisi yandaşı olanlar çalıştırılmıştır. Bu etkenler kapitalist devlet işletmelerinde çalışan işçilerin sınıf mücadelesinin büyük ölçüde

dışında kalmaları ve sınıf bilinci planında geri bir konumda olmaları gibi bir sonucu doğurmuş, beslemiştir. Bu dönemde bir bütün olarak işçi sınıfının yaşam ve çalışma koşullarında iyileşmeler olmuştur. Bu iyileşmeler özel kapitalist işletmelerde çalışan işçilerin mücadelesi ile elde edilirken, kapitalist devlet işletmelerinde ise büyük ölçüde Türk-İş'in hükümet partisi ile "iyi diyalogu" sayesinde gerçekleşmiş ya da öyle gözükmüştür. Bu durum, krizin arttığı dönemlerde değişmeye başlamış, kamu kesiminde çalışan işçiler de yer yer sınıf mücadelesine aktif olarak katılmışlardır. Ne var ki, bu süreç çok gelişmeden 1971'de bir askeri darbeyle son bulmuştur.

Bu tablo da açık bir biçimde göstermektedir ki, 1960'lı yıllarda işçi sınıfı, nicel ve nitel planda önemli bir gelişme yaşamıştır. Ne var ki, bu nitel gelişme sınıfın bütününde eşit bir biçimde yaşanmadığı gibi, bunu en ileri düzeyde yaşayan işçilerde de, komünist bir siyasal önderlikten yoksunlukla doğrudan bağıntılı olarak, burjuva düzenden tümüyle kopuş doğrultusunda bir sonuç doğuramamıştır.

Kamu işletmelerinde çalışan işçiler ağırlıkla yukarıda sayılan etmenlere bağlı olarak, burjuva partilerle bağlarını korumakta, devlet sendikacılığının denetimi altında bulunmaktadırlar. İşçi sınıfının DİSK'te örgütlü olan özel kapitalist işletmelerde çalışan kesimi ise kaçınılmaz olarak burjuva partilerden ve devlet sendikacılığından bir kopuş süreci yaşamıştır. Ama bu kopuş, kendiliğinden haliyle, devletçi, kalkınmacı, 27 Mayıs anayasasına sahip çıkan karmaşık bir anlayışı ortaya çıkarmaktadır. Kopuş eğilimini yansıtan bu sürece daha bilinçli bir ifade kazandıracak olan, komünist bir siyasal örgütlülüktü. Bu tür bir örgütlenme ve önderliğin olmadığı 1960'lı yıllarda, reformist ve devrimci kanatlarıyla sol hareketin işçi sınıfına taşıdığı "bilinç" ise, temelde demokrasi, bağımsızlık, kalkınmacı bir burjuva-küçük burjuva demokratik "bilinç" oldu.

Reformu ve darbeyi savunan kanatlarıyla 1960 solunun çerçevesi esasen ortaktır; 27 Mayısçılık, Kemalizm, antiemperyalizm ve anti feodalizm ekseninde kalkınmacı bir çizgi. Fark bunun hangi yol ve yöntemle gerçekleştirileceği sorunundadır. TİP bunları, 27 Mayıs anayasasının sağladığı imkânlardan yararlanarak, işçi sınıfı ve emekçilerin desteğiyle parlamenter yoldan gerçekleştirmeyi savunurken, MDD bu aynı amaçlara

alt sınıfların devrimci eylemi ve ordudaki anti-emperyalist güçlerin “tayin edici vuruşu”yla ulaşılacağını savunuyordu.

Örgütlü Yıllar

1971 devrimciliğinin işçi sınıfına devrimci politizasyonu taşımak açısından sınırlı bir katkısı oldu. Bu katkı sınırlıydı; çünkü ‘71 devrimciliğinin bu etkisi hem kısa süreli bir etki olabildi, hem de ‘71 devrimcilerinin sınıf hareketliliğine fazla bir ilgileri söz konusu değildi. ‘60 solundan devrimci bir kopuşu simgeleyen ‘71 devrimciliği açısından işçi sınıfı yalnızca halkın sıradan bir öğesi olarak önem taşıyordu. Deniz Gezmiş’in de kurucularından olduğu THKO, “üretimde bulunan proletaryanın savaşıma müsait olmaması” gerekçesiyle, “üretim dışı proletaryayı” (kır yoksulları ve küçük üreticilik) temel almaktaydı. THKP-C, “işçi sınıfının nicel ve nitel açıdan zayıf olması” ve “kırda emperyalizmin denetiminin zayıf olması” gerekçesiyle “temel gücü köylüler” ve “temel savaşım alanı kırlar” olan bir devrim stratejisi öngörüyordu. TKP-ML ise, Türkiye’nin önündeki devrimin temel sorununun toprak sorunu olduğunu ve bu nedenle köylülük tabanına dayalı halk savaşı stratejisi izlemenin zorunlu olduğunu savunmaktaydı. Görüldüğü gibi işçi sınıfı ‘60’lı yıllarda bir dizi önemli mücadele sürecinden geçerek, sınıf olma bilinci doğrultusunda önemli kazanımlar elde ederken, işçi sınıfı mücadelesine devrimci Sosyalist bilinci taşıyacak herhangi bir düzen dışı akım mevcut değildir. Bu süreçte işçi sınıfı ile ilgili görünen tek akım, parlamentarist bir işçi politikası savunan TİP’tir.

‘60’lı yılların sonuna doğru kapitalist ekonomik kriz yeniden derinleşecekti. Artan sosyal muhalefet, bir kez daha karşılaşılan döviz kıtlığı, büyüme hızındaki ani ve sarsıcı düşüş, 1971’de devlet partisi ordunun yeni bir darbesini gündeme getirecekti.

1971 darbesi işçi haklarını tırpanladı; reel ücretlerde belli bir düşüş yaşandı; kırsal kesime verilen sübvansiyonlar azaltıldı; sermaye kesiminin istekleri doğrultusunda devlet yapısında düzenlemeler yapıldı. Fakat tüm bunlara karşı 1971 darbesi sermayenin derinleşen bunalımına uzun vadede bir çözüm üretemedi.

1960-71 dönemi, Türkiye sol hareketinin tarihinde çok önemli bir kesiti oluşturmaktadır. Gerçekten de bu dönem,uzun yılları kapsayan bir örgütsüzlük ve suskunluktan sonra, Türkiye'de Sosyalist hareketin yığınlara açıldığı, aydınları, gençliği, öncü işçileri kucaklayarak ilk kez kitleselleşmeye başladığı tarihsel bir dönemdir. Solda genel bir yükselişin yaşandığı 1960'lı yıllar, aynı zamanda Türkiye Sosyalist hareketinde teorik, politik ve örgütsel sorunların ilk kez canlı ve yoğun biçimde tartışıldığı yıllar olmuştur. Şurası bir gerçek ki, 60'larda başlayan ve "Sosyalist" sistemin çöktüğü 90'lara kadar uzanan dönemde, Türkiye'de ortaya çıkan onlarca sol politik örgütlenmenin ideolojik ve teorik temelleri esas olarak 1961-71 dönemindeki tartışmalar içinde oluşmuştur.

Daha sonraki yıllarda irili ufaklı onlarca Sosyalist grup ya da parti, ayrı örgütlenme gerekçelerini "farklı ideolojik-teorik temellere sahip oldukları" iddiasına dayandırdılar hep. Evet, söz konusu grup ya da partiler arasında siyasal taktik, örgütlenme anlayışı veya çalışma tarzı bakımından kimi farklılıkların bulunduğu doğrudur ama bu farklılıklar, onların teorik ve ideolojik temeller bakımından da uzlaşmaz oldukları anlamına gelmiyordu kesinlikle. Aksine, soldaki siyasal oluşumların pek çoğu, örgütsel ayrılıklarına karşın, aynı ideolojik-teorik temelleri şu ya da bu ölçüde paylaşmaktaydılar. Kendilerini, Sosyalist, komünist ya da devrimci olarak tanımlayan örgütlerin neredeyse tamamına yakınının siyasal perspektifini ve gelecek tasarımlarını belirleyen, benzer bir "tarih bilinci" ve "Sosyalizm anlayışı" idi.

Genelde bu anlayış, tıpkı Sovyetler Birliği ve diğer "Sosyalist" ülkelerdeki gibi, bir devlet gücünün mutlak otoritesi altında olmak koşuluyla, "Sosyalist bir toplumun ulusal temeller üzerinde pekâlâ kurulabileceği" inancına dayanıyordu.

Toplumsal Mücadelede TKP'nin Yeri

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Sosyalist gruplar olmasına rağmen bunlar geniş kitle örgütlerine dönüşememişlerdi. I. Dünya Savaşı'nın sonrasında, Osmanlı İmparatorluğu ağır bir yenilgi aldı. 10 Eylül 1920 tarihinde Bakü'de kurulan TKP, Ekim Devrimi'nin de etkisi ve desteğiyle

Kurtuluş Savaşı'na güçlerini kattı. TKP, kuruluşunun hemen ardından Komintern'e katıldı.

TKP'nin kurucusu Mustafa Suphi ve 14 yoldaşı, Ocak 1921 yılında öldürüldü. Bu olay TKP'nin iktidara karşı illegal mücadelesinin de başlangıcını oluşturdu. 1920'li ve 1930'lu yıllarda TKP illegal mücadeleyi devam ettirdi.

15 Ağustos 1922'de hükümetin yasaklaması üzerine Ankara'da gizli olarak gerçekleştirilen 2. Kongre'de genel sekreterliğe Salih Hacıoğlu getirildi. Kongreden yaklaşık üç hafta sonra 12 Eylül 1922'de, Ankara Hükümeti o güne kadar yasal çalışma yürüten TKP'yi kapattı. Yasal çalışma olanağı ortadan kaldırılan TKP'nin üçüncü kongresi 31 Aralık 1924-1 Ocak 1925'de İstanbul Akaretler'de illegal olarak toplandı ve Şefik Hüsnü genel sekreterliğe getirildi. Kongreden sonra, Şeyh Said İsyanı'nı bahane eden Hükümet Takrir-i Sükun kanunu çıkartarak ülkedeki CHP harici tüm siyasi oluşumları kapattı.

Çok geniş tutuklamalar ve yargılamalar yapıldı. 1925'de yapılan tutuklamalarının yol açtığı dağınıklığı kargaşayı durdurmak üzere, 1926 yılının Mayıs ayında, Şefik Hüsnü'nün girişimiyle, Viyana'da bir parti konferansı yapıldı. Yeni bir faaliyet programının taslağı hazırlandı ve Vedat Nedim genel sekreterliğe getirildi. Parti işçi sınıfı içerisinde belli bir örgütlenme yakaladıysa da parti içi problemler daha güçlü bir etki yaratmasının önüne geçti. Komünist şair Nazım Hikmet partiye üye oldu ve partiye olduğu kadar Türkiye'de yürütülen devrim hareketine de önemli katkılarda bulundu.

Parti, 1940'ların başında yeniden örgütlendi. Reşat Fuat Baraner'in teşkilat sekreterliğinde 2. Dünya Savaşı boyunca faşizm karşıtı bir politika izledi. 1950'lere kadar Dr. Şefik Hüsnü denetiminde faaliyetlerine devam etti. 1951 tutuklamalarını ve Şefik Hüsnü'nün 1959 yılında hapis sonrası sürgüne gönderildiği Manisa'da ölmesini takiben, Yakup Demir (Zeki Baştımar) ve bazı TKP kadroları 1960 yılında yurtdışına çıkarak partiyi yurtdışında yeniden örgütlediler.

Yükselen Devrimci Hareket

60'lı yıllardaki önemli politik ve toplumsal olaylardan birisi TİP'in kuruluşu ve ülke genelinde yarattığı etkidir. 1960 ile 1970 arası, TKP'nin ülke içindeki kadroları TİP'i desteklediler. Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim tartışmalarının başlangıcı da yine bu döneme denk düşer. Yakup Demir'in ölmesinin ardından İsmail Bilen'in TKP Genel Sekreteri olmasının ardından ülke içinde örgütlenme faaliyetlerine hız veren TKP, Marksist-Leninist dünya görüşü doğrultusunda, bilimsel Sosyalizmi esas alan bir politik çizgi izledi. İşçi sınıfı içinde örgütlenmeyi ana hedef olarak koyan TKP, SSCB ile de ideolojik ve politik bir yakınlık içindeydi.

1970'li yıllar boyunca parti tarihinin en hızlı gelişme dönemlerinden birini yaşadı. TKP bu tarihlerde bir diriliş yaşayarak Türkiye'de önemli bir illegal siyasi güç haline dönüştü. Sendika, gençlik, memur, köylü, kooperatif ve kadın hareketi içinde kitleselleşti. 1 Mayıs'ın kitlesel olarak kutlanmasında, Devlet Güvenlik Mahkemelerine karşı direnişte, aşırı sağcı teröre karşı kitlesel direnişlerin örgütlenmesinde, kapitalist sınıfa karşı güçlü grevler düzenlenmesinde, 1 Mayıs komiteleri ve can güvenliği komiteleri gibi yapıların yaratılmasında, 141. ve 142. maddelerin kaldırılması kampanyasında, barış hareketinin örgütlenmesinde, Marksizm-Leninizm propagandasında, Sosyalist ülkeler ve ulusal kurtuluş hareketleriyle dayanışma kampanyalarının geliştirilmesinde TKP önemli görevler üstlendi.

Toplumun içinde bulunduğu ağır yaşam koşulları karşısında toplumsal kültürün yeniden yaratılması yolunda birçok sahada etkinlikler düzenleyen parti, aydınların işçi sınıfıyla bağlaşmasında önemli bir etkenlerden biri oldu. 1970'lerin sonlarına doğru, TKP içinde izlenecek taktik çizgi konusunda bir görüş ayrılığı yaşandı. İşte böyle bir dönemde 1978 yılında TİP'den ayrılan bir grup "Sosyalist İktidar" hareketini oluşturmuştur. Bu grup daha sonra SİP ve STP adı altında partileşerek bugünkü Türkiye Komünist Partisi'ni (2001) oluşturdu. TKP içerisinde yaşanan ayrışmada ise İşçinin Sesi grubu partiden ayrıldı. Rıza Yürükoğlu önderliğindeki İşçinin Sesi dergisi etrafında örgütlenen İngiltere kadrolarının, TKP'yi pasifizmle suçlaması 1979'da tasfiye ile sonuçlandı.

1920'lerden 1960'lara kadar Türkiye'de sol hareketin tarihi esas olarak TKP'nin tarihidir. Çünkü bu dönemde solun tek örgütlü politik temsilcisi TKP'dir. Dolayısıyla, Türkiye sol hareketine Marksizm bu yıllarda TKP

aracılığıyla girdi. 1960'lara kadar Türkiye Sosyalist hareketinin ideolojik-teorik zeminini belirleyen de TKP'nin Marksizm anlayışı oldu.

Türkiye komünist harekinde Stalin, uzun yıllar boyunca Bolşevizm'in ve Ekim Devrimi'nin tek savunucusu, tek takipçisi olarak benimsendi.

1960'lara gelindiğinde ise bu dönemde sola açılan ve Sosyalist fikirleri öğrenmek isteyen ilerici-devrimci gençlere bu konuda bilgi aktaracak ve Sosyalizmin tarihiyle bağlarını kurduracak tek bir kanal mevcuttu; Türkiye Komünist Partisi.

Toplumsal ve Politik Değişim

1950'den beri Türkiye'yi yöneten Demokrat Parti iktidarının ordudaki alt rütbeli subayların 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirdikleri bir askeri darbeyle devrilmesinden sonra, Türkiye'de yeni bir dönem açılıyordu. 61 Anayasası, demokratik hak ve özgürlüklerin kullanılması noktasında, TC'nin tarihinde ilk kez bu kadar geniş imkân sağlayan bir anayasa olarak çıkmaktadır karşımıza. Nitekim 60'lı yılların ilk yarısındaki siyasal ortama da 61 Anayasası'nın bu liberal atmosferi damgasını vuracaktı. Bu dönemde işçi sınıfı da dâhil tüm toplum kesimleri politik ve kültürel bir canlanma içine giriyordu.

13 Şubat 1961'de Türkiye İşçi Partisi kuruldu. TİP'i kuranlar, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'ne bağlı sendikacılardı. Partinin kuruluş amacı, işçi sınıfının ekonomik çıkarlarını savunmak ve işçiler lehine yasaların çıkarılması mücadelesini parlamentoya taşımak olarak açıklanıyordu. Bu sınırlı amaçtan da anlaşılacağı üzere, TİP başlangıçta işçi sınıfının iktidarını hedefleyen ve Sosyalist amaç güden bir parti değildi. O, tam da ekonomizm tanımına uyan bir biçimde, işçilerin ekonomik mücadelesinin kendisine siyasal bir biçim kazandırmak amacıyla kurulmuştu. Fakat çok kısa bir süre sonra, Sosyalist aydınların desteği olmaksızın bu partinin yürüyemeyeceği anlaşılacaktı.

Nitekim bunu kavrayan TİP kurucusu olan sendikacılar, 1 Şubat 1962'de partinin kapılarını Sosyalist aydınlara ve gençlere açma kararı aldılar. 9 Şubat'ta ise M. Ali Aybar parti başkanlığına getirildi. Aybar' ın parti başkanı olmasıyla birlikte ülke muhalefetini oluşturan çeşitli kesimlerinden

çok sayıda aydın da TİP'e girecekti. 1964 yılında toplanan 1. Kongre'de bir parti programı yapıldı. Bu programda Sosyalizm lafı geçmiyordu. Program, "kapitalist olmayan kalkınma yolu" çerçevesinde, demokratik nitelikte reformlar öngörüyor ve bağımsız bir dış politikayı savunuyordu.

Bu yıllarda tek legal sol parti olan TİP, neredeyse tüm Sosyalistleri, komünistleri, ilericileri, demokratları, reformistleri, radikalleri, Kemalistleri vb. bünyesinde toplamış bir "sol cephe partisi" konumunda idi. Dolayısıyla, gelecekte ortaya çıkacak reformistinden devrimcisine farklı Sosyalist grupların ve partilerin ilk nüveleri bu parti içinde mayalanacaktı.

1960'lı yılların bu ilk döneminde (1961-65), Türkiye sol hareketinde iki eğilim öne çıkmış durumdaydı. Biri, TİP içinde esas olarak Aybar'ın savunduğu Sosyalizm çizgisi idi. Diğeri ise YÖN Dergisi'nde Doğan Avcıoğlu çevresinin savunduğu ve ideolojik temelleri esas olarak 1930'larda Kadrocular tarafından atılan milliyetçi-devrimci sol Kemalizm çizgisi idi.

Öte yandan, Türkiye'nin en eski partisi olan ve 1920'lerden 1950'lere kadar Türkiye sol hareketinin tek örgütlü politik temsilcisi olarak varlığını sürdürmüş bulunan TKP'nin ise, bağımsız bir örgüt olarak göze görünür bir faaliyeti yoktu.. TKP 1951 tutuklamalarında ağır bir darbe yemiş ve ardından ciddi bölünmelere uğramıştı. Reşat Fuat-Mihri Belli grubu, Zeki Baştımar (TKP-Dış Büro) grubu ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Vatan Partisi grubu, TKP içindeki bölünmeler sonucunda ortaya çıkan başlıca gruplardı. TKP işte bu bölünmüşlük, örgütsüzlük ve güçsüzlük içinde girmişti 60'lı yıllara. O nedenle de, bağımsız bir örgütlenmeyi gerçekleştirip sol hareket içerisindeki yerini alacak güçte değildi. Dolayısıyla, TKP kökenli gruplar da 60'lı yılların başında TİP içinde faaliyet yürütmekten öte bir şey yapamaz durumdaydılar.

Daha önceki yıllarda öğrenci gençler, öteden beri Kemalist devletin korporatif yapısı içinde yer alan resmi gençlik örgütlerinin (MTTB, TMTF, TMGT gibi) etrafında toplaşırlardı. Fakat 1965 seçimlerinden sonra hızla TİP'e ve FKF'ye katılmaya başladılar. Daha sonraları her biri sol politik örgütlerden birinin lideri konumuna yükselecek olan Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, Doğu Perinçek, İbrahim Kaypakkaya gibi gençlerde, 1965'te TİP'in ve FKF'nin üyesiydiler.

1968’e kadar sol gençlik hareketi içinde ciddi bir ideolojik ayrışmanın ve örgütsel saflaşmanın yaşanmadı. 68’e kadar ilerici-devrimci gençliğin eylemleri birlikte yürüyordu ve bu eylemlere öncülük eden gençler genellikle

TİP’li ve FKF’li gençlerdi. Ayrıca TİP’in, NATO’nun kuruluşunun 20. yılında başlattığı “Türkiye’nin NATO’dan ayrılması” kampanyası, solun her kesiminin ve gençliğin büyük desteğini görmüştü. 1968 yazındaki üniversite işgallerine ve ardından yapılan eylemlere de ilerici-devrimci gençler bütün olarak katılmıştı. Gençlik içindeki ideolojik ayrışma ve örgütsel saflaşmalar, ‘68 üniversite işgallerinden sonra ve esas olarak TİP içinde yaşanan ayrışmaya (Sosyalist devrim-milli demokratik devrim ayrışması) paralel olarak gelişecekti.

TİP ile YÖN’cüler arasında patlak veren bu çekişme, işçi, köylü ve diğer emekçi sınıfların aşağıdan iktidarına vurgu yapan genel bir Sosyalizm anlayışıyla, geleneksel “devletçi” kadroların (asker-sivil bürokrasi, ilerici aydınlar vb.) tepeden inmeci-seçkinci iktidarını hedefleyen sol Kema-lizm’in “devletçilik” anlayışı arasındaki bir çekişmeyi ifade ediyordu aslında. Aybar’ın yaptığı açıklamalarda, asker-sivil bürokrasinin halktan kopuk Osmanlı devlet sınıflarının bir devamı olduğunu söylemesi ve CHP’yi de aynı temelde değerlendirmesi, YÖN’cüleri fena halde kızdırmıştı.

YÖN’cülere göre, anti-emperyalist mücadelede işçilerin öncü olması demek, “sivillerin askerlerin önünde yürümesi”, “bir subayın bir işçinin arkasından gitmesi” demekti. İşçilerin öncülüğünün savunulması, düpedüz “milli güçlerin” birliğini bölerdi ve bu da kabul edilemez bir şeydi.

Doğan Avcıoğlu ve onu destekleyen M. Belli grubu, “Sosyalist iktidar” perspektifini dillendirdiği ve işçi sınıfının öncülüğüne vurgu yaptığı için TİP’i eleştirmekteydiler. Avcıoğlu, TİP’in bu yeni çizgisiyle bir “sol” sapma içine girdiğini, İttihat ve Terakki’yi, Mustafa Kemal hareketini ve 27 Mayıs’ı bir karşı-devrim saydığını ve tıpkı emperyalizmin, DP’nin ve AP’nin yaptığı gibi geleneksel yönetici kadroya, yani Kemalist bürokrasiye cephe aldığını ve bu tavrıyla “yurtsever cephe”yi böldüğünü iddia ediyordu.

Aslında bu iki kesim de anlayış itibariyle çok farklı şeyleri savunmuyorlardı. 1965 seçimlerine kadar, devletin “antiemperyalist” bir

milli burjuva devleti olması gerektiği konusunda hemfikirdiler. Bu nedenle her iki kesim de 27 Mayıs'ın yarattığı anayasayı ve devlet biçimini sahipleniyor ve 27 Mayıs Anayasası'nın "Sosyalizme ulaşmak için" gerekli yasal imkânı sağladığını düşünüyordu. Ayrıca orduya bakışlarında da pek bir fark bulunmuyordu; ordunun toplumsal gelişmede ilerici bir rol oynadığını düşünüyorlardı. Ve nihayet toplumun karşısındaki düşman gücün, ABD emperyalizmi, komprador burjuvazi ve ağalar olduğunu söylüyorlardı. Dolayısıyla ihtilâf bu konularda değil, başka bir noktadaydı. Solun bu iki kesimi arasında başlayan kavga, solda politik iktidarın kimde olacağı kavgasıydı.

1968-71 Dönemi Tartışmaları

Marksist kökenli sol hareket içinde "Türkiye devriminin karakteri" sorununun belki de en yoğun ve en kapsamlı biçimde (teorik çerçevede) tartışıldığı dönem, 1965-1971 dönemidir. Ne var ki bu tartışmayı doğrudan başlatanlar Sosyalistler değil, sol Kemalistler olmuştur. Devrim sorununu, ulusal bağımsızlık ve ulusal kalkınma sorunu olarak koyan Kemalistler (YÖN), zaten tarihi itibarıyla ulusalcı Sosyalizm anlayışıyla biçimlenmiş Sosyalistleri büsbütün etkileyip, toplumsal mücadeleyi ulusalcılığın sınırları içinde tarif edeceklerdi. Sosyalist devrimi savunan TİP bile, devrim ve Sosyalizm sorunlarını "ulusal kalkınma" ile sınırlı bir sorun olarak ele almayı tercih edecekti.

TİP içindeki Marksist kökenli Sosyalistler arasında bu tartışma, esas olarak 1967 yılında başladı. TİP'in 1966 yılında yapılan ikinci kongresinden sonra, TİP içinde demokratik devrimciler diye bilinen Reşat Fuat-Mihri Belli grubuna mensup kadrolar, Aybar-Aren-Boran ekibi tarafından partiden ihraç edilmişlerdi. Bu arada aydınlar arasında çıkan ihtilâf nedeniyle, YÖN Dergisi de yayın faaliyetine son vermiş bulunuyordu. Bu durumda demokratik devrimciler, 1967 Kasımında Türk Solu Dergisi'ni çıkararak TİP dışında bir platform oluşturmaya giriştiler. Dergi, Türkiye'deki sol geleneğin mirasçısı olduğunu belirtiyor ve solda güç birliğini sağlayacak platformun dergisi olma amacıyla çıktığını söylüyordu. Dolayısıyla, başlangıçta bu dergiyi, Hikmet Kıvılcımlı gibi,

Sosyalist hareket içinde ağırlığı olan ve mevcut TİP yönetiminin siyasal çizgisini doğru bulmayan eski kuşak komünistler de destekleyecekti.

Bu dönemde Marksist kökenli Sosyalist grupların öne çıkardığı tartışma konusu, Türkiye devriminin karakteri ve Türkiye'nin hangi devrim aşamasında bulunduğuydu. Yani bir bakıma Kemalistlerin belirlediği tartışma alanının içine hapsolmuş durumdaydı bu eski kuşaktan Sosyalistler de. Sosyalistler arasında başlayan bu tartışmada başlıca iki kutup oluşmuştu. Bir yanda "Milli Demokratik Devrim" diyenler, diğer yanda "Sosyalist Devrim" diyenler. Üçüncü bir görüş ise, bu iki tezin ortasında gibi duran ama teorik gerekçeleri bakımından MDD tezine daha yakın olan "Demokratik Halk Devrimi" teziydi.

"Türkiye devriminin karakteri" sorununda yürütülen tartışmanın odağındaysa, Türkiye'nin nasıl bir sosyoekonomik yapıya sahip olduğu tartışması yer alıyordu. Türkiye'deki hâkim sosyoekonomik yapı feodal mi, yarı-feodalmi, yoksa kapitalist miydi? "Devrimin karakteri" sorununda öne sürülen teorik tezler işte bu soruya verilen yanıta göre biçimlendiriliyordu. "Türkiye emperyalizme bağımlı, feodal ilişkilerin ağır bastığı yarı-sömürge bir ülkedir" diyenlerin savunduğu devrim stratejisi, "emperyalizme, feodalizme ve komprador burjuvaziye karşı antiem-peryalist, anti-feodal, milli demokratik devrim (MDD)" oluyordu. Ya da Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın merkezci tezinde olduğu gibi, bu devrim, ülkedeki yerli finans-kapital, derebeyi, tefeci, bezirgân saltanatına karşı, "ikinci Kuvvai Milliyecilik" diye de tanımlanan "Demokratik Halk Devrimi" oluyordu.

MDD tezinin baş mimarı Mihri Belli, Kemalizm ile ittifakı mutlak bir zorunluluk olarak öne çıkarıyor ve asker-sivil aydın kadroların "öncülüğünde", "milli devrimci" bir hareketin örgütlenmesini esas alıyordu. MDD tezini savunanların yakın hedefi, ordu, gençlik, aydınlar ve milli burjuvazinin oluşturacağı "milli cephe"nin önderliği altında, bir milli devrimci iktidarın kurulmasını sağlamak ve ülkenin tam bağımsızlığını hedefleyen bir milli kalkınma hamlesini başlatmaktı. MDD'cilere göre, işçi sınıfının partisinin kurulması ve bir Sosyalist devrimin hedeflenmesi ancak ve ancak milli demokratik devrimin başarılması ve "tam bağımsız, gerçekten demokratik Türkiye"nin kurulmasından sonra gündeme gelebilirdi. O zamana kadar "Sosyalist devrim" sloganını öne çıkarmanın gereği yoktu;

zira bu, “milli cepheyi bölmek” anlamına gelirdi. Mihri Belli’nin öne sürdüğü bu görüşlerin aslında YÖN’ün görüşlerinden pek bir farkının olmadığı ortadaydı. M. Belli de Kemalistler gibi, vurguyu asker-sivil aydın tabakanın antiemperyalistliğine, devrimciliğine yapmakta ve bu güçlerle ittifakı başa almaktaydı. Yaptığı “zinde güçler” ve ordu tahlilleri de bütünüyle buna dayanıyordu.

Diğer taraftan Hikmet Kıvılcımlı, “zinde güçlerin öncülüğü” ve “milli cephe” konusunda hem YÖN çizgisini hem de M. Belli’nin açılımlarını eleştirerek kendi tezini öne sürmekteydi: İşçi sınıfının öncülüğünde, işçi-köylü ittifakına dayanan demokratik halk devrimi (DHD).

Kıvılcımlı’ya göre, bu birinci devrimde ya da ilk aşamada, antiemperyalist-demokratik görevler yerine getirileceği için, işçi sınıfı bu aşamada zinde güçlerle (ilerici, anti-emperyalist subaylar, öğrenci gençlik, aydınlar vb.) birlikte yürümeli ve bu güçlerle birlikte “demokratik halk cephesi” oluşturmalıydı. İşçi sınıfının kendi iktidarını kurması ve Sosyalizm için mücadeleyi başlatmasıysa daha sonraki aşamanın işiydi.

Öte yandan, MDD’ciliğe karşı TİP’te “Sosyalist devrim” tezini savunanların görüşlerine gelince: Bu grup, Türkiye’de burjuva demokratik devrimin çoktan tamamlandığını, Türkiye Cumhuriyeti’nin siyasal bakımdan sömürge ya da yarı-sömürge bir ülke olmadığını söylüyordu. Bu dönemde TİP içinde “Sosyalist devrim” tezini özellikle yükselten Behice Boran-Sadun Aren-Nihat Sargın grubunun görüşleri şöyle özetlenebilirdi:

“Türkiye’de hâkim üretim biçimi feodalizm değil kapitalizmdir. Türkiye kapitalizmi, bünyesinde derebeylik kalıntılarını da barındıran az gelişmiş bir kapitalizmdir. Egemen sınıf yerli büyük burjuvazidir. Türkiye daha sonraları iktisaden emperyalizme bağımlı bir ülke haline gelmişse de bu, emperyalizmin bir saldırısı ya da işgali sonucunda olmuş değildir. Emperyalizmi Türkiye’ye yerli burjuvazinin kendisi davet etmiştir. Yerli burjuvazi 1950’lerde kendi arzusu ve iradesiyle emperyalist sermayeyle bağlanmış, emperyalizmin askeri ve iktisadi örgütlerine katılmış ve Türkiye’yi iktisadi ve askeri açıdan emperyalizme bağımlı bir ülke haline getirmiştir. Türkiye’de emperyalist sermayeyle bütünleşmek istemeyen ve bu anlamda anti-emperyalist nitelik taşıyan bir milli burjuva kesim yoktur. Türkiye’de emperyalizmle iç içe geçmiş kapitalist bir düzen hâkimdir. O

halde kapitalizme karşı mücadele verilmeden, emperyalizme bağımlılıktan kurtulmak da olanaklı değildir. Türkiye'nin önündeki devrimci aşama, anti-kapitalist, yani Sosyalist devrim aşamasıdır."

1960'lara girildiğindeyse, Moskova'nın dünya komünist hareketi üzerindeki o eski mutlak hegemonyası artık bulunmuyordu. SBKP'nin tek merkezli hâkimiyetinin yerini, giderek çok merkezlilik alacaktı. Yugoslavya Komünistler Birliği kopmuştu ve ardından da resmi komünist harekette çok önemli bir kırılma yaratacak olan Çin-Sovyet anlaşmazlığı başlamıştı. Öte yandan, Brejnev dönemiyle birlikte Sovyetler Birliği'nde Stalinizm yeniden hâkim olmuştu. Brejnev döneminde Sovyet tanklarının diğer bir "Sosyalist" ülkeyi, Çekoslovakya'yı işgali, uluslararası komünist hareket içinde tartışmaları alevlendiren önemli bir dönüm noktası olacaktı. Artık resmi KP'lerin ve kendilerini "reel Sosyalizm" olarak lanse eden bürokratik diktatörlüklerin durumu, başta Avrupa olmak üzere dünyanın her yerinde tartışma konusu yapılıyordu.

Bu dönemde özellikle SBKP ve ÇKP arasındaki tartışmalar giderek daha da derinleşti ve taraflar her konuda uzlaşmaz bir kamplaşma içerisine girdiler. Uluslararası komünist hareketteki bölünmeler ve yeni saflaşmalar da bu dönemde yoğunlaştı. Özellikle de ulusal kurtuluş mücadelelerinin ve demokratik devrim süreçlerinin yaşandığı az gelişmiş ülkelere yönelik "devrim stratejileri"nin tartışılması bu dönemde uluslararası komünist hareketin gündeminde baş sıraları işgal etti. Bu kapsamda olmak üzere, bu ülkeler için öne sürülen "kapitalist olmayan gelişme yolu", "kırlardan kentlere halk savaşı", "fokoculuk" vb. en çok tartışılan sorunlardı.

Gençlik hareketi cephesindeyse, 60'lı yılların ilerici-devrimci kuşağı bir yandan TİP'in içinde MDD'cilerle SD'ciler arasında başlayan ideolojik çekişmede saflarını belirlemeye çalışırken, diğer yandan da dünyadaki gelişmelerden esaslı bir biçimde etkileniyorlardı. 1960'ların ikinci yarısından itibaren dünyada yeni bir dönem açılmıştı. Asya, Afrika ve Latin Amerika'da ulusal kurtuluş mücadelelerinin, demokratik devrimlerin yükselişe geçtiği bir dönemdi bu. Özünde burjuva demokratik karakterde olan bu mücadeleler, ilk başlarda küçük gerilla gruplarının yürüttüğü gerilla savaşı biçiminde başlamışken, yer yer halk sınıflarının da katıldığı uzun süreli halk savaşlarına dönüşüyordu. Bu dönüşümde SSCB, Çin Halk

Cumhuriyeti ve diğer “Sosyalist” ülkelerin varlığının ve mücadelelere verdiği desteğin (askeri, mali, politik) büyük rolü vardı elbette.

60’lı yılların başında Küba devriminin başarıyla noktalanması ve Castro liderliğindeki gerillaların kendi iktidarlarını “Sosyalist” ilan etmeleri, Vietnam halkının fedakârca yürüttüğü ulusal kurtuluş mücadelesinin ABD emperyalizmi karşısındaki yenilmezliği, Filistin direnişinin ve Latin Amerika ve Afrika’daki diğer ulusal kurtuluşçu gerilla mücadelelerinin yükseliş içinde olmaları vb. uluslararası politik konjonktürü derinden etkileyen gelişmelerdi. Bu ortamda ABD emperyalizminin saldırganlığına ve küstahlığına karşı dünya kamuoyunda güçlü bir anti-Amerikancı tepki oluşurken, öte yandan ulusal kurtuluş mücadelelerini destekleyen SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti ve diğer “Sosyalist” ülkelerin prestiji sol gençliğin gözünde giderek artmaktaydı.

O dönemde ‘68 kuşağı içinde, ileride kendi içinde de bölünmeler ve ayrı örgütlenmelerle sonuçlanacak olan üç eğilim gelişti. Birinci eğilim, sınıf mücadelesinin gereklerini ve anti-kapitalist sloganları geri plana iterek, ulusal bağımsızlık sloganını öne çıkaran ve daha çok da küçük-bur-juva aydınlara, öğrenci gençliğe, Kemalist subaylara hitap eden MDD çizgisi (Türk Solu, Aydınlık Sosyalist Dergi) etrafında toplanmaya başladı. Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, Doğu Perinçek gibi gençlik liderleri bu gruptaydı. İkinci eğilim, her ne kadar sürekli devrim bağlamında doğru bir Sosyalist devrim anlayışına henüz ulaşmamışsa da devrimde işçi sınıfının öncülüğünü savunan, anti-kapitalist sloganları ve proletarya Sosyalizmi vurgusunu öne çıkaran proleter Sosyalist eğilim idi. Hikmet Kıvılcımlı grubu etrafındaki gençler ile TİP merkezinden bağımsız olarak işçi sınıfı temelinde çalışma yürüten ve devrimci Sosyalist bir işçi örgütlenmesi yapan gençlik çevreleri bu eğilimdeydi. Üçüncü eğilim ise, sözde Sosyalist devrimi savunur gözüken ama pratikte parlamentarist, reformist bir siyasal çizgi benimseyen TİP merkezinin yasalcı Sosyalizm eğilimiydi.

Kuşkusuz ki bu eğilimlerden gençlik içinde en geniş destek bulanı MDD’cilik oldu. O yıllarda MDD’cilik, yıllarca Kemalist ideolojiyle eğitilmiş olan öğrenci gençliğin sınıf doğasına uygun geldiği için, öğrenci gençliğin büyük çoğunluğu tarafından kolayca benimsendi.

Deniz Gezmiş’in Kısa Öyküsü

Deniz Gezmiş’in doğduğu yıllarda ABD ile Marshall Yardımı adı altındaki ilişkiler ve IMF’den alınan borçlar ülkeyi yeniden dışa bağımlı bir gidişin içine sokmuştu. Yitirilen ekonomik bağımsızlığın hemen ardından, ülke siyasi bağımsızlığını da Batılı müttefiklerin ön gördüğü politik planlara kurban etmekteydi. Deniz’i bağımsız Türkiye anlayışına götüren sebep de işte buydu.

28 Şubat 1949 tarihinde Deniz Gezmiş 2 yaşındaydı. İlkokulların dördüncü ve besinci sınıflarında din dersi okutulmaya başlandı. Cumhuriyet Devrimleri adım adım geriye püskürtülmeye başlanmıştı. Delikanlılığında Samsun’dan Ankara’ya 19 Mayıs yürüyüşünde de bunu halka anlatmak için yola çıkıyordu. 28 Şubat 1951’de 4 yaşındaydı. Genel Seçimler sonucunda hükümet el değiştirmiş, CHP’nin yerine DP gelmişti. IMF ve ABD artık kapıyı aralamıştı. Kore’de Amerika’nın politik çıkarları uğruna yüzlerce cam verilecekti. Başka bir ülkenin menfaati uğruna ordu savaşa girmişti. Deniz de büyüyüp bu durumu fark ettiğinde, bağımsızlık mücadelesine sıkıca sarılacaktı.

1965’ten sonra Türkiye’de gelişen gençlik hareketinin en önemli önderlerinden ve Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu’nun (THKO) kurucu ve yöneticilerinden Deniz Gezmiş, 27 Şubat 1947’de Ankara’nın Ayaş ilçesinde doğdu. Öğretmen bir ailenin çocuğu olarak çeşitli kentlerde ilk ve ortaöğrenim gördü. İstanbul’da Haydarpaşa Lisesi’ni bitirdi. Henüz lise öğrencisiyken sol düşünceyle tanıştı.1966’da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne kayıt yaptıran Deniz Gezmiş, 1965’te Türkiye İşçi Partisi’nin Üsküdar ilçesine üye oldu. Deniz Gezmiş, arkadaşlarıyla, 30 Ocak 1968’de “Devrimci Hukuklular Örgütü”nü kurdu.

Öğrenci eylemleri içindeki etkinliği giderek artan Deniz, 12 Haziran 1968’de İstanbul Üniversitesi’nin işgaline önderlik etti. İşgalden kısa bir süre sonra İstanbul’a gelen 6. Filo’yu protesto eylemlerinde yer aldı. 30 Temmuz’da bu eylemlerden dolayı tutuklandı ve 20 Eylül’de serbest bırakıldı.

TİP içinde yoğunlaşarak, ayrılıklara ve tartışmalara yol açan ideolojik sorunlarda Milli Demokratik Devrim (MDD) görüşünü benimseyen Deniz

Gezmiş, bu görüşün özelikle devrimci öğrenciler arasında yayılmasını sağladı. Ekim 1968'de eylemlerde birlikte olduğu Cihan Alptekin, Mustafa İlker Gürkan, Mustafa Lütfi Kıyıcı, Cevat Ercişli, M. Mehdi Beşpınar, Selahatin Okur, Saim Kurul ve Ömer Erim Süerkan'la birlikte Devrimci Öğrenci Birliği'ni (DÖB) kurdu. 1 Kasım 1968'de TMGT, AÜTB, ODTÜÖB ve DÖB'ün

başlattığı Samsun'dan Ankara'ya Mustafa Kemal Yürüyüşü'nü düzenledi.

Ardından 28 Kasım 1968'de ABD büyükelçisi Kommer'in gelişi sırasında Yeşilköy Havaalanı'nda düzenlenen protesto gösterileri nedeniyle tutuklanıp ve bir süre sonra serbest bırakıldı. İstanbul Üniversitesi'nde sağcı militanların 16 Mart'taki saldırılarına öğrenci kitlesiyle birlikte karşı koyan Gezmiş, bu eylem gerekçe gösterilerek 19 Mart'ta yeniden tutuklandı. 3 Nisan'a kadar hapis yattı. Ardından 31 Mayıs 1969'da İÜ Hukuk Fakültesi öğrencilerinin, reform tasarısının gerçekleşmesini protesto için giriştikleri işgale önderlik etti. Üniversitenin kapatılıp polise teslim edilmesi nedeniyle çıkan çatışmalarda yaralandı. Hakkında gıyabi tutuklama kararı olmasına rağmen hastaneden kaçan Gezmiş, haziran ayı sonunda Filistin'e gitti. Eylül'e kadar Filistin'de gerilla kamplarında kalan Gezmiş, 1 Eylül 1969'da Üniversiteyi işgal ettiği gerekçesiyle Hukuk Fakül-tesi'nden ihraç edildi.

20 Aralık 1969'da yakalanan Gezmiş, kendisiyle birlikte tutuklanan Cihan Alptekin'le birlikte 18 Eylül 1970'e kadar tutuklu kaldı. Bundan sonra öğrenci eylemlerinden uzaklaşarak, mücadelesini değişik alanlarda sürdürmeyi planladı. Sinan Cemgil ve Hüseyin İnan'la birlikte

THKO'yu kurdu.

THKO

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan, Sinan Cemgil, Deniz Gezmiş ve Cihan Alptekin tarafından kuruldu. "Tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye" hedefli; devrimin kırsal alanları ve şiddet politikasını cephe mantığı içinde temel alan bir savaşımla gerçekleşeceğini; işçi sınıfı-köylülük-şehir küçük burjuvazisi ittifakı temelinde sürdürülecek halk savaşının iki temel aracı olarak gördüğü proletarya partisi

ve halk ordusunun, savaşın gelişim sürecinde kitle katılımı temelinde kurulacağını; kendisinin başlangıçta iki işlevi de yerine getiren bir örgüt olduğunu savunan; bütün komünist partilerden bağımsız, ulusalcı ve demokrat bir siyasi örgüttü.

1965 yılından beri üniversite gençliği çevresinde sürdürülen bağımsızlık ve demokrasi savaşımının artık yasal zeminde kalınarak ve barışçıl savaşım yöntemlerini temel alarak sürdürülemeyeceği tespitinde bulunan THKO önderleri, 1970 yılı sonunda eyleme geçti.

Deniz Gezmiş 11 Ocak 1971'de THKO adına Ankara'da İş Bankası Emek Şubesi'nin soygununu gerçekleştirenler arasında yer aldı. 4 Mart 1971'de dört ABD'li erin Balgat'taki Tuslog Tesisleri'nden kaçırılması eyleminde de yer aldı. Erlerin serbest bırakılmasından sonra Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Gemerek nahiyesinde Yusuf Arslan'la birlikte yakalandı.

Siyasal Anlayışı

Deniz Gezmiş, öncülüğüne soyunduğu bağımsızlık ve devrim kavgasında, politik arenada ses getiren ve anısı hafızalardan silinmeyen bir figür haline gelmiştir. Aradan geçen uzun yıllara rağmen emekçi halk kesimleri ve genç kuşaklar onun adını da yüzünü de unutmamış; devrimden ve özgürlükten bahseden tüm insanlar onun anısını her zaman canlı tutmuştur.

Onu bu kadar özel kılan şey sadece karizmatik ve eylemci kişiliği değil, özgürlüğe duyduğu tutkulu inancıdır. Uzun süre mücadelesini birlikte yürüttüğü Mahir Çayan, Taylan Özgür, Sinan Cemgil gibi devrimci kişilikler ve birlikte idam sehpasına gittiği yoldaşları Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'la beraber, tarihsel bir kırılmanın, bir toplumsal devrimin sevdasına düşmüştür. Çağımızda herkesin kendi yaşamının derdine düşmesine inat, onlar aynı gezegeni paylaştıkları "insanlık ailesi" için iyi ve adil olanı istemişlerdi. Kendileri için istedikleri güzel günleri tanımadıkları milyarlarca insan için de istiyorlardı ve bu uğurda canlarını da vermekten asla çekinmediler.

Gezmiş'in gençlik yıllarında TİP içerisinde başladığı toplumsal mücadelenin ana eksenini bağımsızlık ve toplumsal adalet oluşturmaktaydı.

TİP'in gençlik hareketi üzerindeki etkisini yitirdiği tartışmalara değin parti içerisinde mücadele etti. Daha sonra FKF'nin TİP'le yollarını ayırmasının ardından, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'na dek uzanacak hızlı bir yolu kat edecekti. Deniz kendisinin kaleme aldığı bir yazısında gençlik hareketine de izlenecek olan yolu oldukça açık biçimde ortaya koymaktadır:

"Anti-Emperyalist Kavgası ve Gençlik

Çağımız, devrimcilerin Amerikan emperyalizmini adım adım kovaladığı çağdır. Çağımız, gençliğin Çekoslovakya'da ve diğer revizyonist ülkelerde karşı devrimci olduğu çağdır. Çağımız biz yaştakilerin Vietnam'da, Dominik'te, Meksika'da Amerikan emperyalizmine karşı dövüşerek öldüğü çağdır.

Azgelişmiş dünya halkları emperyalizme karşı bir savaş verirken gençlik bunun dışında kalamaz. Biz daima ezilenlerden yana çıkmak zorundayız. Eğer bizim kavgamız antiemperyalist kavganın paralelinde yürümezse, ayaklarımız havada kalır.

Yalnız, gençlik bu paralelde savaşırken politik partilerden bağımsız olmak zorundadır

Geçmişteki örnekler bağımlılığın zararlarını göstermiştir. Bu hataları bir kere daha tekrar etmenin hiçbir anlamı yoktur. Gençlik yalnız devrime karşı sorumludur, politik partilere değil. Zaman olur ki; bütün politik partiler karşı devrimci olabilirler. Bugün Türkiye'de olduğu gibi. Bu nedenlerden ötürü gençliğin görevi antiemperyalist kavgaya katılmak, fakat bağımsız olmaktır.

Bugün bu zorunlu kavgada tek umut olması gereken devrimci gençlik bölünmüştür. Bunda şüphesiz ki, oportünist kişilerin rolü büyüktür. Dürüst, yiğit devrimci kardeşlerimizden bir kısmı, sekterlikleri yüzünden oportünistlerin etkisi altına girmiştir. Bu gidiş, onları giderek karşı devrimcilerin safına düşürmüştür. O kadar ki, Amerikan erlerini denize atmak isteyenlere engel olmak için barikat kurmaya kadar götürmüştür. Bu gidiş onları aktif direnmenin başladığı yerde pasif direnmeye itmiştir: Cağaloğlu'nda görüldüğü gibi. Bu oportünist kişiler hiçbir şey yapamadıkları zaman 'faşizm gelir' fobisini ortaya atarak devrimci gençliği

eylemden çekmeyi denemişlerdir. Bu fobi kısmen başarı sağlamış ve devrimci eyleme büyük darbe vurmuştur.

Bu iddiayı dikkatle incelemek gerekir. Sosyalist örgütün % 3 oy aldığı bir ortamda faşizme gitmek için hiçbir sebep bulunmazken, bunu söyleyenler Hürriyet Meydanı'nda ve Kızılay'da hiçbir şey halledilemez diyenlerle aynı düşünceye sahiptirler. Fakat bütün bunları olağan karşılamak gerekir. Çünkü, küçük burjuva Sosyalistlerinden daha fazla bir şey beklenemez. Onlar elbette ki rahat mücadeleyi tercih edeceklerdir. Bizim bu gibilere söyleyeceğimiz tek şey şudur:

Düşmesin bizimle yola

Evinde ağlayanların gözyaşlarını

Boynunda ağır bir zincir gibi taşıyanlar

Devrimci gençlik Amerikan emperyalizmine ve oportünizmine karşı duran gençliktir. Onların görevi, sayısının azlığına, düşmanın çokluğuna bakmadan, Amerikan emperyalizmine karşı sonuna kadar dövüşmektir. O, en iyi biçimde karar veren ve uygulayandır. O, boş gecelerini değil, boylu boyunca ömrünü bu kavgaya verendir.

Yaşasın Tam Bağımsız Türkiye

Yaşasın Bağımsızlık Savaşı Veren Dünya Halkları

Deniz Gezmiş."

Deniz Gezmiş'in politik tarih sahnesine çıkışı 31 Ağustos 1966 Çarşamba günü, 54 belediye işçisinin yalınayak yürüyerek Çorum'dan İstanbul'a gelişlerinin ardından, Türk-İş yöneticilerini kınamak amacıyla Taksim Meydanı'nda yapılan eylemle oldu. İlk gözaltına alınışı da bu eylemde oldu; henüz 19 yaşındaydı ve TİP Üsküdar İlçe Sekreteri olarak katıldığı eylemde gözaltına alınmıştı. Bundan sonra idam edildiği 6 Mayıs 1972 Cumartesi gününe kadar, sayısız kez gözaltına alınıp tutuklandı. Kısacık yaşamını adaletsizliğe ve sömürüye karşı mücadele etmekle geçirdi. Halkın büyük sempatisini toplayan eylemler sonunda, ezilen ve unutulan halk yığınlarının sesi kahramanı oldu.

Yaşadığı dönemde, üniversite reformu için işgaller başlatmış; siyasi iktidarı Atatürk'e şikâyet etmek amacıyla Samsun-Ankara yürüyüşünü düzenlemiş; Sosyalizmin sorunlarını tartışmak üzere çeşitli toplantılar organize etmiş; ABD Büyükelçisi Kommer'i kınama eyleminde gözaltına

alınmış; Beyazıt Meydanı'nda polisle çatışmış; Filistin'e gerilla eğitimi gitmiş; Ho Chi Minh'i anma toplantısında konuşmacı olmuş; bir bakıyorsunuz dürbünlü tüfek nedeni ile tutuklanmış; ABD Büyükelçiliği önünde nöbet tutan iki polise ateş açarak yaralamış; İş Bankası soygununa katılmış; bir bakıyorsunuz 4 ABD'li askeri, arkadaşlarıyla kaçırmış ve 400 bin dolar fidye istemiş; Şarkışla'da silahlı çatışma sonunda yakalanmış; bir bakıyorsunuz tutuklu iken 1961 Anayasası'nın değiştirilmesini kınamak amacıyla açlık grevine gitmiştir. Dönemin politik olaylarının neredeyse hepsinde Deniz Gezmiş'i bulmak mümkündür. Onun bu ele avuca sığmaz karakteri onu halkın gözünde büyük bir devrimci yapıyordu. Bu nedenle kamuoyu onu yaşarken bir efsane haline getirmiş, idam edildiğindeyse öldüğüne uzun süre inanamamıştır.

Deniz Gezmiş'in ailesi köken itibariyle CHP'lidir. Babası Cemil Gezmiş, Midyat ilçesinde CHP başkanlığı yaptığını ve 28 dernek kurduğunu açıklamıştır. Deniz'le ilkokul ve ortaokul arkadaşı olan Aydın Çubukçu konuyla ilgili şunları anlatır: ‘’İlkokul mezuniyetimizde çekilmiş bir fotoğrafımız var. Deniz'le ben yan yana, önde çömelmişiz. Deniz eliyle altı ok işareti yapıyor. İlkokul beşinci sınıftaki bir çocuğun mezuniyet fotoğrafında ‘altı ok' işareti yapması, oluşmaya başlayan siyasi bir kimliğin belirtisi.’’

Takvimler, 4 Mart 1971'i gösterdiği zaman birçok şeyin yanında, devrimci hareketin de oldukça önemli bir olayının doğumuna tanıklık ettiği henüz bilinmiyordu. Bu tarihte Ankara'nın Gölbaşı ilçesinde dört ABD'li askerin kaçırıldığını açıklayan ve üstlenen bir bildiride, ülkemizin emperyalizmin işgali altında olduğu, hainlerden ve işbirlikçilerden “temizlendikten sonra” tam bağımsız, demokratik bir Türkiye'nin hedeflendiği vurgusu yapılıyordu.

Bu bildiri, bir anlamıyla da bir “Kuruluş Bildirgesi”ydi.

Amerikalılar birkaç gün sonra serbest bırakılırlarken, bildiriyle birlikte Türkiye devrimci hareketi yeni bir isim tanıdı: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu. Kısaltma haliyle

THKO.

Deniz Gezmiş, yoldaşlarıyla birlikte sınıf mücadelesinin içine artık örgütsel bir yapıyla giriyordu.

Türkiye devrimci hareketinde olduğu gibi uluslararası devrimci hareketlerde de aynı dönem içerisinde yüzlerce irili ufaklı çıkışlar yapılmıştı. Tarihe 68'liler namıyla damgasını vuran bu çıkışların bir nedenini emperyalizm ve sömürü sistemlerinin baskılarına karşı toplumsal "doğal" çıkış oluştururken; günün koşulları göz önüne alındığı zaman en az o "doğal" nedenler kadar önemli olan bir başka olgudan söz edilebilir: Çin'de, Başkan Mao tarafından başlatılan ve bizzat onun tarafından yönetilen Büyük Proleter Kültür Devrimi. Ülkemizdeki devrimci sınıf mücadelesi tarihinin yakın zaman önderleri olan İbrahim Kaypakkaya, Mahir Çayan, Deniz Gezmiş gibi devrimci ve komünist liderler, BPKD'den önemli ölçüde etkilenmişlerdir.

Deniz Gezmiş, Filistin Halk kurtuluş Cephesi aracılığıyla yoldaşı Cihan Alptekin ile birlikte gerilla eğitimi için Filistin'e gitti. Eğitimini tamamlayıp Türkiye'ye dönmesinden kısa bir süre sonra yine tutuklandı. Tutuklandığı gün, yoldaşı Taylan Özgür Beyazıt Meydanı'nda ülkücü militanlar tarafından öldürüldü.

Hüseyin İnan ve Sinan Cemgil'in grubuna da gerilla savaşı önerisi götürdü. Bu, THKO'nun ilk çalışmalarıydı. İnan ve Cemgil, Vietnam Kasabı olarak tanınan ve Amerika'nın Ankara Büyükelçisi olarak atanan Robert Commer'in arabasını ateşe verip yakmışlardı. Birkaç eylem daha yapmasına karşın aslında yazılı bir tüzüğü olmayan THKO, kendi içinde doğal önderliğe ayrışıyordu: Çeşitli bildirilerde de açıklandığı gibi tüm halk ile bütünleşerek emperyalizme karşı gerilla savaşını öneriyordu.

Emperyalizmin yönetici şubesi olan ABD Büyükelçiliği'nin arabasının kurşunlanması ilk eylemdi. Yaklaşık 1 ay sonra İş Bankası soyuldu. Yapılan ilk yarı-resmi açıklama şöyleydi: Deniz Gezmiş, Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan açık mektubunda babasına şöyle sesleniyordu:

"Baba, biz Türkiye'nin 2. Kurtuluş savaşçılarıyız. Elbette ki hapislere atılacağız, kurşunlanacağız da. Tıpkı 1. Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi. Ama bu toprakları yabancılara bırakmayacağız. Ve bir gün mutlaka yeneceğiz onları. Düşün baba, bugün hükümet, işini gücünü bırakmış

bizimle uğraşıyor. Çünkü bizden başka gerçek muhalefet kalmamış durumda...”

Şubat ayında bir ABD askeri kaçırıldı ve serbest bırakıldı. Mart ayında ise Ankara Gölbaşı’ndaki üste görevli 4 ABD askeri kaçırıldı. Bu dönem yayınladıkları bir bildiriyle de Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu’nun kurulduğunu resmen açıkladılar.

“Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) Kuruluş Bildirisi

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu’nun Sesidir:

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu halkımızın bağımsızlığının silahlı mücadele ile kazanılacağına ve bu yolun tek yol olduğuna inanır.

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu bütün yurtseverleri bu kutsal mücadele saflarına çağırır ve hainlere karşı giriştiği kavgada son savaşçısına kadar devam edeceğini bildirir.

Amacımız Amerika’yı ve tüm yabancı düşmanları temizleyerek, hainleri yok etmek ve düşmandan temizlenmiş tam bağımsız Türkiye’yi kurmaktır.

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu ezilen halkımızın öncü gücüdür, halkımızın kurtuluşu dışında hiçbir harekete girişmez.

5. Halkımıza şunu duyuruyoruz. Düşmanın zenginliğine, sayısına, imkânlarına ve dehşetine aldanmayınız. Düşmana boyun eğmeyiniz, haklarımızı zorla alacağız, çünkü onlar her şeyi bizden zorla alıyorlar.

Bütün Yurtseverler:

Şerefsiz yaşamaktansa şerefle ölmek, yalvarmak yerine zora başvurmak, başkasına değil kendine ve kendin gibi olanlara güvenmek, nerede ve nasıl olursa olsun hainlere boyun eğmemek parolamızdır.

Devrimciler:

Barışçıl şartlar içinde mücadele metotlarını bırakınız. Halk kitlelerini kurtuluşa götürecek olacak olan şiddet politikasını temel alan silahlı mücadeleye Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu’nun saflarında katılınız. Ulusal

kurtuluş savaşının haklı bayrağını emperyalizmin saldırgan politikasına karşı hep beraber dalgalandıralım.

İşçiler, Köylüler:

Hainler sürüsünün jandarması ve polisi her gün yeni katliamlar hazırlamaya devam ediyor. Doğu'da Komando saldırılarında, 16 Haziran'da, Bossa'da ve daha birçok yerlerde, kurşunlanan ve işkence edilen kardeşlerimizin intikamını henüz alamadık. Alın terimize el koyan hainler sürüsüne karşı isyan bayrağını hep birlikte açalım.

Öğretmenler, Küçük Memurlar:

Bir kuru ekmek parasını zorla veren, hesabına gelmeyince diyar diyar sürgün çocuğu yapan ve sizleri elinin altında bir uşak gibi kullanmak isteyen bu satılmışlardan aman dilemeyiniz. Ezilenlerin tek kurtuluş yolu ezenlere karşı giriştikleri kutsal isyandır.

Daha şimdiden polisinden, devlet başkanına kadar hiç birisi evinde rahat uyuyamaz, çoğu ise evine rahat gidemez olmuştur. Onlar yarın ne olacağını çok iyi biliyorlar ve bugün bir avuç savaşçısı olan Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun, yarın binler ve milyonlar olduğu zaman ne yapacaklarını düşünüyorlar.

Tekrar ediyoruz: Düşmanın sayısına, zenginliğine, dehşetine ve imkânlarına aldırmayınız. Onun elindeki silah ve imkânlarına aldırmayınız. Onun elindeki silah ve imkânları aldığımız zaman, bizi durduracak hiç bir güç kalmayacaktır. Kendimize ve kendimiz gibilere olan güvensizliği yok edelim. Şunu iyi bilelim ki, halkın, yani bizlerin gücü karşısında hiç bir kuvvet dayanmaya muktedir değildir.

Bu şerefli kavgada, kutsal görevimizi alalım. Yarının Türkiye'si bize cennet, düşmana zindan olacaktır. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu, bu mücadeleye en son neferine kadar ve kanının son damlasına kadar devam edeceğini bildirir.

“DENİZ GEZMİŞ’İN SORGU TUTANAĞI

Evvelemirde iddianameye karşı diyeceklerim mevcuttur, iddianame kelle istemek için hazırlanmıştır. Yapılan tahliller yanlıştır, hatalıdır, değerlendirmeler keza isabetsizdir. Yalnız biz varlığımızı hiçbir karşılık beklemeden esasen Türk halkına armağan etmiş bulunmaktayız. Bu sebeple ölümden çekinmiyoruz, iddianamede yapılan değerlendirmeler başkana arz ettiğim gibi hatalıdır.

1908 tarihinden itibaren yapılan gelişme, isabetsiz tahlillere tabi tutulmuştur. Giriş kısmı muğlaktır. Açık değildir, bunun hangi manaya geldiğini anlayamadım, neyi kastettiği açık değildir. Bizlerin tek özlemi tahsil sırasında bulunmamıza rağmen Türkiye’nin bağımsızlığıdır. Eğer giriş kısmında korku, gaflet, kurnazlık ve ihtiras içinde bulunanlardan bizleri kastediyorsa, bu doğru değildir. Türkiye’de gaflet, dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunanlar varsa, bunlar ancak Amerikan Emperyalizmi ile iş yapan çıkarcılardır, iddianame hukuk mantığından ari olarak hazırlanmıştır. Gelişmiş ülkelerin gençliği ile az gelişmiş ülkelerin gençliği terazinin aynı kefesine konmuştur. Ve kız-erkek ilişkileri, içki olayları, toplum baskısından uzak bir yaşama isteği gibi değerlendirmeler vardır. Bunlar doğru değildir.

Bizlerin tek özlemi tahsil sırasında bulunmamıza rağmen Türkiye’nin bağımsızlığıdır. Biz hiçbir zaman bütün çabamıza rağmen Türkiye’nin bağımsızlığını temin edemedik. Bugüne kadar da bu özlem içinde kaldık.

İddianamede bir hususa daha değinmek istiyorum. 14 Mayıs 1950 tarihi Türkiye’nin döneminde yeni bir olay ve tarihi bir dönüm olarak nitelendiriliyor. Ve aynen şöyle denmektedir: Ulusun tarihinde ilk defa seçimle iktidar değişikliği oluyor. Bu tarih bize göre Amerikan Emperyalizminin Türkiye’de seçimle iktidara gelmesidir. Ve iddianame bundan sonraki

kısımlarında bu hususu da belirtmektedir. İkili anlaşmalar kısmı bundan sonra yer almaktaydı ve bu hususu açıklığa kavuşturmaktadır. Türkiye'nin madenleri, petrolü 1950 tarihinden sonra Amerikalılara peşkeş çekilmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nı da yerli yerine oturtmak gerekmektedir. Biz 50 sene evvel kurtuluş savaşı vermiş bir ülkenin çocukları olarak Kurtuluş Savaşı'nın gerçek tahlilini yapmaya her zaman muktediriz. Biz yine çok iyi biliriz ki Türkiye Kurtuluş Savaşı'nı yapmak için Samsun'a çıkanlara İs-tanbul Örfi İdaresi'nce ve Mahkemelerince idam cezası verilmiştir. Türkiye'nin kurtuluş ve bağımsızlık savaşından ne şekilde bağımlı hale geldiğini de belirtmek gerekmektedir. Ve yine bilmekteyiz ki Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzlerce generalinden ancak birkaç tanesi Kurtuluş Sava-şı'na iştirak etmiştir. Ve yine bilmekteyiz ki Kurtuluş Savaşı yapıldığı sırada İstanbul'da bulunanlar bunları yapanlara eşkıya demiştir. Türkiye'nin kurtuluş ve bağımsızlık savaşından ne şekilde bağımlı hale geldiğini de belirtmek gerekmektedir.

1922-1923 sıralarında Lozan müzakereleri sırasında İngilizler Türk Delegasyon Başkanı İsmet İnönü'ye bu hususu peşin olarak hatırlatmışlardır. Kurtuluş Savaşı aydınların yönetiminde yapılmış savaştır. Fakat bu yönetime feodal mütegalibe ve eşraf iştirak etmiştir. Bu eşraf ve mütegalibe evvela İş Bankası'na sızdı, daha sonra da 1944-1945 yıllarında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu hazırlıklarında bu tasarıya kesin cephe aldılar. Bunlar Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Demokrat Parti'yi kuran kimselerdir.

Böylece 1950 tarihine gelindi ve 1950 tarihinde Amerikan emperyalizmi iktidara geldi. Olaylar bundan sonra bildiğimiz gibi gelişti, olaylar cereyan etti, Demokrat iktidar 27 Mayıs 1960'da tarihe gömüldü. Demokrat Parti gitti, bunun gitmesi ile tellallar değişmedi. Hamam aynı, bu defa yanlış oldu, 27 Mayıs'ı kastetmiyorum, bundan sonrasını kastediyorum. Hamam aynı fakat bu defa da tellallar değişti. Amerika bu dönemde imdada yetişip İnönü'yü düşürdü ve Demirel'i iktidara getirdi.

Öğrenci hareketlerine gelince, iddianamede öğrenci hareketlerinin başlangıç tarihi 1968 olarak belirtilmektedir. Bu tarih yanlıştır. Türkiye'de öğrenci olayları 50-60 senedir eksik olmamıştır. Sultan Hamit'in Tıbbiye talebelerini Sarayburnu'ndan denize attığı tarihten itibaren öğrenci

hareketleri Türkiye'de devam edegelmiştir. 1908'i hazırlayan hareketler ileriye dönük hareketlerdir. Vagonli'yi tahrip eden gençler ilerici gençlerdir, İkinci Dünya Savaşı sırasında. Faşizme hayır diyen gençler ilerici gençlerdir. Ve 28 Nisan 1960 tarihinde özgürlük savaşı veren gençlerdir, ilerici gençlerdir. Amerikan emperyalizmi tarafından İnönü hükümetten düşürüldüğünde protesto gösterisi yapan gençler ilerici gençlerdir. Anayasaya bağlılık mitingini de bizler yaptık. O günün mitinginde iktidarın kiralık adamlarından ve polisinden dayak yiyen de gene bizlerdik.

1968 senesine gelince üniversiteler öğrenciler tarafından işgal edildi, işgalleri gayet meşru idi ve kürsü ağaları dahi bu işgallerin haklılığını hiçbir zaman inkâr edemedi. Ve 1968'de kamuoyu ve herkes öğrenci isteklerinin kabul edileceğini beyan ediyordu, herkes bu kanaatte idi. Aradan üç sene geçti, bu üç sene içerisinde o zamanki isteklerin tahakkuku istikametinde en ufak bir kıpırdanma olmadı. Aynı yılın temmuz ayında Amerikan filosuna karşı gösteri yapanlardan Vedat Demircioğlu polis tarafından hunharca öldürüldü. Bundan sonraki olayları sizler de biliyorsunuz, iktidarın silahlı kuvvetleri yanlış oldu. Kiralık kuvvetleri ve polisi hunharca devrimcilerin üzerine saldırdı. Yirmiye yakın devrimci öldürüldü. Bunların hiçbirinin katili bulunamadı. Polis karakolları işkencehane yerine getirildi. Hiçbir savcı buna karşı çıkmadı.

Bu memlekette Mustafa Kemal'e gerçekten sahip çıkanlar varsa onlar da bizleriz. İddianamede bir gerçek tahrif edilmek isteniyor, bu hususu da belirtmek ve düzeltmek isterim. Fikir özgürlüğünü ve anayasayı paravan yapanlar önceleri Atatürkçü geçinirken, onun fikir ve şahsiyetini de küçük görmeye başladılar şeklinde ve sadece Mustafa Kemal tarafını beğeniyorlardı şeklinde bir cümle mevcuttu. Bunu kesin olarak reddediyorum, asla kabul etmiyorum. Diğer yurtseverler de bunu kabul etmez, bu kasten tahfif edilmek isteniyor, gerçekler örtülmek isteniyor. Bu cümle art niyetle hazırlanmıştır. Bu memlekette Mustafa Kemal'e gerçekten sahip çıkanlar varsa onlar da bizleriz. Onun istiklali tam prensibi ve ideali tam yanlış zapta geçti. Onun istiklali tam Türkiye idealim yalnızca biz devam ettiriyoruz, iddianamede bizim anayasayı cebren ilgaya teşebbüs ettiğimiz ileri sürülmektedir.

Öteden beri arz etmiş olduğum gibi, bu ülkede anayasayı en fazla savunanlar bizleriz. Anayasayı ihlal edenlerse ortadadır. Anayasanın uygulanmasını isteyen gene bizleriz. Anayasayı uygulamayan yavuz kimselerse hâlâ ortadadır. Yine o kişiler bizim kellemizi istemektedirler. Bile bile iddia makamı bizim anayasayı ilgaya teşebbüs ettiğimizi ileri sürmektedir. Türkiye'nin bağımsızlığından başka hiçbir şey istemedik ve hayatımızı bu yola koyduk, varlığımızı Türkiye halkına armağan ettik. Bunun aksini iddia edenler vatan hainidir. İddia makamı bizim vermekte olduğumuz bağımsızlık savaşına karşıdır. Türkiye Cumhuriyeti anayasasına karşı, reformlara karşıdır ve bu nedenle bizim anayasayı ilgaya teşebbüs ettiğimizi ileri sürmektedir. Çünkü Süleyman Demirel hâlâ ortada gezmektedir. Kudreti yetiyorsa Süleyman Demirel hakkında aynı şekilde dava açsın, onlar 36 milyonluk ülkenin bütün yükünü 20 gencin üzerine yıkmaya alışmışlardır.

Bizi bağımsız bir ülkenin çocukları olmaktan mahrum eden hepiniz dâhil, sizlersiniz. Çünkü Amerika sizin döneminiz sırasında Türkiye'ye girdi ve hiçbiriniz sesinizi çıkarmadınız ve Demokrat Parti iktidarına 10 yıl ses çıkarmadınız; ta ki 38 yurtsever subay ses çıkarana kadar ve onları devirene kadar. Ve bugün aynı savcılar bu şahıslar hakkında da idam kararı istemektedir. Süleyman Demirel'in anayasayı ihlaline ve despotizmine ve ülkeyi Amerika'ya satmasına ses çıkarılmadı. Ve meydanlarda bunlara karşı bizler dövüşmek mecburiyetinde kaldık, bizler kurşunlandık. Ve sonunda idam isteği ile buraya getirildik, dediğim gibi Türkiye'yi bu hale getiren eski yöneticilerin bütün suçlan bize yüklenmek istenmektedir.

12 Mart muhtırası muvaffak olmasaydı, bizi itham eden makam onları da aynı şekilde itham ederdi, buna da kanaatim tamdır. 12 Mart muhtırası anayasanın uygulanmadığını iddia etmektedir. Ve Parlamento'yu açıkça suçlamaktadır. Biz stratejik olarak düşüncelerimizi hiçbir zaman saklamayız. Hangi şartlar altında olursak olalım bunu açıkça söyleriz. Düşüncelerimizi mezara kadar götürürüz. Nasıl burada namluların ve dipçiklerin gölgesi altında konuşuyorsak, düşüncelerimizi her zaman açıkça ifade ederiz.

Bizim anayasayı ilgaya teşebbüs gibi bir kastımız bulunsaydı bunu da burada açıkça söylemekten çekinmezdik. Meclisi ıskat amacı gütmüş

olsaydık, bunu da söylerdik, hatta gider Meclis'e de bombayı koyardık. Böyle bir amacımız olsaydı, bunu söylerdik ve yapardık. Daha evvelce de belirtmiş olduğum gibi bizim böyle bir amacımız yoktur, tek yazılı belgede, bildiride bu husus açıkça ortaya konmuştur. Orada açıkça da anlatıldığı gibi bizim düşmanlarımız Amerikan emperyalizmi ve onun yerli işbirlikçileridir. Yine bildiride açıkladığımız gibi yerli işbirlikçiler, hain patronlar yani emperyalizmle işbirliği yapan patronlar, feodal mütegalibe yani bezirgânlar, tefeciler, toprak ağaları ve diğer işbirlikçileri ve bizim bütün eylemlerimiz bu hedefe yönelmiş bulunmaktadır. Bunun dışında başka bir hedefimiz yoktur. Eylemlerimiz de savcının iddianamesini yalanlamaktadır.

Olaylara gelince; bizim Ersin Bağtır isimli talebeyi dövdüğümüz iddiası kesinlikle doğru değildir. Bu isnadı kesin olarak kabul etmiyorum, doğru değildir. Vuku bulmamıştır. Kavaklıdere Amerikan Sefareti önünde nöbet bekleyen polis memurlarını kurşunladığımızı kabul ediyorum. Çünkü onlar her türlü işkenceyi devrimci gençler üzerinde yapmaktan zevk alıyorlardı. Olaydan iki gün evvel de iki kişi ölmüştü. Nail Karaçam ve İlker Mansuroğlu isimli arkadaşlarımız öldürülmüştür. Bunların bir tanesi toplum polisi tarafından, birisi sivil polisler tarafından öldürülmüştür.

1920'lerde İstanbul'da karakol teşkilatı M. Grubu hangi amaçla İngilizlere ve Osmanlı polislerine kurşun sıktıysa biz de o amaçla polislere kurşun sıktık. Olayı arkadaşım Yusuf Aslan anlattı, burada açıklamak istediğim husus öldürmek kastı yönündedir, öldürmek kastı ile ateş açmadım. Mesafe çok yakındı, iki metre kadar vardı, isteseydik bunları rahatça öldürebilirdik, ayaklarına ve kollarına ateş ettik, çok yakın mesafeden ateş ettik. Olayda herhangi bir tanık olmadığı halde bunu açıkça ikrar ettik.

Biz Türkiye İş Bankası Emek Şubesi'ndeki 124 bin liraya el koyduk, bunu da kendi şahsımız için almadık; fakat kendi şahsı ve kardeşleri için 30 milyon lira çalanlar hâlâ ellerini kollarını sallayarak ortada dolaşmaktadır.

İş Bankası'nın mekanizmasını izah etmek istiyorum, İş Bankası bilindiği gibi her sene küçük cep defterleri dağıtır. Bu cep defterlerinin arka sayfası açıldığında, görülecektir ki, İş Bankası Türkiye'de yabancı sermaye ile iş yapan, işbirliği halinde bulunan en büyük müessesedir.

Nerede Türkiye halkını sömüren, halkın zararına çalışan bir müessese varsa bunun altında muhakkak İş Bankası bulunmaktadır. Ve İş Bankası'nın

bu marifetleri yeni değildir, ileri tarihlere uzanmaktadır. Demokrat Parti’yi de iktidara getiren İş Bankası’dır. 1936 tarihlerinde İsmet İnönü Meclis koridorlarında memleketi İş Bankası’na soydurmayacağız diye, yanlış oldu, hazineyi soydurmayacağız diye bağırmıştı. Birinci Kurtuluş Savaşı sırasında Kuvvai Milliyeciler İzmir Valisi Rahmi Bey’in oğlunu kaçırıp 50 bin altın almışlardır ve civardaki paralara el koymuşlardır. Biz de bunu yapmakla en az onlar kadar haklıyız. Tarih evvelce bunu yapanları nasıl temize çıkarmışsa bizi de temize çıkaracaktır. Buna da inanıyoruz.

Bu hadisede altı kişi bulunuyorduk, ben, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Sinan Cemgil ve Alpaslan Özdoğan beraberdik. Arabayı Yusuf Aslan temin etti. İçeriye üç kişi beraber girdik. Paraları vezneden kimin aldığını şu anda hatırlamıyorum. Alpaslan Özdoğan dışarıda kaldı. Yusuf Aslan arabada kaldı. Bu olaylar Yusuf Aslan’ın anlattığı gibidir. Diğer olaylarda da Yusuf Aslan’ın ifadelerine aynen katılıyorum. Anlattığı şekilde cereyan etmiştir. Yalnız Sevim Onursal’ın evinde altı kişi bulunuyorduk. Ben, Hüseyin İnan, Sinan Cemgil, Yusuf Aslan, Alpaslan Özdoğan ve Kor Kocalak bulunuyordu. Fakat Kor Kocalak herhangi bir hadiseye karışmadı.

Burada polis memuru Cemal Şeker’ ün 170 lira parasını aldığım veya aldığımız iddia ediliyor. Bu husus doğru değildir. Sureti katiyetle reddediyorum. Polis memurunun parasını almadık, sadece silahını aldık. Avukatın şapkasını aldığımız iddiası da doğru değildir, cebinde 10 bin lira para vardı, alsaydık o parayı alırdık, biz kimlerin parasını alacağımızı gayet iyi biliyorduk. Bu gasp iddiaları yani polis memurunun parası ve Avukat Mehmet Karaçalı’nın şapkasının alındığı iddiaları doğru değildir.

Kor Kocalak burada hadiselere karışmadı. Balgat üssünden zenci Amerikalı Jimmy Finley’i kaçırdık, bu da doğrudur, kabul ediyorum. Bu hadisede üsse girdik, Amerikan silahlarına el koymak istiyorduk, silah deposu olarak keşfettiğimiz depoya girdik, silahları bulamadık. Üssün içindeki Pieksin önünde zenci Çavuş Jimmy Finley arabasında bulunuyordu, kendisini arabası ile beraber aldık üsten çıkardık. Yalnız kapıdan çıkarken bir olay oldu, kapıda nöbet bekleyen nöbetçiler silah çektiler, biz de kendilerini korkutmak maksadıyla ateş ettik ve bu suretle kapıdan çıktık.

Jimmy Finley'i Orta Doğu'ya getirdik. ODTÜ l numaralı yurtta, 201 numaralı odada bir gece misafir ettik, ertesi gün serbest bıraktık. Kendisinden bilgi almak istedik, o maksatla misafir ettik, daha sonra da serbest bıraktık. Bu hadisede de beş kişi idik, Alpaslan Özdoğan da bizimle beraberdi.

Atölyeler şefi Nihat Çokyüce'nin arabasının kaçırılması ve kendisinin bağlanması hadisesiyle ilgim yoktur.

Bu konuda bilgim de mevcut değildir. Recep Sakın, Jimmy Finley'in kaçırılması hadisesinde bizim yanımızda yoktu. Ben, Yusuf Aslan, Sinan Cemgil, Hüseyin inan ve Alpaslan Özdoğan, beşimiz beraberdik. Nihat Çokyüce hadisesinde ise ben bulunmuyordum. Bildiğime göre Hüseyin İnanla Sinan Cemgil ikisi beraberdi, diğer arkadaşlar bu işe karışmadılar. Bu hadisenin kararlaştırılması konusuna cevap vermiyorum dedi. Dört Amerikalıyı ben, Hüseyin, Yusuf ve Sinan Cemgil dördümüz kaçırdık. Mete Ertekin yalnız boş arabayı şehre getirdi, bize başkaca yardımı olmadı, kaçırılmada doğrudan doğruya bir ilgisi ve faaliyeti olmadı. Kendilerini 4 Mart 1971 tarihinde Amaç Apartmanı 3 nolu dairesine getirdik. Bildiğime göre daireyi Yusuf Aslan'la Sinan Cemgil tutmuşlardı, İrfan Uçar'ın bu olaylarla hiçbir ilgisi yoktur. Necmettin Baca ve İbrahim Seven'in Sevim Onursal'ın evindeki hadiselerle ilgisi yoktur. Bu husus evvelce zapta geçmedi. Ben, Necmettin Baca'yı cezaevinde tanıdım, İbrahim Seven'i ise evvelce gıyaben tanırdım, ikisinin bu hadiselerle ilgisi yoktur.

Amaç Apartmanı'nda bildiriyi biz kaleme aldık. Bildiriyi Hüseyin İnan dağıtacaktı. Kendisi o zaman deşifre olmamıştı. O maksatla bildiriyi o dağıtacaktı. Müddet geçtikten sonra verdiğimiz karan uygulamadık. Amerikalıların serbest bırakılmasında Sinan Cemgil de bizimle beraberdi. Biz Amerikalılara acımış serbest bırakmıştık. Sinan da aramızdaydı, sonradan dağıldık. Sinan Cemgil Nurhak Dağları'nda yaralandı, silah kullanamaz haldeyken kasti olarak öldürüldü. Alpaslan ve Kadir de aynı şekilde öldürüldü. Mustafa Yalçıner iki aydır hastanede yatmaktadır. Şans eseri kurtulmuştur. Apartmandan çıkarken Yusuf, Sinan,ben üçümüz beraberdik, sonradan dağıldık, Hüseyin İnan bizden daha evvel ayrıldı.

Yusuf la beraber temin ettiğimiz motosikletle güç şartlar altında Şarkışla'ya gittik. Maksadımızı Yusuf Aslan anlattı, bir köprü civarında

buluşacaktık. Sinan bizi bir köye yerleştirecekti. Biz, Şarkışla'da teşhis edildik; ancak burada isteseydik, bizi teşhis edenleri silah kullanamaz hale getirirdik; fakat bunu asla yapmadık, bu yola başvurmadık, arkamızı döndüğümüz sırada, bu yola başvurmadığımız kimseler tarafından ateş açıldı, arkadan açılan ateşle Yusuf Aslan yaralandı. İddianamede bulunan, başçavuşun hanımının kasti olarak vurulduğu iddiası doğru değildir, ben kapının kilidine ateş ettim, o sırada hanımın eli tokmakta olduğundan yaralanmış, ben kendisini görmedim. Bunun dışında olaylar iddianamede yazıldığı şekilde cereyan etti.

İddianamede geçen ve bana affedilen bir cümleyi kabul etmiyorum. Ben silahımı halka ve orduya karşı kullanmadım, ancak vatan hainlerine karşı kullanmak maksadıyla taşıdım ve halka ve orduya karşı kullanırım şeklinde beyanda bulunmadım. Silahlarımızı vatan hainlerine karşı çeviririz, bunların da kimler olduğunu başlangıçta arz ettim. Polisteki ve Cumhuriyet Savcılığı'ndaki ifadelerimi kabul etmiyorum. Askeri Savcıya da ifade vermemiştim. İddianamede Marksist-Leninist düzen kurmak istediğimiz iddiaları yer almaktadır. Bunlara da değinmek istiyorum. Bu iddiayı Marksizm'in ve Leninizm'in cahili olan kimseler ortaya atabilir.

Marksizm ve Leninizm her şeyden evvel bir dünya görüşüdür ve bir metottur. Ve gerçeğe varmak için kullanılan diyalektik mantığı kullanan bir metottur. Marksist ve Leninist metot içinde bulunduğu şartları tahlil eder değerlendirir, o şartlara göre değerlendirme yapar. Durum böyleyken Marksist-Leninist düzen kurulacağı ve kuracağımız iddiası bunun iyi bilinmemesinden doğmaktadır. Profesyonel devrimci olmak bir suç unsuru olarak ileri sürülmektedir. Bu da bir cehalet örneğidir. Bu konuların bilinmemesinden ileri gelmektedir.

Profesyonel devrimci, bugünün Türkiye'sinde kendini hayatı boyunca Türkiye'nin bağımsızlığına adayan kimsedir. Birinci suçumuz iddia makamına göre hayatımızı boşu boşuna Türkiye'nin bağımsızlığına adamış olmamızdır. İkincisi Dev-Genç üyesi olmakla suçlanıyorum, aramızda Dev-Genç üyesi olmayan arkadaşlar da mevcuttur. Dev-Genç üyeliği bir suç değildir. Dev-Genç Sıkıyönetim'e kadar faaliyette bulunmuş legal bir örgüttür. Kanunen faaliyeti tahdit edilmemiş ve yasaklanmamıştır. Kanunların himayesinde olan ve faaliyetini kanunlara uygun olarak yürüten

bir derneğe üye olmak hiçbir zaman suç teşkil etmez. Kaldı ki ben şahsen Dev-Genç üyesi değilim. Kanunların himayesinde olan ve faaliyet gösteren derneğe girmek suç değildir, bunu iddia makamının da bilmesi gerekirdi.

Marksizm-Leninizm konusuna gelince daha evvel de bunun ne olduğunu belirttim ve açıkladım. Bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmak isteyenler Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nı inceleyebilirler. Burada üç tane suç unsuru ileri sürülüyor, üçünü de açıklamış bulunuyorum. Birincisi varlığımızı Türkiye'nin bağımsızlığına armağan etmiş olmak, ikincisi kanuni ve legal bir örgütün üyesi olmak, kaldı ki çoğunluk bu derneğin mensubu değildir. Üçüncüsü ise doğru olmayan bir takım bilgilere müsteniden itham edilmek ve Recai Galip Okadan'ın kitaplarından derlenmiş bilgilerle Marksist-Leninist düzen kurmak istemekle itham ediliyoruz. Bu iddiaların hiçbirisi varit değildir. İddialar ortadadır. Mesnetsizdir, bu iddialarla idamımız istenmektedir. Misak-ı Milli sınırları içinde iki kardeş kavim yaşar. Türk ve Kürt kavmi yaşamaktadır.

Ayrıca iddianamede Türkiye halkının bir takım etnik gruplardan teşekkül ettiği iddiaları ve bunu bizim yaptığımız, ortaya attığımız ithamları mevcut bulunmaktadır. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararında ve Misak-ı Milli'de şu vardır: Misak-ı Milli sınırları içinde iki kardeş kavim yaşar. Türk ve Kürt kavmi yaşamaktadır. Birinci Büyük Millet Meclisi'nin kararı böyledir. Türkiye'de iki kardeş kavmin ve unsurun yaşadığını kabul etmektedir. Bunu kabul etmek bölücülük değildir. Bölücülük olarak kabul edildiği takdirde Birinci Türkiye Millet Meclisi ve Mustafa Kemal'i de bölücü olarak kabul etmek gerekir. Bu iki kardeş unsur Birinci Kurtuluş Savaşı'nı müştereken başarmışlardır. Güney cephesinde düşmanla omuz omuza savaşmışlardır. Bu ikisine birden biz Türkiye halkı diyoruz ve bu iki kardeş unsur ikinci bağımsızlık savaşını da müştereken başaracaklardır. Asıl bölücüler bu gerçeği kabul etmeyenlerdir.

101 tane Amerikan üssünün bulunduğu ülkede, bizim milli bütünlüğü bozmak istemekle itham edilmemiz gülünç olmaktadır. 24 yaşındayken kendimi Türkiye'nin bağımsızlığına armağan etmekten onur duyuyorum. Bağımsızlık düşüncesini mezara kadar götüreceğiz. Ayrıca memleketin huzurunu bizim bozduğumuz iddia ediliyor. Memleketin huzurunu kimlerin bozduğu ortadadır. Ve kimler 30 milyon çalmıştır? Kimler devlet hazinesini

kardeşlerine peşkeş çekmiştir? Memleketin madenlerini peşkeş çekmiştir? Anayasayı uygulamamıştır? Bunlar ortadayken, bilinirken bunlardan bahsedilmeyip, memleketin huzurunu bozduğumuz iddiaları değersiz ve mesnetsizdir.

Bizim kişi güvenliğini, mülkiyet-hakkını, egemenlik ilkelerini, milli bütünlüğü bozmak için harekete geçtiğimiz iddiaları vardır. Kişi güvenliğini ihlal edenler kimlerdir? Bunu evvela tespit etmemiz gerekir. Karakollarda işkence gören bizler olduk, meydanlarda kurşunlanan gene bizler olduk. Bakanların emri ile hapishanelere atılan bizler olduk. Buna rağmen kişi güvenliğini bozan olmakla itham ediliyoruz, yukarıda anlatılanlar, asıl kişi güvenliğini bozanlar ise serbestçe meydanlarda dolaşmaktadır. Mülkiyet hakkını ortadan kaldıracağımız iddia ediliyor. Bizatihi anayasa mülkiyet hakkını toplum yararına kısıtlamıştır. Mutlak mülkiyet hakkı tanımamıştır. Elli köye sahip bir toprak ağasını anayasamız kabul etmemiştir.

Egemenlik ilkelerine karşı çıkmakla itham edilmekteyiz. Asıl egemenlik ilkelerine karşı çıkanlar halkın sırtından geçinenlerdir. Ayrıca milli bütünlüğe karşı çıkmakla da suçlanıyoruz. 101 tane Amerikan üssünün bulunduğu ülkede, bizim milli bütünlüğü bozmak istemekle itham edilmemiz gülünç olmaktadır. 35 milyon metrekare vatan toprağı işgal altındayken bizim milli bütünlüğü bozmakla suçlanmamız gülünçtür.

Mustafa Kemal sağ olsaydı bugün çok şaşırırdı, iddianame baştan beri arz ettiğim gibi sırf kelle istemek maksadıyla hazırlanmıştır. Şeklen de hukuk mantığından mahrumdur. Hukuki kıymetten ve değerden mahrumdur. 21 yılın hesabını 21 gençten sormak maksadıyla ve suçluların telaşı içerisinde hazırlanmış bir iddianamedir. Ben şunu iddia ediyorum ki hareketimiz tamamen anayasal bir harekettir. Anayasanın başlangıç ilkesinde belirtilen ulusun zulme karşı direnme hakkını kullandık. Bu sebeple anayasal bir davranışta bulunduk.

Yaptıklarımızın haklı olduğuna inanıyorum. Halen de bu inancı taşıyorum. Türkiye'nin bağımsızlığından başka bir şey istemedim ve bu sebeple Amerikan emperyalizmine ve işbirlikçilerine karşı mücadele verdik. Bundan dolayı ölümden korkmuyoruz. Onu ancak işbirlikçiler düşünsün ve ancak onlar kendi canının telaşına düşsün ve ben 24

yaşındayken kendimi Türkiye'nin bağımsızlığına armağan etmekten onur duyuyorum. Bağımsızlık düşüncesini mezara kadar götüreceğiz."

Deniz Gezmiş ve yoldaşlarının mahkeme süreçlerine doğrudan müdahale eden Genelkurmay, onların 146/1'ci maddeden; yani "anayasayı tağyir, tebdil ve ilga"dan dolayı, yani anayasal düzeni değiştirmekten yargılanmasını istedi ki, bunun cezası idamdı ve bu müdahale ile de öyle oldu. Çünkü yargılamada sürecinde kısa bir tereddüt yaşanan duruşmada, yine Genelkurmay'ın emri ile süreç değiştirildi ve iktidarın istemi doğrultusunda karar verildi.

10 Ocak 1972 yılında Askeri Yargıtay 2'ci Dairesi'nde görülen THKO davası, üç devrimcinin Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idamını onaylaması, diğerlerinin de çeşitli mahkûmiyetler almasıyla sonuçlandı.

Deniz Gezmiş ve yoldaşlarının idamına karşı irili ufaklı çeşitli kampanyalar başlamıştı. Sıkıyönetim ilan edilerek ülke fiilen askeri diktatörlükçe yönetilince kampanyalarda azalma oldu. Öyle ki, önceleri Deniz Gezmiş ve yoldaşlarının idamına karşı kampanyada yer alan bazı milletvekilleri bile vardı ama 450 kişilik mecliste yapılan oylamada 245 üye evet derken, sadece 63 duyarlı milletvekili karşı çıkmıştı. Cumhuriyet Senatosu'ndaki 183 üyeden ise 105 üye ülkelerinin bağımsızlığı ve halklarının özgürlüğü ve mutluluğu yolunda mücadele eden bu üç yiğit devrimcinin idamını onayladı.

Büyük Firar

İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Elrom'un kaçırılması ve öldürülmesi olayının ardından düzenlenen operasyonlarda çok sayıda THKP-C kadro ve savaşçısı tutsak düşmüş, hareketin önder ve militanlarından Mahir Çayan Maltepe'de yaralı olarak düşmanın eline geçmişti. Aynı süreçte THKO'ya karşı da yoğun operasyonlar düzenlenmiş, birçok kişi gözaltına alınmıştı.

THKP-C'ye ilişkin birinci davanın davasının ilk duruşması 16 Ağustos 1971 Pazartesi günü görüldü. Haklarında iddialar bulunan 25 THKP-C'li vardı. 24'ü Maltepe Hapishanesi'nden getirilmişlerdi. Duruşma salonuna Mahir Çayan daha sonra getirildi. Mahir'in salona girişi THKP-C'li-ler

tarafından coşkuyla karşılandı. Salon tamamen doluydu ve İsrail’in yeni İstanbul Başkonsolosu da en ön sırada yerini almıştı.

Mahkemede gösterilen tavır, ülkede ilk karşılaşılan bir durumu da gözler önüne seriyordu. Bu davaya dek daha çok kişisel olarak kurtulmayı amaçlayan sıradan savunmalara tanık olan mahkeme salonları, THKP-C davası sırasında “siyasi tavır” diye adlandırılacak olan bir toplu duruşa sahne olacaktı; dahası bu davada mahkemelerin düzeni de reddedilecekti.

THKP-C tutukluları ilk duruşmada işkencenin tespiti için adli tıbba sevklerini istediler ve kimliklerini açıklamayı reddettiler. Bu arada, avukatlar Mahir Çayan’ın bulunduğu yerde ayakları demire vurulu olarak tutulduğunu, buna son verilmesini talep ettiler. Askeri mahkeme bu talepleri reddetti. Bir hafta sonra 23 Ağustos 1971 pazartesi günü ikinci duruşma yapıldı.

Duruşmalar esnasında tutuklu devrimciler ve mahkeme heyeti arasında bir sinir savaşı da yaşanıyordu. Bu savaş bazen askerlerin saldırısıyla fiili hale de dönüşebiliyordu.

Sonraki günlerde, akıllara kazınacak bir olay yaşanacaktı: Mahir Çayan’ın duruşmada yargıcı suçladığı bir konuşmanın ardından mahkeme heyeti Çayan’ı duruşma salonundan atmaya karar verir. Mahir’in salondan dışarı çıkarılmasının ardından tüm tutsaklar teker teker söz alarak mahkemeyi reddederler. Çarpıcı olan, önceki duruşmalarda tahliye durumları vb. nedeniyle siyasi tavır almayan, mahkemenin baskılarına karşı tavırlara katılmayan tutsaklar da dâhil olmak üzere, tutsakların kesin bir birliğinin sağlanmış olmasıdır. Bu ortak tavır karşısında, Mahir hakkında verilen karar geri alınır ve Mahir yeniden salona getirilir. Bu duruşma aynı zamanda Mahir’in katıldığı son duruşmadır.

Maltepe Firarı

Maltepe’de yaşanan firar, devrimci muhalefet açısından yeni bir sürecin de başlangıcıydı. Gerek THKP-C’liler, gerekse de THKO’lular tutuklandıkları andan itibaren firarı düşünmeye başladılar.

Ülkenin devrim tarihinde ilklere şahit olan süreç bir ilki daha yaratıyordu; THKO ve THKP-C’lilerin eylem bir liğiyle gerçekleştirilmiş

olmasıydı. Bu birlikteliğin herhangi bir sözleşmesi mevcut değildi; bunun yanı sıra THKO'lular daha ilk andan itibaren, firar denemesi için Mahir'in de Maltepe hapishanesine getirilmesi gerektiğini söyleyebilecek bir birlik ve devrimci dayanışma ruhunu taşımaktaydılar.

Hızlı ve dikkatli bir şekilde planlar hazırlandı. Firarın gerçekleşmesi için bir tünel kazılacak ve bu yolla cezaevinin dışına çıkılacaktı. THKP-C VE THKO'lulardan oluşan tutuklular tüneli ortaklaşa kazdılar. Ve nihayet 29 Kasım akşamı son hazırlıklar tamamlandı. Tünele ilk önce Cihan Alptekin girerek çıkış deliğini patlattı. Ardından Mahir Çayan, Ömer Ayna, Ulaş Bardakçı ve Ziya Yılmaz çıktılar.

1972'nin Ocak-Şubat aylarında gerek Ankara'da gerekse de İstanbul'da son derece yoğun bir süreç yaşanmaktadır. Örgüt içerisinde bir süredir devam etmekte olan ideolojik ayrışma sonucu bozulan, dağılan örgütsel yapılar, bu defa pek çok kadro tutsak düştüğünden daha azıyla yeniden oluşturulmaya çalışılıyor ve diğer yandan da militan mücadeleyi sürdürebilmenin koşullarının yaratılması hedefleniyordu.

Bu süreç içinde THKP-C önemli bir kayba daha uğradı. Devam eden olan operasyonlar neticesinde Ulaş ve Yılmaz'ın Levent semtinde kaldıkları yer tespit edilerek kuşatıldı. Ulaş ve Yılmaz, kolluk kuvvetlerinin kuşatmasına ve ateşine ateşle karşılık verirler ve çatışarak kuşatmadan kurtulmayı başarırlar.

13 Şubat günü meydana gelen bu çatışmadan kurtulmayı başarırlar ama çatışmadan sonra takip koşulları bozulamaz. Operasyonlar geniş bir sahaya yayılmış, zor günler için kenarda tutulan olanaklar kullanılamaz hale gelmiş, daha da önemlisi, ilişkilerin bütünü açısından bir belirsizlik doğmuştur.

Bu koşullarda buldukları yerleri çok kısa aralıklarla ve sürekli olarak değiştirmek zorunda kalırlar. Tüm bu çabalara rağmen, 19 Şubat'ta Ziya Yılmaz Fındıkzade'de, Ulaş Bardakçı ise Arnavutköy'de kaldıkları evde kuşatılırlar. Ziya Yılmaz yaralı olarak ele getirilir. Ulaş, kuşatılan evde kaldığının tespit edildiği anda tetiğe basar. Çatışma yarım saate yakın sürer ve Ulaş THKP-C için kuşatma altında "teslim olmama", "çatışma" geleneğini pekiştiren bir direniş sonucu hayatını kaybeder.

TBMM'de oylanan idama ilişkin tasarı, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de son hız sürdürülmekte olan "komünist avı" çerçevesinde

kabul edildi. CHP’li bazı milletvekillerinin idamın engellenmesine yönelik olarak verdiği dilekçeler kabul görmedi. Sağcı vekillerin aklında en çok dönüp duran fikir, bir önceki askeri darbede asılarak idam edilen Menderes ve arkadaşlarının intikamını alma fikri sabit bir şekilde yer etmişti. Bir futbol müsabakasının rövanş karşılaşmasını yaşarcasına davranıyorlardı...

Aşağıda idama ilişkin oylamanın sonuçları sunulmuştur:

DENİZ GEZMİŞ, YUSUF ASLAN VE HÜSEYİN İNAN’IN ÖLÜM CEZALARININ YERİNE GETİRİLMESİNE DAİR KANUN TASARISINA İLİŞKİN YAPILAN OYLAMANIN SONUCU:

Üye sayısı: 450
Oy verenler: 323
Kabul edenler: 273
Reddedenler: 48
Çekimserler: 2
Oya katılmayanlar: 118
Açık üyelikler: 9

KABUL EDENLER

ADANA: Cevdet Akçalı, Fazıl Güleç, M. Salahattin Kılıç, Melih Kemal Küçüktepepınar, Ali Cavit Oral, Emir H. Postacı, Kemal Satır, Ahmet Topaloğlu, Turgut Topaloğlu, Alpaslan Türkeş, Hüsamettin Uslu.

ADIYAMAN: M. Zeki Adıyaman, Ali Avni Turanlı.

AFYON KARAHİSAR: Hasan Dinçer, Hamdi Hamamcıoğlu, Ali İhsan Ulubahşi, Kazım Uysal.

AMASYA: Yavuz Acar, Salih Aygün.

ANKARA: Orhan Alp, Oğuz Aygün, Musa Kazım Coşkun, Orhan Eren, İ. Sıtkı Hatipoğlu,. Mustafa Maden, H. Turgut Toker, Aydın Yalçın, Ferhat Nuri Yıldırım, Şerafettin Yıldırım, Mustafa Kemal Yılmaz.

ANTALYA: Hasan Akçalıoğlu, İhsan Ataöv, Süleyman Çiloğlu, Ömer Eken, Rafet Eker, Hasan Ali Gülcan.

ARTVİN: Mustafa Rona.

AYDIN: Nahit Menteşe, İsmet Sezgin, Fikret Turhangil.

BALIKESİR: İbrahim Aytaç, Cihat Bilgehan, M, Şükrü Çavdaroğlu, Kemal Erdem, Ahmet İhsan Kırımlı, M. Nurettin Sandıkçıoğlu, Osman Tarı.

BİLECİK: Şadi Binay.

BİNGÖL: Mehmet Sıddık Aydar, Mehmet Bilgin.

BOLU: Nihat Bayramoğlu, Halil İbrahim Cop, Ahmet Çakmak, M. Şükrü Kıyıkoğlu.

BURDUR: A. Mukadder Çiloğlu, Mehmet Özbey.

BURSA: Cemal Külahlı, Barlas Küntay, Ertuğrul Mat,Kasım Önadım, Mustafa Tayyar, Mehmet Turgut, Ahmet Türkel.

ÇANAKKALE: E. Kemal Bağcıoğlu, Zekiye Gülsen,Mesut Hulki Önür, Refet Sezgin.

ÇANKIRI: Nuretin Ok.

ÇORUM: Yakup Çağlayan, Kemal Demirer, Abdurrahman Güler, İhsan Tombuş, Arslan Topçubaşı.

DENİZLİ: Sami Arslan, Mehmet Emin Durul, Hasan Korkmazcan, Ali Uslu.

DİYARBAKIR: Hasan Değer, Behzat Eğilli, Abdüllatif Ensarioğlu, Necmettin Gönenç, Sabahattin Savcı, Nazif Yıldırım.

EDİRNE: İlhami Ertem.

ELAZIĞ: Samet Güldoğan, Hayrettin Hanağası.

ERZİNCAN: Hüsamettin Atabeyli.

ERZURUM: Sabahattin Aras, Turhan Bilgin, Rasim Cinisli, Rıfkı Danışman, Naci Gacıroğlu, Cevat Önder.

ESKİŞEHİR: Mehmet İsmet Angı, Şevket Asbuzoğlu, Orhan Oğuz, Seyfi Öztürk, M. Şemsettin Sönmez.

GAZİANTEP: Ali İhsan Göğüş, İ. Hüseyin İnceoğlu, Mehmet Kılıç, Erdem Ocak, Mehmet Lütfi Söylemez.

GİRESUN: Mustafa Kemal Çilesiz, Nizamettin Erkmen, Hidayet İpek, Abdullah İzmen, İ. Kayhan Naiboğlu, E. Emin Turgutalp.

GÜMÜŞHANE: Necati Alp, Mustafa Kahraman, Nurettin Özdemir, Ekrem Saatçi.

HATAY: Halil Akgöl, Talat Köseoğlu, Hüsnü Özkan,Ali Yılmaz.

ISPARTA: Ali İhsan Balım, Süleyman Demirel, Yusuf Uysal.

İÇEL: Mazhar Arıkan, Kadir Çetin, Cavit Okyayuz, Turhan Özgüner.

İSTANBUL: İbrahim Abak, İsmail Arar, Sadettin Bilgiç,

Ferruh Bozbeyli, İlhan Egemen Darendelioğlu, Tekin Erer, Nuri Eroğan, Orhan Cemal Fersoy, Hasan Güngör, Mustafa Fevzi Güngör, A. Şeref Laç, Osman Özer, Akgün Silivrili, İsmail Hakkı Tekinel, Naime İkbal Tokgöz, A. Turgut Topaloğlu, Hasan Türkay, Mehmet Yardımcı.

İZMİR: Şevket Adalan, Mustafa Akan, Şükrü Akkan, Muzaffer Fazlı Arınç, Burhanettin Asutay, Münir Daldal, Ali Nailli Erdem, İhsan Gürşan, Nihad Kürşad, Akın Özdemir, Orhan Demir Sorguç.

KARS: Latif Aküzüm, İsmail Hakkı Alaca, Mustafa Doğan, Kemal Kaya, Veyis Koçulu, Osman Yeltekin.

KASTAMONU: Orhan Deniz, Sabri Keskin, Mustafa Toçular, Hasan Tosyalı.

KAYSERİ: M. Şevket Doğan, Turhan Feyzioğlu, Hayrettin Nakiboğlu, Vedal Ali Özkan, Enver Turgut, Mehmet Türkmenoğlu.

KIRKLARELİ: Mehmet Atagün, Feyzullah Çarıkçı, Hasan Korkut.

KIRŞEHİR: Cevat Eroğlu, Mustafa Kemal Güneş.

KOCELİ: Cevat Ademoğlu, Vehbi Engiz, Sabri Yahşi.

KONYA: İrfan Baran, Bahri Dağdaş, Mustafa Kubilay İmer, İhsan Kabadayı, Necati Kalaycıoğlu, Etem Kılıçoğlu, Baha Müdderrisoğlu, Tahsin Yılmaz Öztuna, Faruk Sükan, Vefa Tanır.

KÜTAHYA: Ahmet Fuat Azmioğlu, Ali Erbek, MesutErez, İlhan Aksoy.

MALATYA: Ahmet Karaaslan, İsmail Hakkı Şengüler.

MANİSA: Ertuğrul Akça, Mustafa Orhan Daut, C. Selçuk Gümüşpala, Hilmi Okçu, Vehbi Sınmaz, Kamil Şahinoğlu, Önal Şakar.

MARAŞ: Atilla İmamoğlu, Veysi Kadıoğlu, M. Zekeriya Kürşad.

MARDİN: Esat Kemal Aybar, Abdülkadir Kermooğlu, Abdülkadir Özmen, Abdürrahim Türk.

MUĞLA: Adnan Akarca, Mualla Akarca, Ahmet Buldanlı, İzzet Oktay.

MUŞ: Nimet Ağaoğlu, Kasım Emre.

NEVŞEHİR: Hüsammettin Başer, Esat Kıratlıoğlu.

NİĞDE: M. Naci Çerezci, H. Avni Kavurmacıoğlu, M. Nuri Domanoğlu, Haydar Özalp.

ORDU: Ata Bodur, Cengiz Ekinci, Hamdi Mağden, Kemal Şensoy.

RİZE: Erol Akçal, Hasan Basri Albayrak, Salih Zeki Köseoğlu.

SAKARYA: Nuri Bayar, Yaşar Bir, Güngör Hun, M. Vedat Önsal.

SAMSUN: Talat Asal, Mustafa Boyar, Doğan Kitaplı,Nafiz Yavuz Kurt, Hüseyin Özalp, Bahattin Uzunoğlu, İsmet Yalçıner.

SİİRT: Zeki Çeliker, Mehmet Nebi Oktay. SİNOP: Hilmi Biçer.

SİVAS: Enver Akova, Kadir Eroğan, Tevfik Koraltan, Yusuf Ziya Önder.

TEKİRDAĞ: Orhan Öztrak.

TOKAT: Hüseyin Abbas, İsmet Hilmi Balcı, Osman Hacıbaloğlu, Mehmet Kazova, Reşit Önder, Yusuf Ulusol

TRABZON: Ahmet İhsan Birincioğlu, Necati Çakıroğlu, Ekrem Dikmen, Selahattin Güven, Cevat Küçük, Ali Rıza Uzuner.

URFA: Mehmet Aksoy, Necmettin Cevheri, Mehmet Ali Göklü, Bahri Karakeçili.

UŞAK: Orhan Dengiz, M. Fahri Uğrasızoğlu.

VAN: Mehmet Emin Erdinç, Kinyas Kartal, Fuat Türkoğlu, Mehmet Salih Yıldız.

YOZGAT: İsmet Kapısız, Turgut Nizamoğlu, Neşet Tanrıdağ.

ZONGULDAK: Fuat Ak, Ahmet Nihat Akın, Ahmetm Güner, S. Tekin Müftüoğlu, Kevni Nedimoğlu.

REDDEDENLER

NİĞDE: Mevlüt Ocakçıoğlu.

ORDU: Ferda Güley.

SAKARYA: B. Turgut Boztepe, Hayrettin Uysal.

SAMSUN: Yaşar Akal.

SİİRT: Adil Yaşa.

TEKİRDAĞ: Yılmaz Alpaslan.

TUNCELİ: Hüseyin Yenipınar.

UŞAK: Adil Turan.

ZONGULDAK: Bülent Ecevit, Kemal Okyay.

KAYSERİ: Tufan Doğan Avşargil, Mehmet Yüceler.

KIRKLARELİ: Beyti Arda.

KONYA: Mustafa Üstündağ.

MALATYA: Hakkı Gökçe, İsmet İnönü.

MANİSA: Muammer Ertem, Mustafa Ok.
MARAŞ: Mehmet Özdal. MUĞLA: Ali Döğerli.
MUŞ: Nermin Neftçi.
EDİRNE: Cevat Sayın. ELAZIĞ: Mehmet Aytuğ.
ERZİNCAN: Hasan Çetinkaya.
ERZURUM: Selçuk Erverdi. İÇEL: Celal Kargılı.
İSTANBUL: Mehmet Ali Aybar, Hüseyin Dolun, Necdet Uğur, Reşit Ülker, Lebit Yurdoğlu.
İZMİR: Şeref Bakşık, M. Hulusi Çakır.
KARS: Kemal Güven.
ADIYAMAN: Kemal Kırıkoğlu, Yusuf Ziya Yılmaz.
ANKARA: Kemal Ataman, İbrahim Cüceloğlu, A. Sakıp Hiçerimez, Osman Soğukpınar, Yusuf Ziya Yağcı.
ARTVİN: Abdullah Naci Budak.
BİTLİS: Kenan Mümtaz Akışık.
BOLU: Kemal Demir.
BURDUR: Nadi Yavuzkan.
BURSA: Nail Atlı.
ÇANKIRI: Nuri Çelik Yazıcıoğlu.
ÇEKİMSERLER
ERZURUM: Gıyasettin Karaca.
SAMSUN: Nihat Kale.

OYLAMAYA KATILMAYANLAR

ADANA: Ali Rıza Güllüoğlu, Şevket Yılmaz.
AFYON KARAHİSAR: Mehmet Rıza Çerçel, Şevki Güler, Süleyman Mutlu.
AĞRI: Abdülkerim Beyazıt, Nevzat Güngör, Kasım Küfrevi.
AMASYA: Vehbi Meşhur, Kazım Ulusoy.
ANKARA: Hüseyin Balan, Orhan Birgit, Sinan Bosna, Osman Bölükbaşı, Şinasi Özdenoğlu, Emin Paksüt, Suna Tural, Cengizhan Yorulmaz.
ANTALYA: Ömer Buyrukçu.

ARTVİN: Sabit Osman Avcı.

AYDIN: Kemal Ziya Öztürk, Mehmet Çelik, M. Kemal Yılmaz.

BALIKESİR: Salih Zeki Altınbaş, Mehmet Niyazi Gürer, Mevlüt Yılmaz.

BİLECİK: Mehmet Ergül.

BİTLİS: Abidin İnan Gaydalı.

BURSA: Sadrettin Çanga, İbrahim Öktem.

ÇANAKKALE: Mustafa Çalıkoğlu.

ÇANKIRI: Hazım Dağlı, Arif Tosyalıoğlu.

ÇORUM: Cahit Angın, Ali Naki Ulusoy.

DENİZLİ: İlhan Açıkalın, Fuat Avcı, Hüdai Oral.

EDİRNE: Veli Gülkan.

ELAZIĞ: Ali Rıza Septioğlu.

ERZİNCAN: Sadık Perinçek, Naci Yıldırım.

ERZURUM: Fetullah Taşkesenlioğlu.

ESKİŞEHİR: B. Sıtkı Karacaşehir.

GAZİANTEP: Şinasi Çolakoğlu, Muhittin Sayın.

HATAY: Abdullah Cilli, M. Sait Reşa.

ISPARTA: Hüsamettin Akmumcu.

İÇEL: Hilmi Türkmen, Çetin Yılmaz.

İSTANBUL: Eşref Derinçay, İbrahim Elmalı, Bahir Ersoy, Orhan Eyüboğlu, Orhan Kabibay, Rıza Kuas, Sezai Orkunt, Haydar Özdemir, M. Kazım Özeke, İlhami Sancar.

İZMİR: Coşkun Karagözoğlu, Talat Orhon, Şinasi Osma, Kemal Önder, Ali Naki Üner.

KARS: Turgut Artaç.

KASTAMONU: Muzaffer Akdoğanlı, Mehmet Seydibeylioğlu.

KIRŞEHİR: Mustafa Aksoy.

KONYA: Necmettin Erbakan, Sezai Ergun, Sadi Koçaş, Orhan Okay, Özer Ölçmen.

KÜTAHYA: Mehmet Ersoy, Kemal Kacar.

MALATYA: Mustafa Kaftan.

MANİSA: Veli Bakırlı, Süleyman Çağlar.

MARAŞ: M. Nejat Çuhadar, İbrahim Öztürk.

MARDİN: Şevki Altındağ, Seyfi Güneştan.
ORDU: Memduh Ekşi, Ata Topalolu, Orhan Vural.
RİZE: Sami Kumbasar.
SAMSUN: Kamran Evliyaoğlu, İlyas Kılıç.
SİİRT: Selahattin Oran.
SİNOP: Hilmi İşgüzar, Mustafa Kaptan, Tevfik Fikret Övet.
SİVAS: Vahit Bozatlı, Hüseyin Çınar, Ahmet Durakoğlu, Ekrem Kangal, M. Kemal Palaoğlu, Mustafa Timisi.
TEKİRDAĞ: Nedim Karahalil, Mustafa Sabri Sözeri.
TOKAT: İsmail Hakkı Birler.
TRABZON: Mehmet Aslantürk Mehmet Ali Oksal, Ahmet Şener.
TUNCELİ: Kenan Aral.
URFA: Necati Aksoy, Vehbi Melik.
YOZGAT: İsmail Hakkı Akdoğan, Abdullah Baştürk, Celal Ahmet Sungur.
ZONGULDAK: Hüseyin Baytürk, Fevzi Fırat, Cahit Karakaş.

İdamları Engelleme Çabaları

Yoldaşları, haklarında verilen idam kararı onaylanan üç devrimciyi kurtarabilmek amacıyla devreye girmek için fazla beklemediler. THKO liderlerinden Cihan Alptekin ile Ömer Ayna ve THKP/C liderleri Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı ve Ziya Yılmaz İstanbul Maltepe’deki Askeri Ceza-evinden “devrimci firar” haklarını kullanarak, Deniz Gezmiş’i kurtarmak uğruna canlarına mal olacak bir serüvene atıldılar. Şubat ayı içinde bu kez Ulaş Bardakçı inançları yolunda can verirken, Ziya Yılmaz tekrar yakalandı.

Cihan Alptekin ve Ömer Ayna, yoldaşları Deniz, Yusuf ve Hüseyin’in idamını engellemek için THKP/C’den Mahir Çayan ve yoldaşlarıyla plan yaptı. Ordu’ya bağlı Ünye ilçesindeki Amerikan üssünde görevli üç kişi kaçırıldı. Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ömer Ayna, makarna yüklü bir kamyonun kasasında Karadeniz’e doğru yola çıktılar.

Takvimler 16 Mart’ı göstermekteydi.18 Mart aksam üzeri Ünye’ye ulaşırlar. Oradan Fatsa’nın Yapraklı Köyü’ndeki Mehmet Atasoy’un evine

geçerler. Mehmet Atasoy, Mahir'e Ankara'da kendilerine yardım eden etmeyen herkesin gözaltına alındığını anlattı.

Operasyonlardan kurtulan kadro ve militanların bir kısmı Karadeniz'de buluşacaklardı. Bu arada Deniz'lerin idam kararları mecliste oylanmış, kabul edilmiş, dosya onay için Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın önüne konmuştu. Bir şeyler yapmak için bekleyecek bir saniyeleri bile kalmamıştı. Hedef bu tüm dünyayı işgale girişen emperyalistlerdir. Ünye Radar Üssü'nde çalışan İngiliz teknisyenleri rehin almaya karar verirler. 26 Mart 72'de Ünye Radar Üssü'nde çalışan üç İngiliz teknisyeni kaçırırlar. Teknisyenleri kaçırdıktan sonra "Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Parlamentosu ve Hükümetine" başlıklı bir bildiri postalarlar.

"Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Parlamentosu ve Hükümetine:

1972'nin Türkiye'sinde tek bir yurtseverin, öncü savaşçının oligarşinin ipiyle hayatına son verilmek istenirse, bu İngiliz ajanları da halkın devrimci öncülerinin, kurşunlarıyla yok olacaklardır. Dünya halklarının baş düşmanı Anglo-Amerikan emperyalizminin askeri örgütü olan NA-TO'da görevli bu İngiliz ajanlarının hayatlarına karşılık şartlarımız açıktır:

1-İnfazlar derhal duracak,

2-Hiçbir devrimci ve yurtsever asılmayacaktır.

3-En çok 48 (kırk sekiz) saat içerisinde bu konuda Türkiye radyolarından infazların durdurulduğu hakkında yayın yapılması şarttır.

Bu şartlar yerine getirilmediği takdirde, kesin olarak bu İngiliz ajanları kurşuna dizilecektir..."

Kızıldere

Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) kurucularından Mahir Çayan, Dev-Genç Genel Başkanı Ertuğrul Kürkçü, Dev-Genç Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Hüdai Arıkan, THKO militanı Cihan Alptekin, Fatsalı şoför Nihat Yılmaz, Fatsalı öğretmen Ertan Saruhan ve Ünyeli çiftçi Ahmet Atasoy, yanlarına iki İngiliz ve bir Kanadalı görevliyi de alarak yola

çıkar. Güvenlik güçleri tarafından ablukaya alınan grup, Ünye'den 26 Mart'ta ayrılıp Dev-Genç Genel Sekreteri Sinan Kazım Özüdoğru, Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Sabahattin Kurt, THKO militanı Ömer Ayna ve "hava kuvvetleri proleter devrimci örgütü"nün kurucusu olarak aranmakta olan Üsteğmen Saffet Alp'in daha önceden yerleştikleri Tokat'ın Niksar ilçesi, Kızıldere köyüne geçer.

Köy dışına çıkmak isteyen köylüler, askerler tarafından geri çevrilerek evine dönmeye zorlanır. Denizlerin idamını engellemek isteyen Çayan ve arkadaşları rehineler ile birlikte köy muhtarı Emrullah Arslan'ın evinde bulunmaktadırlar.

11 kişilik gerilla grubunun içerisinde Mahir Çayan'ın yanı sıra Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) üyesi 7 kişi ve Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu üyesi 3 kişi bulunmaktadır. Köy halkını köyün bir tarafında toplayan askerler, THKP-C ve THKO üyelerinin bulunduğu muhtarın evini kuşatmaya alarak "Teslim olun" çağrısında bulunur.

Yapılan çağrıları, eline megafon alan Mahir Çayan, "Asıl siz teslim olun", "Kahrolsun emperyalizm yaşasıntam bağımsız Türkiye", "Sıradan askerleri geri çekin üst düzeyler gelsin" diyerek yanıtlar. Çayan, megafondan Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ı kurtarmak yönündeki amaçlarını; İngiliz teknisyenleri neden kaçırdıklarını köylülere ve askerlere anlatır.

Öğlene dek saatler boyunca süren gerilim, başkentten 3 helikopterin Kızıldere'ye gelmesiyle değişiyor. Helikopterlerle köye gelen üst düzey askeri yetkililer aldıkları talimat doğrultusunda "Bir Kızıldere tarihten silinse ne olur?" diyerek Çayan ve arkadaşlarının bulunduğu eve kurşun yağdırılması ve eylemcilerin öldürülmesi emrini verirler.

Ağır makinelilerin ve roketatarların kullanıldığı saldırıda Mahir Çayan, Sabahattin Kurt, Sinan Kazım Özüdoğru, Hüdai Arıkan, Cihan Alptekin, Ömer Ayna, Nihat Yılmaz, Ertan Saruhan, Ahmet Atasoy, Saffet Alp ve 3 İngiliz teknisyen yaşamını yitirdi. Ertuğrul Kürkçü ise yaralı olarak askerler tarafından yakalandı.

Mahir Çayan ve yoldaşlarının öldürüldükleri evin sahibi olan köy muhtarı Emrullah Aslan'ın kardeşi Hüseyin Arslan, Kızıldere Katliamı'na ilişkin olarak şunları anlatıyor:

“Askerler sabah namazından önce etrafı sardılar. Saat 13.00’da Kızıldere’deki kuşatma devam ederken radyodan haberleri dinledik. Haberlerde sözde köyümüz ‘40 seneden beri Mahirler için hazırlık yapıyormuş’ deniyordu. Çok fazla yiyecek varmış. Evlerin altına tüneller inşa edilmiş. Ankara’dan yayın yapan radyodan o kuşatma esnasında kulağım ile bu haberi dinledim. Mahir kuşatma esnasında megafonu eline alarak askerlerle tartışıyordu. Onlar ‘teslim olun’ diyorlardı. Fakat Mahir’ler bunu kabul etmedi.”

Başka bir köylü ise şunları aktarıyor:

“Muhtar olay gününden bir gün önce bizim eve geldi. Elini çenesine atmış sürekli düşünüyordu. Babam muhtara ‘Neden düşündüğünü’ sordu; ama muhtar bir şey olmadığını söyledi. Muhtarın oğlu benim arkadaşımdı. Kendisiyle beraber onların evine gittik. Evde 10 kişiden fazla asker giyimli insanlar vardı.

Mahir’i çok iyi hatırlıyorum, bizden su istedi. Olay günüydü. Ben onları normal asker zannettim. Biz evin içersindeyken birden askerlerin ‘Köyü boşaltın’ emri geldi. Mahir Çayan bizim elimizden tutarak ‘Buradan çıkın çabuk çatışma çıkabilir, size zarar gelmesin’ dedi. Mahir Çayan megafon ile teslim olmayacaklarını söyledi. Sonra hep birlikte evin içinde ‘Gündoğdu hep uyandık siperlere dayandık’ marşını söylediler.

Köye ilk kez üç tane helikopter geldi ve köylüler olarak ilk kez helikopteri gördük. Çatışmadan sonra askerler eve girerek ölenlerin cesetlerini çıkardılar. Bu esnada bir kişi halen yaralıydı. Onu tedavi etmeye başladılar. Sonra bir subay yanına gelerek tabanca ile kafasına ateş etti ve onu da öldürdü. İkinci günse bir kişinin daha yaşadığını söyleyen askerler köye geri geldi. Samanlıkta, daha sonra Ertuğrul Kürkçü olarak adını öğrendiğimiz kişiyi çıkarıp götürdüler. Elleri kelepçeliydi ve silahı kırılmıştı. Onu götürürken askerler sürekli ‘yat-kalk’ diye kendisine eziyet ediyorlardı.”

İnfaz günü hızla yaklaşıyordu. İdamları engellemek adına 3 Mayıs’ta uçak kaçırma, ertesi günü 4 Mayıs’ta ise Jandarma Genel Komutanlığı’nı hedef alan eylemler yapıldı.

İDAMLAR VE SONUÇ

İdam gününe dek kimi milletvekillerinin girişimleri de dâhil olmak üzere en küçük kurtuluş umutlarına varıncaya dek birçok yol denendi. Ancak hükümetin ve Genel Kurmay Başkanlığı'nın, dolayısıyla adalet makamlarının tavırlarında en ufak bir yumuşama ya da geri adım sağlanamadı. Halkın gözünde bir adalet ve özgürlük timsali haline gelen Gezmiş, Aslan ve İnan artık hayatlarının son anlarını yaşıyorlardı. Farklı durum ve kişilerde rastlanan panik ve bağışlanma çırpınışlarından hiçbirine itibar etmediler. Kızıldere'de öldürülen yoldaşlarıyla birlikte onlar da zaten kendilerini toprağa gömmüşlerdi. Onlar, başarısız bir devrim girişiminin çılgın çocuklarıydılar. Genceciktiler ve içinde bulundukları yaşamın koşulları, onların hayallerindeki dünyayla herhangi bir bağ taşımıyordu.

Bu kadar kısa bir yaşama bunca çabayı ve düşü sığdırabilmeleri bile onları yaşıtlarından ve sisteme göbekten bağlı olanlardan ayrı kılmıştı. Belki iktidar ve onu kontrol eden elit tarafından korkunç ve yok edilmesi gereken teröristler olarak tanıtıldılar; ancak uğruna hayatlarını verdikleri yoksullar ve ezilenler, onların asıl sahip olduğu değeri biliyordu. Bugün bile hala annelerimizin, babalarımızın duvarlarını süsleyen resimleri ve adları anıldığında akıtılan gözyaşları, bu insanların asıl hak ettikleri yerin milyonlarca insanın kalbinde sonsuza dek var olmaya devam edeceğinin en açık ifadesidir.

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan v e Yusuf Aslan, idamdan önce ailelerine yazdıkları mektuplarda yaşadıkları hayata ve verdikleri mücadeleye ilişkin en doğrudan fikirlerini aktardılar. Görüleceği üzere, bu satırlarda "halk düşmanı azılı teröristler"in değil, yaşama tutkuyla bağlı, insanı ve emeği canı pahasına seven "insan evlatlarının" veda cümleleri yazılıdır. Her ne

kadar resmi makamlarca o dönem kabul edilmese de düpedüz intikam almak amacıyla ve ABD işbirlikçileri tarafından darağacına gönderilen bu insanlar, tek bir insan dahi öldürmedikleri halde ölüme gönderildiler. Günümüzde en azılı katillerin, banka hortumcularının, hatta tecavüzcülerin sıkça affedilip elini kolunu sallayarak sokaklara salındığını düşününce, söz konusu adaletsizliğin apaçık ortada olduğu görülecektir. Kaldı ki bu konuda Halit Çelenk'in kitabında ortaya koyduğu belgeler de dönemin adalet sistemindeki aksaklıkların ve çarpıklıkların en bariz kanıtıdır. Yıllar sonra dönemin savcısı ve politikacılarıyla yapılan röportajlarda da bu durum ortaya konmaktadır. İdamların yapılmaması gerektiği bu insanlarca da artık kabul edilmektedir.

Peki neydi onları ölüme götüren sebep? 12 Eylül 1980'de Kenan Evren başkanlığında yapılan askeri darbeden sonra, bir Amerikalı yetkili Washington'a bilgi verirken "Bizim çocuklar işi başardı!" diyordu. İşte Denizlerin idamından da Amerikalıların "bizim çocukları", yani ülkenin bu hegemonyaya göbekten bağımlı olmasını onaylayan ve bundan kişisel ve politik çıkarlar sağlayan kişiler sorumludur. Söz konusu adaletsizlik ve kötü niyet artık tarih tarafından herkesin gözleri önüne serilmiştir. Bunca haksızlığın açık açık yaşandığı bir davanın ardından, hiç kimsenin kalkıp "onlar teröristti ve bu yüzden öldürüldüler" demeye hakkı yoktur.

Darağacına giderken dahi baş eğmeyen üç yoldaş, ailelerine de son bir ses bırakmışlardı. Mektuplarında hiçbir akıl karışıklığı, korku ya da şüphe yoktu. Onlar yaşamaktan ve mücadele etmekten korkmadıkları gibi, kendilerini tutsak hissettikleri düzenin sahte güzelliklerini terk etmekten de korkmadılar. Gezmiş ve yoldaşlarının ailelerine göndermiş mektuplar da aklımızda kalması ve fikirlerini özetleyen en güzel belgeler olması bakımından, aşağıda sunulmuştur:

Deniz Gezmiş'in Veda Mektubu

6 Mayıs 1972
Baba,
Mektup elinize geçmiş olduğu zaman, aranızdan ayrılmış bulunuyorum. Ben, ne kadar üzülmeyin desem, yine de üzüleceğinizi biliyorum. Fakat, bu

durumu metanetle karşılamanı istiyorum. İnsanlar doğar, büyür, yaşar ve ölürler... Önemli olan çok yaşamak değil, yaşadığı süre içinde, fazla şeyler yapabilmektir.

Bu nedenle ben, erken gitmeyi normal karşılıyorum. Ve kaldı ki, benden önce giden arkadaşlarım, hiçbir zaman ölüm karşısında tereddüt etmemişlerdir. Benim de etmeyeceğimden şüphen olmasın.

Oğlun, ölüm karşısında aciz ve çaresiz kalmış değildir.

Bu yola bilerek girdi. Sonunda da bu olacağını biliyordu.

Seninle düşüncelerimiz ayrı ama beni anlayacağını tahmin ediyorum. Sadece senin değil, (...) anlayacağına inanıyorum.

Cenaze için, avukatlarıma gerekli talimatı verdim. Ayrıca savcıya da bildireceğim. Ankara'da 1969'da ölen arkadaşım Taylan Özgür'ün yanına gömülmek istiyorum. Onun için cenazemi İstanbul'a götürmeye kalkma.

Annemi teselli etmek sana düşüyor. Kitaplarımı küçük kardeşime bırakıyorum. Kendisine özellikle tembih et. Onun bilim adamı olmasını istiyorum. Bilimle uğraşsın ve unutmasın ki, bilimle uğraşmak da bir yerde insanlığa hizmettir.

Son anda, yaptıklarımdan en ufak bir pişmanlık duymadığımı belirtir seni, annemi ve kardeşimi devrimciliğimin olanca ateşiyle kucaklarım...

Oğlun Deniz Gezmiş
Merkez Cezaevi

Yusuf Aslan'ın Veda Mektubu

Bütün Akrabalara,

Bu mektubumu okuduğunuz zaman artık aranızda olmayacağım. Mektubumu Senatonun idamlarımızı tasdik ettiğini öğrendiğim anda yazıyorum. Şundan emin olmalısınız ki, bugüne kadar davama olan inancım sarsılmamıştır. Sehpaya gidene kadar da en ufak bir sarsılma olmayacaktır. Ben halkımın kurtuluşu, Türkiye'nin tam bağımsızlığı için savaştım. Sizler beni tanıyorsunuz. Bir yıldan beri bu bir avuç sömürücüler, vatan satıcıları, işbirlikçiler ellindeki bütün imkânlarla bizi dışarıdan yardım gören,beyinleri yıkanmış, vatan haini, dışarıdan emir alan, bölücü diye tanıtmaya ve

halkımızdan bizi koparmaya çalıştılar. Bu bir avuç azınlığa göre vatanseverlik vatanı satmak, yabancılarla işbirliği yapmak, NATO'yu ve Amerika'yı savunmak, 6. Filo'yu ağırlamak, milyonlarca köylünün geçimi olan haşhaş ekimini elinden almak, işçinin grev hakkını engellemek, Amerika'ya ve emperyalizme hizmet etmektir. Biz bunlara karşı çıktık. Bunun için biz vatan haini, onlar yurtsever oldular. Bizi bu mücadeleden dolayı, güya adil mahkemelerinde yargılayan ve yine adil kurumları eliyle asacak olanlar bilmelidirler ki biz halkımızın kurtuluşu ve Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi uğruna şerefimizle bir defa öleceğiz. Bizi asanlar şerefsizlikleriyle her gün ölecekler.

Son sözüm; yaşasın isçiler, köylüler! Yaşasın devrimciler! Yaşasın halkımın kurtuluşu ve bağımsızlığı için savaşanlar! Yaşasın tam demokratik Türkiye'nin kurulmasından yana olanlar! Kahrolsun emperyalizm! Kahrolsun faşist koalisyon.

T. Yusuf Aslan

Hüseyin İnan'ın Veda Mektubu

Babama, Anneme, Kardeşlerime ve Akrabalarıma, Söyleyecek fazla söz bulamıyorum.

Bir insanın sonunda karşılaşacağı tabii sonuç bildiğiniz sebeplerden dolayı erken karşıma çıktı. Üzüntü ve acılarınızı tahmin ediyorum. İlerde durumu çok daha iyi anlayacağınız inancındayım. Metin olunuz. Üzüntü ve acılarınızı unutmaya çalışınız.

Bütün varlığımla hepinize kucak dolusu selamlar, sevgiler! Yazılacak çok şey var, fakat hem mümkün değil, hem de sırası değil...

Candan selamlar.
Hüseyin İnan

Deniz Gezmiş, dönemin çeşitli aydınları öncülüğünde düzenlenen imza kampanyaları, protestolar, mektuplar ve yapılan tüm çağrılara karşın 6 Mayıs 1972'de Hüseyin İnan ve Yusuf Arslan'la birlikte Ankara Merkez

Kapalı Cezaevi'nde idam edildi. Sabaha karşı idam edildi. İdam esnasında Deniz Gezmiş'in avukatı olan Halit Çelenk de darağacının hemen yanında yüreğini dağlayan bu infaza tanıklık etmektedir. Çelenk, "İdam Gecesi Anıları isimli kitabında idam olayını şöyle anlatmaktadır:

"... Deniz, ayağındaki bağları çözük postallarını bizlere göstererek, görevliye sesleniyor:

-Postallarımın bağlarını bile bağlamaya vakit bırakmadan beni apar-topar buraya getirdiler. Postallar bu hali ile sehpada ayağımdan düşecek. Düşmelerini istemiyorum. Onları bağla da düşmesinler.

Görevli postallarını bağlıyor.

Ayağa kalkıyor. İdam sehpasına doğru yürürken bize dönerek:

-Allah'a ısmarladık. Cezaevlerindeki bütün devrimcilere selam. Onları benim için tek tek öpün, diyor ve metin adımlarla avluya doğru yürüyor.

...Bir gardiyan ilmiği açıyor, genişletiyor, Deniz'in kafasına takıyor. Çift ilmik Deniz'in boğazına asılıyor.

Bu esnada Deniz, gecenin derinliklerine dalga dalga yayılan gür sesiyle şunları söylüyordu:

"Yaşasın tam bağımsız Türkiye. Yaşasın... Yaşasın... Yaşasın işçiler, köylüler. Kahrolsun emperyalizm!"

Emperyalizm kelimesinin "izm"ini bitiremeden infaz savcısı:

-Çek, çek, diye bağırıyor."

Gezmiş, taburesini bile cellâda tekmeletmek istememiş, kendisi bunu yapmaya çalışırken cellâdın müdahalesiyle tabure Deniz'in ayaklarının altından gecenin karanlığına yuvarlanmıştı. Darağacının ipi yanlış hazırlandığı için, Deniz yaklaşık elli dakika boyunca yarı canlı yarı cansız biçimde ipin ucunda sallandırılmıştı. Çelenk'in de kitabında ayrıntılarıyla anlattığı bu olay ayrı bir üzüntü konusu olmuştu. Halkın evladı ölürken bile yaşama olan sevgisi onu ölmekten alıkoymuştu. Ve nihayetinde cansız bedeni darağacından indirilip yerde hazır bulunan bezin üzerine yatırıldı. Artık ülkesinin özgürlüğü ve mutluluğu için hayatını ortaya konan bu "teröristten" ebediyen kurtulunmuştu. Aynı gece Gezmiş'in can ve siper yoldaşları olan Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan da ölümden paylarına düşeni aldılar.

Üç yiğit delikanlı, Mayıs ayının ılık gecesinde, yeniden yeşeren, çiçeklere boğulan toprağa düştüler usulca. Onlar bir ideolojinin tetikçiliğini değil, eşit ve mutlu bir yaşamın sözcülüğünü yaptıkları için canlarından oldular. Kısacık yaşamları, adlarını evlatlarına verecek olan anaların ve babaların aklarlında silinmemecesine yer etti.

Ölümlerinden sonra artarak ve yayılarak devam eden toplumsal mücadele, artık eksenini yasal mücadelelerin ötesine, sert ve acımasız bir çatışma ortamına doğru çeviriyordu. Türkiye, idamların ardından sürecek olan baskı ortamı nedeniyle derin ve kederli bir sessizliğe bürünecektir. Ta ki insanlar onların adların duvarlara yazmaya, fotoğraflarını evlerinin en güzel köşelerine asmaya başlayıncaya dek. Ve idam Gezmiş'in anısını ve fikirlerini halkının aklından silmeyi başaramamış, aksine halkın kalbinde en derin ve özel yere mıhlarcasına işlemişti...

KAYNAKÇA

Deniz, Bir İsyancının İzleri - Turhan Feyizoğlu/Ozan Yayıncılık, İstanbul, Haziran 2005.

FKF, Fikir Kulüpleri Federasyonu - Turhan Feyizoğlu/Ozan Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2004 (2. Baskı).

İdam Gecesi Anıları - Halit Çelenk/Tekin Yayınları, İstanbul,(13. Baskı).

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, İdam Görüşmeleri/BDS Yayınları, İstanbul, 1988.

Dar Ağacında Üç Fidan - Nihat Behram/Everest Yayınları, İstanbul, 1976.

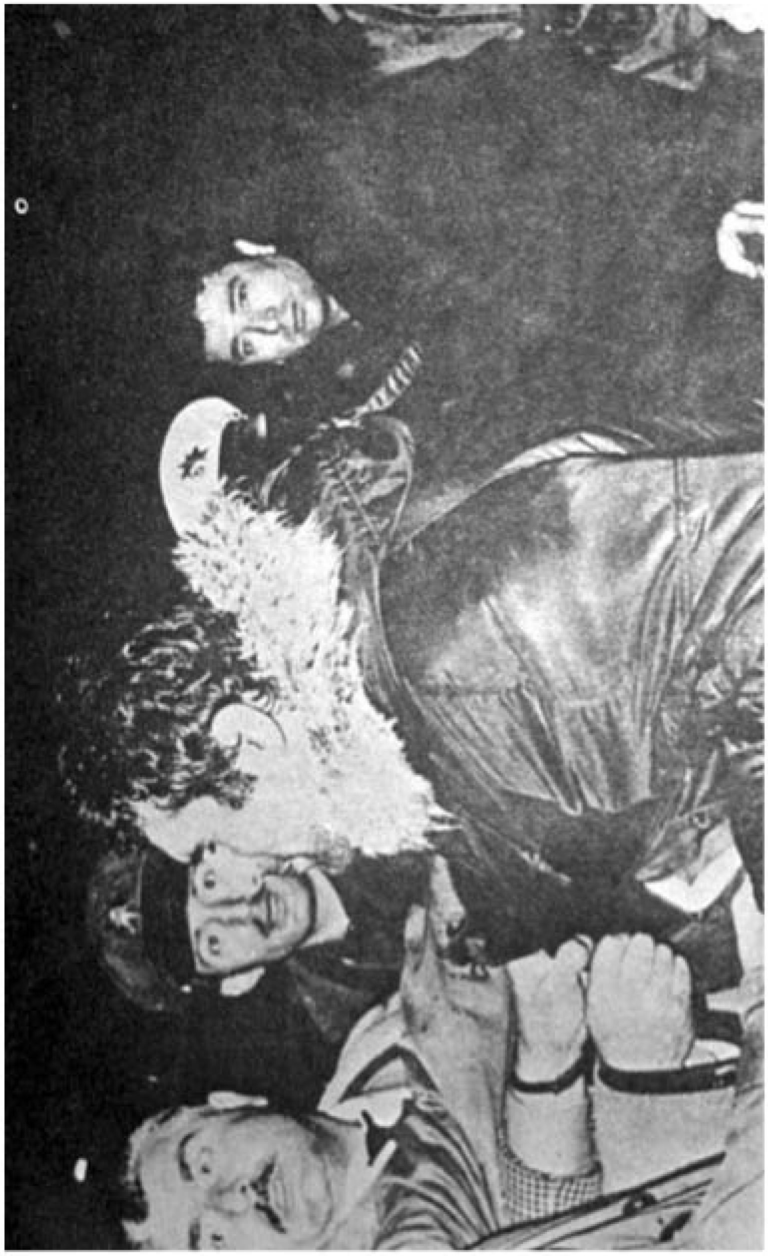
Gülünün Solduğu Akşam - Erdal Öz/Can Yayınları, İstanbul,(34. Baskı).

TKP Parti Tutanakları - www.tustav.org

www.biyografi.net
www.tr.wikipedia.org
www.frmtr.com
www.marksisttutum.org
www.turkyasam.com
www.kurtuluscephesi.com
www.solgazete.net
taylandevrim.tripod.com
www.forumgil.com
www.68dayanisma.org
www.kocak.dk
www.kuzeyege.net
www.koxuz.biz
kuzeyyanimayazim.sitemynet.com
www.emep.org
www.alevi.com
www.kurtulus-online.com
www.komunarca.org
www.sirince.net
www.solbirlik.org

www.manisayaringazetesi.com
www.karacaahmetsultan.com
www.bydigi.com
www.ansiklopedi.gen.tr
www.yarindergisi.com
komunus.sitemynet.com
www.marksist.com

KEMAL YÜRÜYÜSÜ

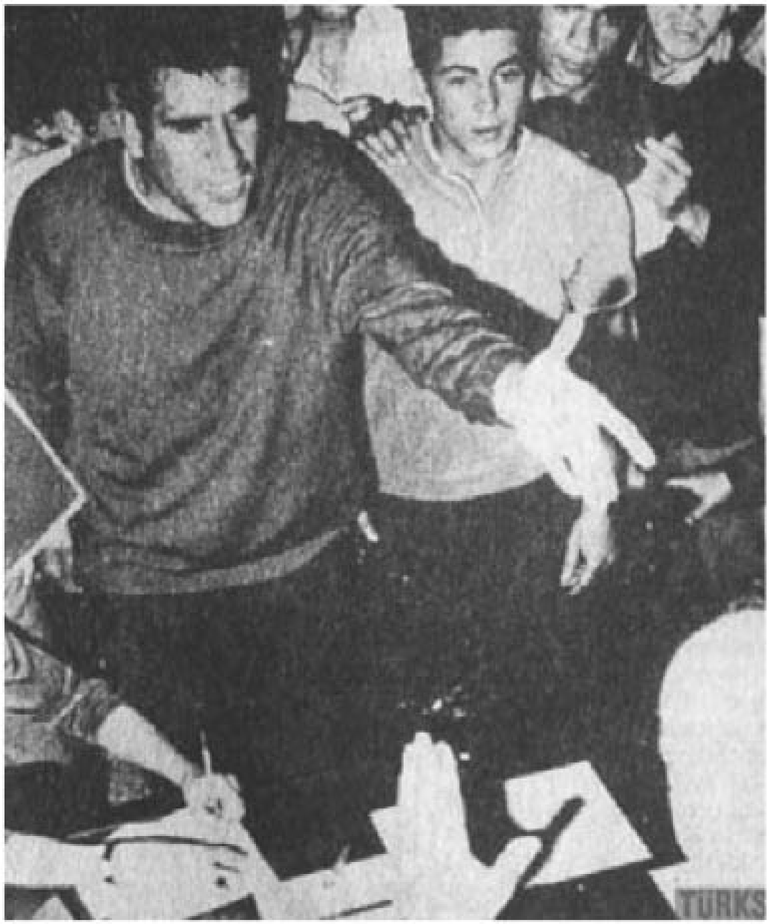

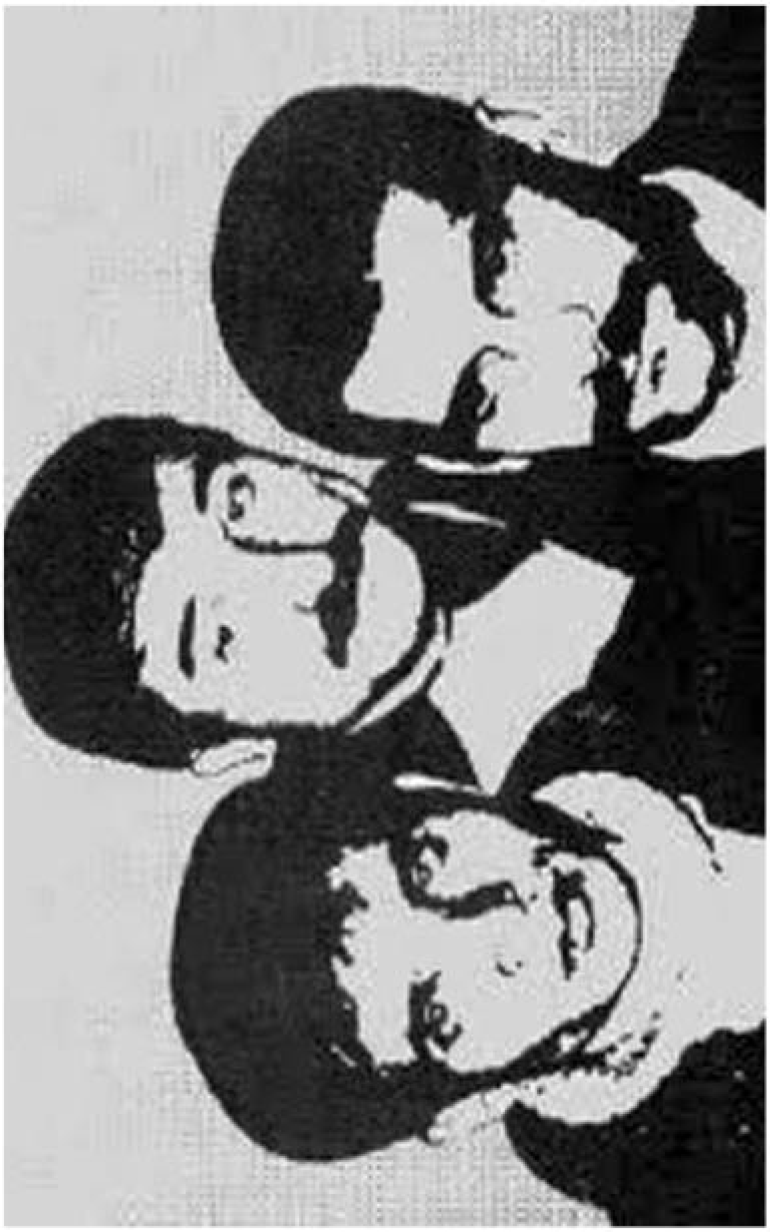

TÜRK
SOLU

